

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS TEZİ

TÜRKİYE SAHRA-ALTI AFRIKA ÜLKELERİ ARASINDAKİ EKONOMİK
İŞBİRLİĞİ DIPLOMASI VE GELECEĞE DÖNÜK PERSPEKTİF

FATMA BABACAN TEKİN

İKTİSAT
ANABİLİM DALI

AĞUSTOS 2025

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE SAHRA-ALTI AFRİKA ÜLKELERİ ARASINDAKİ EKONOMİK
İŞBİRLİĞİ DİPLOMASİ VE GELECEĞE DÖNÜK PERSPEKTİF**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
FATMA BABACAN TEKİN**

**DANIŞMAN
PROF. DR. HALUK YERĞİN**

VAN – 2025

KABUL VE ONAY

Fatma BABACAN TEKİN tarafından hazırlanan “Türkiye Sahra-Altı Afrika Ülkeleri Arasındaki Ekonomik İşbirliği Diploması Ve Geleceğe Dönük Perspektif” adlı tez çalışması aşağıdaki jüriler tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	İmza
Danışman: Prof. Dr. Haluk YERGİN İktisat Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	
Başkan: Prof. Dr. Haluk YERGİN İktisat Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Cebeli İNAN İktisat Anabilim Dalı, Bingöl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	
Üye: Doç. Dr. Nigar ALEV İktisat Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	
Üye: Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	22/08/2025
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 22/08/2025

Fatma BABACAN TEKİN

Yüksek Lisans Tezi

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2025

TÜRKİYE SAHRA-ALTI AFRİKA ÜLKELERİ ARASINDAKİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ DİPLOMASİ VE GELECEĞE DÖNÜK PERSPEKTİF

ÖZET

Bu tez, Türkiye ile Sahra Altı Afrika ülkeleri arasında giderek derinleşen ekonomik işbirliği ilişkilerini çok boyutlu bir bakış açısıyla ele almaktadır. Bu ilişkilerin tarihsel gelişimini, mevcut durumunu ve geleceğe dönük potansiyelini diplomasi ekseninde değerlendirmektedir. 2000’li yıllardan itibaren dış politikasında Afrika’ya yönelen Türkiye, özellikle 2005 yılında “Afrika Yılı” ilan edilmesinin ardından kıta ile siyasi, kültürel ve ekonomik alanda günümüze kadar önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda Türkiye, Sahra Altı Afrika ülkeleriyle ticaret hacmini artırmıştır.

Çalışma, Türkiye’nin Sahra Altı Afrika bölgesindeki ekonomik etkinliğini dört temel boyutta incelemektedir: dış ticaret ilişkileri, doğrudan yabancı yatırımlar, kalkınma yardımları ve kamu diplomasisi araçları. Özellikle altyapı yatırımları, tarım, enerji ve inşaat gibi sektörlerde Türk özel sektörünün faaliyetleri analiz edilmiştir. Aynı zamanda Türkiye’nin bu işbirliğini güçlendirmek amacıyla yürüttüğü diplomatik girişimler, üst düzey ziyaretler, büyükelçilik açılımları ve çok taraflı platformlardaki işbirliği stratejileri değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak tez, Türkiye ile Sahra Altı Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliğinin geleceğinde; sürdürülebilirlik, yerel ihtiyaçlara duyarlılık, karşılıklı güvene dayalı diplomatik ilişkiler ve bölgesel entegrasyon stratejilerinin belirleyici olacağı sonucuna varmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin, ekonomik diplomasisini yalnızca ekonomik kazanç odaklı değil, insani kalkınma temelli bir perspektifle yürütmesinin kıta ile uzun vadeli stratejik ortaklıklar kurması açısından kritik öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Sahra-Altı Afrika, Ekonomi, Türkiye, Ekonomik İşbirliği.

Sayfa Sayısı : xi+110

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Haluk YERGİN

M.Sc. Thesis

Fatma BABACAN TEKİN
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

August, 2025

**DIPLOMACY OF ECONOMIC COOPERATION BETWEEN
TURKEY AND SUB-SAHARAN AFRICAN COUNTRIES AND
FUTURE PERSPECTIVES**

ABSTRACT

This thesis examines the deepening economic cooperation relations between Turkey and Sub-Saharan African countries from a multidimensional perspective. It evaluates the historical development, current status and future potential of these relations in terms of diplomacy. Turkey, which has turned to Africa in its foreign policy since the 2000s, has made significant strides in the political, cultural and economic fields with the continent, especially after the declaration of the “Year of Africa” in 2005. In this context, Turkey has increased its trade volume with Sub-Saharan African countries.

The study examines Turkey's economic activity in the Sub-Saharan African region in four basic dimensions: foreign trade relations, direct foreign investments, development aid and public diplomacy tools. The activities of the Turkish private sector in sectors such as infrastructure investments, agriculture, energy and construction are analyzed. At the same time, Türkiye's diplomatic initiatives, high-level visits, embassy openings and cooperation strategies on multilateral platforms to strengthen this cooperation are evaluated.

As a result, the thesis aims to evaluate the following for the future of economic cooperation between Turkey and Sub-Saharan African countries: It concludes that sustainability, sensitivity to local needs, diplomatic relations based on mutual trust and regional integration strategies will be decisive. It is also emphasized that it is of critical importance for Turkey to conduct its economic diplomacy not only with an economic gain focus but also with a human development-based perspective in order to establish long-term strategic partnerships with the continent.

Key Words : Sub-Saharan Africa, Economy, Turkey, Economic cooperation

Quantity of Page : xi+110

Supervisor : Prof. Dr. Haluk YERGIN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	3
ABSTRACT	4
İÇİNDEKİLER.....	5
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	8
TABLolar DİZİNİ.....	9
ÖNSÖZ.....	10
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Amacı.....	5
B. Araştırmanın Önemi.....	6
C. Yöntem.....	7
1. SAHRA ALTI AFRIKA’NIN DEMOGRAFİK VE EKONOMİK YAPISI.....	9
1.1. Sahra Altı Afrika’nın Coğrafi ve Demografik Özellikleri	9
1.2. Bölge Ülkelerin Genel Görünümü	11
1.2.1. Benin Cumhuriyeti.....	11
1.2.2. Fildişi Sahili.....	11
1.2.3. Gana	12
1.2.4. Gine.....	13
1.2.5. Nijer	14
1.2.6. Nijerya.....	15
1.2.7. Senegal.....	16
1.2.8. Çad	17
1.2.9. Ekvator Ginesi	18
1.2.10. Kamerun.....	18
1.2.11. Kongo Demokratik Cumhuriyeti	19
1.2.12. Etiyopya	20
1.2.13. Kenya	21
1.2.14. Madagaskar	22
1.2.15. Somali	23
1.2.16. Sudan.....	23
1.2.17. Tanzanya	24

1.2.18. Angola.....	25
1.2.19. Güney Afrika Cumhuriyeti	26
1.2.20. Mozambik	27
1.2.21. Zambiya	28
1.3. Bölgede Ekonomik Faaliyetlerin Genel Görünüm.....	29
1.3.1. Doğal Kaynaklar	31
1.3.2. Tarım Sektörü	33
1.3.3. Sanayi ve İmalat Sektörü	35
1.3.4. Enerji Sektörü	36
1.3.5. Turizm Sektörü	38
1.3.6. Ticaret Sektörü.....	40
1.4. Sahra Altı Afrika'nın Küresel Ekonomideki Yeri	42
1.5. Doğal Kaynak Laneti ve Afrika Bağlamında Değerlendirilmesi	45
1.6. Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlar ve İşbirlikleri	47
2. TÜRKİYE'NİN SAHRA-ALTI AFRIKA ÜLKELERİ İLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	51
2.1. Türkiye-Benin Cumhuriyeti Ekonomi İlişkileri.....	51
2.2. Türkiye-Fildişi Sahili Ekonomik İlişkileri	52
2.3. Türkiye-Gana Ekonomik İlişkileri	54
2.4. Türkiye-Gine Ekonomik İlişkileri.....	55
2.5. Türkiye-Nijer Ekonomik İlişkiler	56
2.6. Türkiye-Nijerya Ekonomik İlişkileri	58
2.7. Türkiye-Senegal Ekonomik İlişkileri.....	59
2.8. Türkiye-Çad Ekonomik İlişkileri	61
2.9. Türkiye-Ekvator Ginesi Ekonomik İlişkileri	62
2.10. Türkiye –Kameron Ekonomik İlişkileri	64
2.11. Türkiye-Kongo Demokratik Cumhuriyeti Ekonoik İlişkiler.....	66
2.12. Türkiye-Etiyopya Ekonomik İlişkiler	68
2.13. Türkiye-Kenya Ekonomik İlişkiler	70
2.14. Türkiye-Madagaskar Ekonomik İlişkiler	71
2.15. Türkiye-Somali Ekonomik İlişkiler	73
2.16. Türkiye-Sudan Ekonomik İlişkiler.....	74
2.17. Türkiye-Tanzanya Ekonomik İlişkiler	76
2.18. Türkiye-Angola Ekomik İlişkiler.....	77

2.19. Türkiye-Güney Afrika Cumhuriyeti Ekonomik İlişkiler	79
2.20. Türkiye-Mozambik Ekonomik İlişkiler	80
2.21. Türkiye-Zambiya Ekonomik İlişkiler	82
2.22. Türkiye-Sahra Altı Afrika ile Dış Ticareti	83
2.23. Türkiye'nin Afrika Kıtası Serbest Ticaret Alanı (AfCFTA) Ülkeleri ile Ticari İlişkileri....	87
SONUÇ	90
KAYNAKÇA	100

ÖZGEÇMİŞ

TEZ ORJİNALLİK RAPORU

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AfCFTA	Afrika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi
AU	Afrika Birliği
AEC	Afrika Ekonomik Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
ECOWAS	Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu
EAC	Doğu Afrika Topluluğu
IGAD	Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi
İİT	İslam Birliği Teşkilatı
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasılası
SADC	Güney Afrika Kalkınma Topluluğu
SSA	Sahra Altı Afrika
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
UNWTO	Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
XOF	Batı Afrika Frangı

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Türkiye ve Benin arasındaki ekonomik ve diplomatik ilişkilerin gelişimi	51
Tablo 2. Türkiye ve Fildişi Sahili arasındaki ekonomik ilişkileri.....	52
Tablo 3. Türkiye ve Gana arasındaki ekonomik ilişkiler.....	54
Tablo 4. Türkiye-Gine ekonomik ilişkileri.....	55
Tablo 5. Türkiye ve Nijer arasındaki ekonomik ilişkileri.....	56
Tablo 6. Türkiye ve Nijerya arasındaki ekonomik ilişkiler.....	58
Tablo 7. Türkiye ve Senegal arasındaki ekonomik ilişkiler.....	59
Tablo 8. Türkiye ile Çad arasındaki ekonomik ilişkiler.....	61
Tablo 9. Türkiye ile Ekvator Ginesi arasındaki ekonomik ilişkiler.....	62
Tablo 10. Türkiye ile Kamerun arasındaki ekonomik ilişkiler.....	64
Tablo 11. Türkiye ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ilişkiler.....	66
Tablo 12. Türkiye ile Etiyopya arasındaki ekonomik ilişkiler.....	68
Tablo 13. Türkiye ile Kenya arasındaki ekonomik ilişkiler.....	70
Tablo 14. Türkiye ile Madagaskar arasındaki ekonomik ilişkiler.....	71
Tablo 15. Türkiye ile Somali arasındaki ekonomik ilişkiler.....	73
Tablo 16. Türkiye ile Sudan arasındaki ekonomik ilişkiler.....	74
Tablo 17. Türkiye ile Tanzanya arasındaki ekonomik ilişkiler.....	76
Tablo 18. Türkiye ile Angola arasındaki ekonomik ilişkiler.....	77
Tablo 19. Türkiye ile Güney Afrika Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ilişkiler.....	79
Tablo 20. Türkiye ile Mozambik arasındaki ekonomik ilişkiler.....	80
Tablo 21. Türkiye ile Zambiya arasındaki ekonomik ilişkiler.....	82
Tablo 22. Yıllara Göre Sahra-altı Afrika Ülkeleri ile Türkiye'nin Dış Ticareti 2016-2020 (Bin ABD \$).85	
Tablo 23. Türkiye'nin Sahra-altı Afrika ile İthalatı 2016-2020 (Bin ABD \$).....	86
Tablo 24. AFCFTA Ülkeleri ile Yapılan Ticaretin Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Payları (2014-2023, %).	86

ÖNSÖZ

Afrika Kıtası, yüzölçümü bakımından dünyada Asya'dan sonra ikinci sırada yer almakta ve zengin doğal kaynakları, biyolojik çeşitliliği, kültürel mirası ile dikkat çekmektedir. Aynı zamanda, kıta, üç binden fazla etnik grubu barındıran çok kültürlü ve çok dilli bir yapıya sahiptir. Bu çeşitlilik, kıtanın kültürel zenginliğini ve sosyal dinamiklerini şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tanınan 54 devletin bulunduğu Afrika Kıtası, siyasi ve ekonomik açıdan oldukça heterojen bir yapıya sahiptir. Kıta ülkeleri, tarihsel süreçte sömürgeciliğin derin etkilerini yaşamış, bağımsızlık mücadeleleriyle yeni devletlerin ortaya çıkmasına tanıklık etmiştir. Bu tarihsel bağlam, kıtanın bugünkü sosyo-ekonomik ve siyasi dinamiklerini anlamada önemli bir temel teşkil etmektedir.

Bu bağlamda bu çalışma, Türkiye ve Sahra-Altı Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliğini çeşitli boyutlarıyla ele almayı ve bu işbirliğinin mevcut durumunu analiz ederek gelecekteki potansiyelini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin son yıllarda Afrika kıtasına yönelik geliştirdiği çok boyutlu stratejik yaklaşım, hem diplomatik hem de ekonomik düzlemde önemli kazanımları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, Sahra-Altı Afrika ülkeleriyle sürdürülen ekonomik işbirliği, tarafların karşılıklı kalkınma hedeflerine ulaşmalarına katkı sağlamayı hedefleyen önemli bir model olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tez, Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde ticaret, yatırım, kalkınma yardımları ve diğer ekonomik işbirliği alanlarının derinlemesine incelenmesini içermektedir. Çalışmada, söz konusu işbirliğinin dinamikleri, fırsatları ve karşılaşılan zorluklar ele alınmış; ayrıca bu ilişkilerin daha sürdürülebilir ve karşılıklı fayda sağlayacak bir yapıya kavuşturulması için öneriler sunulmuştur.

Bu sürecin her aşamasında beni destekleyen ve değerli bilgileriyle çalışmama rehberlik eden danışman hocam Prof. Dr. Haluk YERGİN'e en derin şükranlarımı sunarım. Ayrıca, çalışmanın kapsamını genişletmeme olanak tanıyan bilgi ve görüşlerini benimle paylaşan değerli bölüm hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca bu süreçte doğduğum günden beri elimi hiç bırakmayan , hayatım boyunca aldığım tüm kararlarda bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım ve her kararımda arkamda olan , maddi ve

manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve bugünlere gelmemde en büyük paya sahip olan babam Ercan BABACAN'a ve annem Aynur BABACAN'a, hayatımın her alanında olduğu gibi büyük sabrı ve sevgisiyle her daim yanımda olan sevgili eşim Muhammed Taha TEKİN'e teşekkürü borç bilirim . Onların varlığı, bu çalışmayı tamamlama konusundaki motivasyonumun en güçlü kaynağı olmuştur.Bu çalışmanın, Türkiye ve Sahra-Altı Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliğinin daha iyi anlaşılmasına ve bu alanda yapılacak gelecekteki akademik çalışmalara katkı sunmasını temenni ediyorum.

Fatma BABACAN TEKİN

VAN-2025

GİRİŞ

Günümüz dünyasında ülkeler, makroekonomik hedeflere ulaşma konusunda ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmektedir. Tam istihdama ulaşma, fiyat istikrarını sağlama, adil gelir dağılımını gerçekleştirme ve ödemeler dengesini koruma gibi temel hedefler, çağdaş normlara uyum sağlama çabası içindeki tüm ülkeler için öncelikli konular arasında yer almaktadır. Bu hedefler, ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınma süreçlerinde rehber niteliği taşımaktadır (Burlacu, vd., 2018).

Küreselleşmenin politika, kültür ve ekonomi üzerindeki etkileri, çağımızın en çok tartışılan konuları arasındadır. Küreselleşmenin dünya ekonomisine olan en önemli yansımalarından biri, ülkeler arasındaki bağımlılık ilişkilerinin artması olarak görülmektedir. Ekonomik alanda ise bu durum, yenilikçiliği ön planda tutan ve mal üretiminden hizmet üretimine geçişi ifade eden "yeni ekonomi" kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreçte, sermaye ve teknoloji birikimi açısından dezavantajlı konumda bulunan gelişmekte olan ülkeler, ekonomik bütünleşme mekanizmaları aracılığıyla rekabet avantajı elde etmeye çalışmaktadır (Ayaz, 2021).

Dünya, küreselleşme eğilimlerinin hızlandığı ve küresel politikaların etkisinin yoğunlaştığı bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Günümüzde ülkelerin, yalnızca kendi sınırları içinde ekonomik, siyasal ve sosyal faaliyetlerini sürdürebilmesi giderek daha zor hale gelmektedir. Bu bağlamda, dünya ülkeleri arasında ekonomik bütünleşme eğilimleri hızla artmaktadır (Burlacu, vd., 2018). Tercan'a (1998) göre, küreselleşmenin ekonomik bütünleşmelere yansması, özellikle 1980'li yıllardan itibaren dışa açılma hareketlerinin hız kazanmasıyla belirginleşmiştir. Bu dönemde, dünya ticaret hacmi ve yabancı sermaye akışları, başlangıçta gelişmiş ülkeler arasında oluşturulan ekonomik birlikler üzerinden şekillenmiş; ancak zamanla gelişmekte olan ülkeler arasında kurulan bölgesel birliklere doğru bir yönelim gerçekleşmiştir.

Küreselleşme süreci, son dönemde literatürde artan bir ilgiyle ele alınmasına rağmen, yeni bir olgu olarak değerlendirilmemektedir. Bazı araştırmacılar, küreselleşmenin kökenlerini modernleşme ve kapitalizmin gelişimiyle ilişkilendirirken, diğerleri bu sürecin tarihin başlangıcından itibaren var olan bir olgu olduğunu savunmaktadır (Karabıçak, 2002). Bu tartışmalar, küreselleşmenin çok boyutlu ve tarihsel olarak köklü bir süreci temsil ettiğini göstermektedir (Ayaz, 2021).

Küreselleşmenin sunduğu fırsatların her ülke tarafından aynı düzeyde değerlendirilememesi dikkat çeken bir durumdur. Özellikle beşeri sermaye ve bilgi sermayesi bakımından dezavantajlı konumda bulunan gelişmekte olan ülkeler, ekonomik bütünleşme mekanizmaları aracılığıyla rekabet avantajı elde etmeye çalışmaktadır. Uluslararası ekonomik bütünleşmeler, pazar genişlemesi, içsel ve dışsal ekonomik ölçekler, teknolojik yenilikler ve rekabeti teşvik etme yoluyla ülkelerin ekonomik potansiyelleri üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Bu süreç, aynı zamanda ekonomik büyümeye de önemli bir katkı sağlamaktadır (Burlacu, vd., 2018).

1980'lerden itibaren dışa açılma hareketlerinin hız kazanmasıyla birlikte, ekonomik küreselleşmenin dünya genelindeki etkisi giderek artmıştır. Ekonomik küreselleşmenin gelişim hızına ilişkin yapılan değerlendirmelere göre, orta düşük gelirli ülkeler bu süreçte en hızlı gelişimi gösteren ülke grubu olarak öne çıkmaktadır. Düşük gelirli ülkeler ikinci sırada yer alırken, orta yüksek gelirli ülkeler üçüncü sırada bulunmaktadır. Buna karşın, ekonomik küreselleşmenin gelişim hızının en düşük olduğu grup, yüksek gelirli ülkeler olarak belirlenmiştir (İpek ve Biltekin, 2013).

Ticaretin serbestleştirilmesi, ekonomi literatüründe uzun yıllardır önemli bir konu başlığı olmuştur. Adam Smith'ten itibaren serbest ticaretin, ülkelerin refahını artıracacağı fikri ekonomi biliminin temel varsayımlarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, dışa açılma politikaları özellikle gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınmanın nihai hedeflerinden biri olarak benimsenmiştir (Yenipazarlı, 2010).

Afrika, son yıllarda, geçmişte pek öngörülmeleyen bir şekilde Türkiye'nin uluslararası gündeminde önemli bir yer edinmiştir. Afrika kıtası, doğuda Kızıldeniz ve Hint Okyanusu, kuzeyde Akdeniz, batıda Atlas Okyanusu ve güneyde Hint Okyanusu ile çevrelenmiştir. Kuzey-Güney hattında Tunus'taki Beyaz Burun ile Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Agulhas Burnu arasındaki mesafe yaklaşık 8.025 kilometre, Doğu-Batı hattında ise Somali'deki Ras Hafun Burnu ile Senegal'deki Yeşil Burun arasındaki mesafe yaklaşık 7.416 kilometredir (Donelli, 2021).

Kıtanın toplam yüzölçümü yaklaşık 30 milyon kilometrekaredir ve bu alanın yaklaşık üçte biri, yani 10 milyon kilometrekarelik kısmı çöllerden oluşmaktadır. Afrika, bu geniş yüzölçümüyle Asya'dan sonra dünyanın en büyük ikinci kıtası olup, Avrupa kıtasının neredeyse üç katı

büyükölüğündedir. Kıtada yer alan Sahra Çölü, yaklaşık 9 milyon kilometrekarelik bir alanı kapsayarak dünyanın en büyük çölü unvanına sahiptir. Sahra Çölü, doğuda Kızıldeniz'den batıda Atlas Okyanusu'na, kuzeyde ise Akdeniz'e kadar uzanan geniş bir coğrafyada yer almaktadır (Ebron, 2009).

Afrika'nın coğrafi yapısı, kıtanın iç kesimlerine nemli havanın nüfuz etmesini engellemiş ve kurak bir iklimin oluşmasına yol açmıştır. Bu durum, tarım ve yerleşim alanlarının çoğunlukla kıyı bölgelerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Kıtanın en büyük adası olan Madagaskar Adası, 590.000 kilometrekarelik yüzölçümüyle dünya sıralamasında dördüncü büyük ada konumundadır. Afrika'nın en büyük gölü Victoria Gölü, en uzun gölü ise Tanganika Gölü'dür (Donelli, 2021).

Afrika, dünya üzerindeki kültürel ve dilsel çeşitliliğin en yoğun yaşandığı bölgelerden biridir. Kıtada 3.000'den fazla etnik grup bulunmakta ve dünya dillerinin yaklaşık üçte ikisi bu coğrafyada konuşulmaktadır. Bu dillerin sayısı 2.000'in üzerindedir (Ebron, 2009).

Günümüzde Afrika kıtasında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tanınan 54 bağımsız devlet bulunmaktadır. Bununla birlikte, BM tarafından tanınmayan 2 bağımsız devlet ve 8 bağımlı devlet mevcuttur. Bu veriler ışığında Afrika kıtasında toplamda 64 devletin yer aldığı görülmektedir. Son yıllarda Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ilgisinin artmasında bir dizi temel neden bulunmaktadır. Görünürdeki en önemli nedenlerden biri, ABD Başkanı George W. Bush yönetiminin önerdiği "Büyük Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi"dir. Bu proje, bölgeye daha şeffaf, sorumlu ve demokratik yönetim sistemlerinin teşvik edilmesini hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, güney-güney ticaretinin artışı ve Türkiye ile Asya'daki diğer hızla büyüyen ekonomilerin Afrika'nın hammadde üretim sektöründeki ürünlere olan taleplerindeki artış, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ilgisinin önemli ekonomik temellerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Donelli, 2021).

Türkiye, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, dış güvenlik ve politikasını iki kutuplu sisteme uygun şekilde yürüten bir yapıyı terk ederek, yeni bir dış politika anlayışı benimseme gerekliliği ile karşı karşıya kalmıştır. Bu çerçevede, Türkiye çok yönlü bir dış politika arayışına girmiş ve bu arayış kapsamında Afrika kıtasıyla ilişkilerini geliştirmek için önemli adımlar atmıştır. 1998 yılında ortaya atılan Afrika Eylem Planı, bu yeni politika anlayışının önemli bir yansımasıdır. Söz konusu plan, Afrika kıtası ülkeleriyle siyasi, ekonomik ve kültürel bağları güçlendirme amacını taşımaktadır (Donelli, 2021).

Son dönemde Türkiye ile Afrika arasındaki ekonomik ilişkilerde gözle görülür bir artış kaydedilmektedir. Türkiye'nin kıtadaki ekonomik faaliyetleri; ticaret hacminin artırılması, doğrudan yatırımlar ve kalkınma yardımları gibi çeşitli alanlarda kendisini göstermektedir. Afrika ülkelerinin zengin doğal kaynaklara sahip olması, hammadde ihtiyacını karşılamak isteyen Türkiye ve benzeri gelişmekte olan ülkeler için stratejik bir önem taşımaktadır. Ayrıca, Türk şirketlerinin inşaat, enerji, tarım ve altyapı gibi sektörlerde Afrika'da giderek daha aktif hale geldiği gözlemlenmektedir (İpek ve Biltekin, 2013).

Afrika kıtası ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesinde siyasi ve ekonomik faktörlerin yanı sıra insani yardımlar ve kültürel diplomasi de önemli bir rol oynamaktadır (Donelli, 2021). Türkiye, TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) gibi kuruluşlar aracılığıyla birçok Afrika ülkesinde kalkınma projeleri yürütmekte ve sağlık, eğitim gibi alanlarda önemli destekler sunmaktadır. Bununla birlikte, Türk Hava Yolları'nın kıtadaki uçuş ağını genişletmesi, iki bölge arasındaki iletişimi ve ticareti kolaylaştıran unsurlar arasında yer almaktadır (Şen, 2019).

Türkiye'nin Sahra Altı Afrika ülkeleriyle kurduğu ilişkiler, son yıllarda hızla artan bir ivme kazanmıştır. Bu gelişme, Türkiye'nin çok yönlü dış politika anlayışı ve küresel stratejik hedefleri doğrultusunda şekillenmektedir (Langan, 2017). Sahra Altı Afrika, zengin doğal kaynakları, geniş pazar potansiyeli ve ekonomik büyüme oranlarıyla Türkiye için hem siyasi hem de ekonomik açıdan önemli bir bölge haline gelmiştir. Türkiye'nin Afrika Eylem Planı kapsamında, kıtada aktif bir diplomatik varlık oluşturma çabası, bölge ülkeleriyle ilişkilerin derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Bunun yanı sıra, Afrika ülkelerinin de Türkiye'ye olan ilgisi artmış, bazı Sahra Altı Afrika ülkeleri Ankara'da büyükelçilikler açmıştır (Cansaran, 2012).

Sahra Altı Afrika ülkeleri, Türkiye'nin dış ticaretinde giderek daha önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye, 2003 yılında yaklaşık 1 milyar dolarlık bir ticaret hacmine sahipken, 2023 yılı itibarıyla bu rakam 34,5 milyar dolara ulaşmıştır. İhracatın başlıca kalemleri inşaat malzemeleri, tarım makineleri, tekstil ürünleri ve enerji ekipmanlarıdır. Öte yandan, Türkiye bu bölgeden özellikle enerji kaynakları (petrol ve doğal gaz), altın ve diğer madenler ithal etmektedir (Donelli, 2021).

Türk müteahhitlik sektörünün bölgedeki etkinliği de giderek artmaktadır. Sahra Altı Afrika’da birçok altyapı, enerji ve ulaşım projeleri üstlenen Türk firmaları, bölge ülkelerinde önemli bir ekonomik aktör haline gelmiştir. Bu projeler, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda Türkiye'nin bölgedeki görünürlüğünü artıran birer diplomatik araç olarak da değerlendirilmektedir (İpek ve Biltekin, 2013).

Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, Türkiye ile Sahra Altı Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliğini kapsamlı bir şekilde analiz etmek ve bu ilişkilerin mevcut durumunu, dinamiklerini ve potansiyelini ortaya koymaktır. Çalışma, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika ile ticaret, yatırım ve kalkınma işbirliği gibi alanlardaki ekonomik ilişkilerini inceleyerek, bu ilişkilerin her iki taraf için sağladığı ekonomik ve stratejik faydaları değerlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'daki ekonomik faaliyetlerinin bu ülkelerin kalkınmasına katkılarını ve bölgesel işbirliğini güçlendiren unsurları ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

A. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye ile Sahra Altı Afrika ülkeleri arasında son yıllarda giderek derinleşen ekonomik işbirliğini çok boyutlu ve kavramsal bir çerçeve içerisinde analiz etmektir. Bu kapsamda araştırma, Türkiye’nin Sahra Altı Afrika ülkeleriyle geliştirdiği dış ekonomik ilişkilerin mevcut durumunu, tarihsel arka planını, yapısal dinamiklerini ve geleceğe dönük potansiyelini ortaya koymayı hedeflemektedir. Özellikle 2005 sonrası dönemde belirginleşen “Afrika Açılımı” stratejisi bağlamında Türkiye'nin ticaret, yatırım ve kalkınma odaklı ekonomik faaliyetleri, yalnızca nicel göstergeler üzerinden değil; aynı zamanda bu faaliyetlerin ardındaki normatif yaklaşımlar, stratejik hedefler ve kalkınma perspektifleriyle birlikte değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda çalışma, uluslararası kalkınma işbirliği, yükselen güçlerin dış politikaları, bölgesel ekonomik entegrasyon, yumuşak güç (soft power) ve çok yönlü dış politika gibi kuramsal çerçeveleri dikkate alarak, Türkiye’nin Sahra Altı Afrika’da ekonomik diplomasi yoluyla inşa ettiği ilişkilerin kapsamını analiz etmektedir. Ekonomik ilişkilerin sadece ikili ticaret verileriyle sınırlı olmadığı, kalkınma yardımları, altyapı yatırımları, eğitim bursları, kültürel diplomasi faaliyetleri ve insani yardım gibi çok çeşitli kanallar üzerinden kurumsallaşmakta olduğu vurgulanmaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın özgül amaçları aşağıdaki biçimde detaylandırılmıştır:

1. Türkiye ile Sahra Altı Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliğinin tarihsel seyri incelenerek, bu sürecin dış politika dönüşümleri ve küresel ekonomik yapıdaki değişimlerle nasıl şekillendiği analiz edilmiştir.

2. Ticaret ve yatırım ilişkilerinin sektörel dağılımı ve bu ilişkilerin iki taraf açısından sağladığı ekonomik getiriler değerlendirilmiştir.

3. Türkiye'nin ekonomik faaliyetlerinin kalkınma yardımları ve kapasite inşası üzerindeki etkileri ele alınarak, bu girişimlerin Sahra Altı Afrika ülkelerinin ekonomik ve sosyal kalkınmalarına olan katkıları ortaya konmuştur.

4. Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'daki ekonomik angajmanının, bölgesel işbirliği mekanizmaları (örneğin Afrika Birliği, ECOWAS (Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu), IGAD (Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi) vb.) ile olan etkileşimi üzerinden bölgesel düzeyde ne tür işlevler üstlendiği ve bu süreçte Türkiye'nin nasıl bir aktör konumuna geldiği analiz edilmiştir.

Bu yönleriyle araştırma, yalnızca Türkiye-Afrika ekonomik ilişkilerinin mevcut durumunu betimlemekle kalmayıp, aynı zamanda bu ilişkilerin nasıl daha derinlikli ve eşitlikçi biçimde yapılandırılabilmesine dair pratik düzeyde katkılar sunmayı amaçlamaktadır.

B. Araştırmanın Önemi

Sahra Altı Afrika, 21. yüzyılda sahip olduğu sosyo-ekonomik ve demografik potansiyeliyle küresel sistemde giderek daha fazla dikkat çeken bir aktör haline gelmiştir. Bölge, zengin doğal kaynakları, genç ve hızla büyüyen nüfusu, düşük doyumluk seviyelerine sahip gelişmekte olan pazarları ve altyapı eksikliklerine rağmen yükselen ekonomik dinamizmiyle uluslararası ekonomik sistemin yeni çekim merkezlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Taylor, 2010).

Türkiye, bu bölgedeki değişen jeopolitik ve ekonomik dinamikleri erken fark ederek 2005 yılında Afrika ile ilişkilerinde niteliksel bir dönüşüm başlatmıştır. Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'ya yönelik bu açılımı, yalnızca ticari ve ekonomik değil; aynı zamanda diplomatik, kültürel, insani ve kalkınma odaklı çok boyutlu bir dış politika anlayışı çerçevesinde şekillenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın önemi şu başlıklar altında açıklanabilir:

1. Akademik Katkı ve Literatüre Özgünlük

Türkiye-Afrika ilişkileri son yıllarda akademik çevrelerde artan bir ilgi görmesine rağmen, mevcut çalışmalar genellikle Kuzey Afrika ülkelerine odaklanmakta veya ilişkileri yalnızca dış ticaret verileriyle sınırlı şekilde ele almaktadır. Oysa ki Sahra Altı Afrika, sahip olduğu özgün yapılar, tarihsel miraslar ve bölgesel örgütlenmeler açısından ayrı bir analiz alanı sunmaktadır. Bu tez, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika bölgesine yönelik ekonomik işbirliği politikalarını kalkınma diplomasisi, ekonomik diplomasi ve yumuşak güç kuramları çerçevesinde değerlendirmiş, literatürdeki bu boşluğu doldurmayı ve çok aktörlü dış politika uygulamalarının sonuçlarını anlamaya katkı sunmayı amaçlamaktadır.

2. Pratik ve Uygulamalı Faydalar

Türkiye'nin Afrika açılımı çerçevesinde özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve kalkınma ajansları önemli roller üstlenmektedir. Ancak bölgenin yapısal kırılganlıkları, siyasi istikrarsızlık riski ve farklı yerel dinamikleri göz önüne alındığında, bu aktörlerin sağlıklı ve bilinçli biçimde hareket etmeleri gerekmektedir. Bu çalışmada yapılan analizler, bölgedeki fırsatlar, zorluklar ve işbirliği alanları hakkında ampirik veriye dayalı, bütüncül ve bağlamsal bilgi sunarak, uygulayıcı aktörlerin karar süreçlerini desteklemeyi hedeflemektedir.

3. Geleceğe Dönük Stratejik Perspektif

Çalışmanın en önemli yönlerinden biri, Türkiye'nin Afrika politikasına dair uzun vadeli stratejik vizyon geliştirmeye katkı sunmasıdır. Sahra Altı Afrika'da sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması, yalnızca bölgesel barış ve istikrar için değil; aynı zamanda küresel refahın adil paylaşımı açısından da kritik önemdedir. Bu bağlamda tez, ekonomik diplomasi ile kalkınma hedeflerinin nasıl daha bütüncül bir dış politika stratejisine dönüştürülebileceğine ilişkin öneriler sunarak, Türkiye'nin bölgedeki varlığını yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda normatif ve insani temellere dayalı biçimde derinleştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

C. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi (belgesel tarama) yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yalnızca ikincil veri kaynakları kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında Türkiye ile Sahra Altı Afrika lkeleri arasında gelişen ekonomik ilişkiler ve diplomatik etkileşimler, mevcut literatür ve resmi belgeler ışığında bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Araştırma, nitel bir betimsel çalışma olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika politikasına ilişkin gelişmeler, ekonomik veriler, dış politika belgeleri, resmi raporlar ve akademik yayınlar detaylı biçimde analiz edilerek konuya dair kapsamlı bir perspektif sunulmuştur. Bu yaklaşım, araştırma probleminin geçmişten günümüze değişimini ve mevcut durumun çok boyutlu yapısını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1. SAHRA ALTI AFRIKA’NIN DEMOGRAFİK VE EKONOMİK YAPISI

Çalışmanın bu kısmında, Sahra Altı Afrika bölgesindeki ülkelerin coğrafi, siyasi ve ekonomik yapılarına dair detaylı bilgiler sunulmuştur.

1.1. Sahra Altı Afrika’nın Coğrafi ve Demografik Özellikleri

Sahra Altı Afrika, Afrika kıtasının en geniş ve en çeşitli bölgesinden biri olup, Sahra Çölü’nün güneyinde yer alan, çoğunlukla alt sahra olarak adlandırılan bir coğrafi alanı kapsamaktadır. Bu bölge, toplamda yaklaşık 24 milyon kilometrekarelik bir alanı kaplamakta olup, 49’dan fazla bağımsız devlete ev sahipliği yapmaktadır. Coğrafi olarak, Sahra Altı Afrika, doğudan batıya yaklaşık 7.400 km uzunluğa ve kuzeyden güneye 8.000 km genişliğe ulaşmaktadır. Bu geniş coğrafya, tropikal yağmur ormanlarından savanalara, geniş çöllerden dağlık bölgelere kadar çeşitlenmiş birçok ekosistemi barındırmaktadır. Bu ekosistem çeşitliliği, bölgenin tarım, hayvancılık ve doğal kaynaklar açısından zengin olmasına olanak sağlamaktadır (Djmanca ve Çağlar, 2023).

Sahra Altı Afrika’nın coğrafi çeşitliliği, bölgedeki ekonomik faaliyetleri doğrudan etkileyen temel bir faktördür. Bölgenin güneyinde ve doğusunda savanlar, hayvancılıkla geçinen toplulukların yaşam alanı iken, merkezdeki tropikal ormanlar, kahve, kakao, muz ve diğer tropikal ürünlerin yetiştirildiği tarım alanlarıdır (Arslan, 2018). Bunun yanı sıra, Sahra Altı Afrika’nın kuzey kesimlerinde, tarım için zorlu koşulların hâkim olduğu çöl alanları bulunmakta olup, bu bölgelerde tarımsal faaliyetler genellikle kuru tarım ürünleri ve sınırlı su kaynaklarına dayalı hayvancılık ile sınırlıdır. Ancak, iklim değişikliği ve giderek artan kuraklık, bu bölgelerdeki tarımsal üretim üzerinde ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu durum, bölge ülkelerini tarımsal üretim stratejilerini çeşitlendirmeye ve çevresel sürdürülebilirliği artırmaya yöneltmektedir (Turhan, 2021).

Bölgenin coğrafi çeşitliliği aynı zamanda doğal kaynaklar açısından da büyük bir potansiyel sunmaktadır. Afrika’nın zengin maden yatakları, özellikle Sahra Altı Afrika’da stratejik bir öneme sahiptir. Altın, elmas, bakır, kobalt ve petrol gibi madenler, bölge ekonomilerinin en önemli gelir kaynaklarını oluşturmaktadır (Turhan, 2021). Ancak bu kaynakların verimli bir şekilde kullanılması, genellikle düşük altyapı seviyeleri ve yönetsel zorluklarla engellenmektedir. Ayrıca, bu zenginliklerin kullanımı genellikle dışa bağımlı yatırımlar ve yabancı

şirketlerle sınırlı kalmaktadır. Bu durum, bölgedeki kaynakların yerel halkın refahına dönüştürülmesinde ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında ciddi engeller yaratmaktadır (Arslan, 2018).

Demografik açıdan, Sahra Altı Afrika, hızla büyüyen bir nüfusa sahiptir ve 2023 itibarıyla yaklaşık 1,3 milyar kişiye ev sahipliği yapmaktadır. Bu nüfus, dünya nüfusunun yaklaşık beşte birini oluşturmakta olup, bölgenin genç nüfusu oldukça yüksektir (Arslan, 2018). Bu demografik yapı, hem ekonomik büyüme hem de sosyal kalkınma açısından büyük fırsatlar sunmaktadır. Genç nüfus oranı, potansiyel bir iş gücü kaynağı ve tüketici pazarının büyümesi anlamına gelmektedir. Ancak, hızlı nüfus artışı, altyapı, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere olan talebi artırmakta ve bu hizmetlerin sunulmasında büyük zorluklar yaratmaktadır. Eğitim sistemleri, genç nüfusun ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmakta, okullaşma oranları, eğitim kalitesi ve öğretmen sayıları gibi sorunlar, bölgedeki birçok ülke için ciddi bir engel oluşturmaktadır. Eğitimdeki eksiklikler, uzun vadede ekonomik büyüme ve toplumsal kalkınma üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır (Şen, 2019).

Bunun yanı sıra, Sahra Altı Afrika'nın hızla büyüyen orta sınıfı, bölgenin tüketim alışkanlıklarını değiştirmekte ve bunun sonucunda ticaret için yeni fırsatlar ortaya çıkmaktadır. Orta sınıfın büyümesi, bölgedeki ekonomik yapıyı dönüştürerek, yeni pazarlar ve tüketim alanları yaratmaktadır. Bu gelişme, bölgedeki ülkeler için hem iç hem de dış ticaret fırsatları sunmaktadır. Ancak, bölgedeki ekonomik büyüme, genellikle eşitsizliklerin artması ve kaynakların dengesiz dağılımı gibi olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bölgedeki en büyük zorluklardan biri, hızla büyüyen nüfusun yaratacağı ekonomik fırsatları, adil ve sürdürülebilir bir şekilde yönetebilmektir (Djmanca ve Çağlar, 2023).

Dolayısıyla Sahra Altı Afrika, büyük bir coğrafi ve demografik çeşitliliğe sahip olup, bu çeşitliliği verimli bir şekilde kullanabilmek için bölge ülkelerinin altyapıyı geliştirmeye, eğitim ve sağlık sistemlerini güçlendirmeye, çevresel sürdürülebilirliği sağlamaya ve iyi yönetim uygulamalarına büyük bir ihtiyaç duyduğu bir bölgedir. Bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınma potansiyeli, genç ve dinamik nüfusunun yanı sıra, doğal kaynaklar ve büyüyen orta sınıf sayesinde oldukça yüksektir. Ancak bu potansiyelin gerçekleştirilmesi, yalnızca yerel kaynakların doğru yönetilmesiyle değil, aynı zamanda küresel işbirlikleri, dış yatırımlar ve sürdürülebilir kalkınma

stratejileri ile mümkün olacaktır (Arslan, 2018).

1.2. Bölge Ülkelerin Genel Görünümü

1.2.1. Benin Cumhuriyeti

Benin, 1 Ağustos 1960 tarihinde Fransa'dan bağımsızlığını kazanmış olup, 2024 yılı itibarıyla yaklaşık 10,8 milyonluk bir nüfusa sahip olan bir ülkedir. Ülkede çeşitli etnik gruplar bulunmakta ve dini dağılım şu şekildedir: %48,5 Hristiyan, %27,7 Müslüman ve %11,6 Vodoun inançları. Resmi dil Fransızca olmakla birlikte, halk günlük yaşamında kendi yerel dillerini de kullanmaktadır. Yönetim yapısı olarak Benin, 12 idari bölgeye ayrılmıştır. Cumhurbaşkanı, halk tarafından 5 yıllık bir süre için seçilir ve tek meclisli parlamentonun 83 üyesi 4 yıl süreyle görev yapar (Banidje, 2020).

Ekonomik açıdan, Benin'in para birimi Batı Afrika Frangı'dır. 2023 yılında ülke ekonomisi %6,4 oranında büyüme göstermiştir. Fitch Ratings'in tahminlerine göre, 2024-2026 döneminde bu büyümenin ortalama %6,6 oranında devam etmesi beklenmektedir. Benin ekonomisinin temelini tarım sektörü oluşturmaktadır. Özellikle pamuk, önemli bir ihracat ürünü olarak öne çıkmaktadır. 2024 yılında, Benin'in pamuk üretimi 1,3 milyon balyaya ulaşmıştır (Dossou-Yovo, 2024).

Son yıllarda, Benin hükümeti sanayileşme çabalarını artırmış ve "tarladan moda" olarak adlandırılan bir girişim başlatmıştır. Bu girişim, yerel olarak yetiştirilen pamuğun tüm aşamalarının Benin içinde işlenmesini hedeflemekte ve böylece katma değerini ülke içinde kalmasını sağlamaktadır. Bu strateji, ülkenin imalat kapasitesini 2030 yılına kadar beş katına çıkarmayı amaçlamaktadır (Banidje, 2020).

Benin'in ekonomik büyümesi, tarım ve sanayi sektörlerindeki bu gelişmelerle desteklenmektedir. Ancak, ülke hâlâ zayıf kalkınma göstergeleri, nispeten küçük bir ekonomi, tarıma ve Nijerya'ya bağımlılık ve yüksek düzeyde kayıt dışı ekonomi gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Bu faktörler, gelirlerin artırılmasını sınırlamaktadır (Banidje, 2020).

1.2.2. Fildişi Sahili

Fildişi Sahili, resmi adıyla Fildişi Sahili Cumhuriyeti, Batı Afrika'da yer alan bir ülkedir. Başkenti Yamoussoukro olan ülkenin yüzölçümü 322.636 kilometrekaredir. Ülkede tarımsal üretim, coğrafi farklılıklara göre şekillenmiştir. Güney bölgelerinde daha çok kakao, kahve, muz

ve ananas gibi ürünler yetiştirilirken, kuzeyde pamuk tarımı ve hayvancılık faaliyetleri ön plandadır. Fildişi Sahili, yıllık yaklaşık 2 milyon ton üretimle (%40'lık pay) dünyanın en büyük kakao çekirdeği üreticisi konumundadır. Ülke, aynı zamanda 100 milyon varil kanıtlanmış petrol rezervine sahip olup, günlük yaklaşık 65 bin varil petrol üretim kapasitesine sahiptir. Bunun yanında, yaklaşık 1.6 trilyon metreküp doğalgaz rezervine sahiptir. Altın, demir, nikel, manganez, boksit, bakır ve uranyum gibi değerli madenler açısından oldukça zengin olan Fildişi Sahili, doğal kaynaklar bakımından da büyük bir potansiyele sahiptir (Bayram ve Tanış, 2018).

2024 yılı itibarıyla ülkenin nüfusu yaklaşık 29 milyon olarak tahmin edilmektedir. Fildişi Sahili'nde halkın büyük bir kısmı geleneksel inançlara sahiptir ve dini dağılım şu şekildedir: %60 yerel inançlar, %25 Müslümanlık ve %15 Hristiyanlık. Ülkede 60'ın üzerinde etnik grup yaşamaktadır. İdari olarak toplam 14 bölgeye ayrılmıştır. Ülke, başkanlık sistemi ile yönetilmekte olup, başkan halk tarafından 5 yıllık süreyle seçilir ve en fazla iki dönem görev yapabilir. Yasama organı, 255 üyeden oluşan ve üyeleri 5 yıl için seçilen Ulusal Meclis'tir. 1983 yılında idari başkent Abidjan'dan Yamoussoukro'ya taşınmış olsa da, birçok devlet kuruluşu, cumhurbaşkanlığı ve bakanlıklar hâlâ Abidjan'da faaliyet göstermektedir (Şen, 2019).

Para birimi olarak Batı Afrika Frangı (XOF) kullanılan Fildişi Sahili'nin 2024 yılı GSYH'si yaklaşık 70 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Abidjan Limanı, ülkenin ekonomisinde kritik bir öneme sahiptir ve ithalat ile ihracat faaliyetlerinin büyük bir kısmı bu liman üzerinden gerçekleşmektedir. Ekonomi büyük ölçüde tarıma dayalı olup, iş gücünün %60-70'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. 2024 yılında, ülkenin ihracatı 16 milyar dolara ulaşırken, ithalatı 12,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kakao, kahve ve kauçuk gibi tarım ürünleri, ihracatın ana unsurlarını oluşturmuştur. Bununla birlikte, hükümetin sanayi ve altyapı geliştirme politikaları, ekonomik büyümede etkili olmuştur. 2024 yılı büyüme oranı %6,4 olarak gerçekleşmiş ve Fildişi Sahili, Batı Afrika'nın ekonomik liderlerinden biri olma yolunda ilerlemeye devam etmiştir (World Bank, 2024).

1.2.3. Gana

Gana, resmi adıyla Gana Cumhuriyeti, Batı Afrika'da yer alan bir ülkedir ve başkenti Akra'dır. Kuzeyde Burkina Faso, batıda Fildişi Sahili, doğuda Togo ve güneyde Atlas Okyanusu ile çevrili olup, toplam yüzölçümü 238.537 kilometrekaredir. Ülke, volkanik kökenli iki plato

uzantısına sahiptir ve bu platolar Gana'nın en yüksek zirvelerini oluşturmaktadır. Tarımda Hint elması, yer fıstığı, mısır, pirinç, kahve, kakao ve muz gibi ürünler yetiştirilmektedir. Özellikle kakao üretiminde Gana, Endonezya'nın ardından dünyanın en büyük ikinci üreticisidir (Summer,1992).

Gana, yer altı kaynakları açısından oldukça zengindir. Ashanti, Western, Central ve Bono-Ahafo bölgelerinde büyük miktarda altın rezervleri bulunmaktadır. Ayrıca Akra çevresinde yoğunlaşan elmas rezervlerine ek olarak, demir, boksit, manganez, nikel, grafit, ilmenit ve granit gibi değerli madenler de çıkarılmaktadır. Tano Havzası'nda ise yaklaşık 2 milyar varil petrol ve 200 milyar metreküp doğalgaz rezervi bulunmaktadır. Dünyanın en büyük yapay gölü olan Volta Gölü'nden üretilen hidroelektrik enerji, ülkenin toplam enerji ihtiyacının yaklaşık %70'ini karşılamaktadır (Şen, 2019).

Gana, 6 Mart 1957'de İngiltere'den bağımsızlığını kazanarak Cumhuriyet yönetimini ilan etmiştir. Dini dağılımda, nüfusun %63'ü Hristiyan, %19'u Müslüman ve %18'i yerel dinlere mensuptur. Ülkenin resmi dili İngilizce olup, halk arasında Akan gibi birçok yerel dil de konuşulmaktadır. Gana, 16 idari bölgeye ayrılmıştır ve çok partili parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. Devlet Başkanı, halk tarafından dört yıllık bir süre için seçilmekte ve en fazla iki dönem görev yapabilmektedir. Ülkede başbakanlık makamı bulunmamakta, yürütme yetkisi devlet başkanına aittir. Yasama organı olan Ulusal Meclis, dört yıl süreyle görev yapan 275 üyeden oluşmaktadır (Cansaran, 2012).

Gana'nın para birimi Cedi (GHS) olup, 2024 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH) yaklaşık 80 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Aynı yıl ihracat gelirleri 18 milyar dolar, ithalat giderleri ise 22 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülke ekonomisi, büyük ölçüde tarım ve madencilik sektörüne dayanmaktadır. Kakao üretimi ve altın ihracatı, ekonominin ana gelir kaynaklarını oluşturmaktadır (World Bank, 2024).

1.2.4. Gine

Gine; resmi adıyla Gine Cumhuriyeti, Batı Afrika'da yer alır ve başkenti Konakri'dir. Batıda Atlas Okyanusu, kuzeyde Gine-Bissau, Mali ve Senegal, güneyde Sierra Leone ve Liberya, doğuda ise Mali ve Fildişi Sahili ile çevrili olan Gine, toplam 245.857 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan bir ülkedir. Ülkenin en yüksek noktası, 1.768 metre ile Nimba Dağı'dır. Önemli

akarsuları arasında Bafing ve Mila nehirleri bulunmaktadır (Bertocchi ve Guerzoni, 2012).

Doğal kaynaklar açısından oldukça zengin olan Gine, bol miktarda hidroelektrik enerji üretimine olanak sağlayan yıllık yüksek yağış miktarına sahiptir. Ayrıca, akarsu yataklarında biriken alüminyum sayesinde dünya boksit rezervlerinin yaklaşık yarısına ev sahipliği yapmaktadır. Bunun yanı sıra, ülkede demir, altın ve elmas gibi değerli madenler de önemli miktarda çıkarılmaktadır. Tarımda ise pirinç, mısır, hurma, muz, ananas, patates, yer fıstığı ve kahve başlıca ürünlerdir (Sanooh ve Aygöl, 2023).

Gine, 2 Ekim 1958 tarihinde Fransa'dan bağımsızlığını kazanmıştır. Ülke, içinde 16 farklı etnik grubu barındırmaktadır. Dini açıdan nüfusun yaklaşık %87.4'ü Müslüman, %8.1'i yerel dinlere, %4.5'i ise Hristiyanlığa mensuptur. Resmi dil Fransızca olmasına rağmen halk arasında yerel diller yaygın şekilde konuşulmaktadır. Gine, toplam 8 idari bölgeye ayrılmıştır. Yönetim sistemi olarak halk tarafından seçilen bir Cumhurbaşkanı ve yasama organı olan Halk Meclisi bulunur. Halk Meclisi, 5 yıllık süreyle seçilen 114 üyeden oluşmaktadır (Sanooh ve Aygöl, 2023).

Gine'nin para birimi Gine Frangı olup, Dünya Bankası'na göre 2024 yılında ülkenin GSYH'sı 20 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Aynı yıl, Gine toplamda 6 milyar dolarlık ihracat ve 7.5 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Ülkenin ekonomisi büyük ölçüde boksit madenciliğine, tarıma ve hidroelektrik enerji üretimine dayanmaktadır (World Bank, 2024).

1.2.5. Nijer

Nijer; resmi adıyla Nijer Cumhuriyeti, Batı Afrika'da yer alır ve başkenti Niamey'dir. Kuzeydoğuda Libya, doğuda Çad, güneyde Nijerya, güneybatıda Benin ve Burkina Faso, batıda Mali ve kuzeybatıda Cezayir ile kara sınırları bulunmaktadır. Ülke, 1.267.000 kilometrekare yüzölçümü ile Afrika'nın en büyük ülkelerinden biridir (Baier, 2006).

Nijer, özellikle tarım sektöründe faaliyet gösteren bir ülke olup, darı, börülce, sorgum ve pirinç gibi ürünler yetiştirilmektedir. Çölleşme nedeniyle yer fıstığı üretiminde azalma yaşanmış olsa da tarım, büyük bir iş gücü kaynağıdır. Ülkenin yeraltı kaynakları arasında uranyum, kömür, demir cevheri, kalay, altın, alçıtaşı, fosfat, tuz ve petrol yer almaktadır. Nijer, özellikle uranyum üretimi ile dikkat çekmektedir ve bu madde ülke ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır (Baier, 2006).

Nijer, 3 Ağustos 1960 tarihinde Fransa'dan bağımsızlığını kazanmıştır. 2024 yılı itibarıyla Nijer'in nüfusu yaklaşık 25.6 milyon kişidir. Ülke, birçok farklı etnik gruptan oluşmaktadır ve bu gruplar ülkenin her bölgesinde mevcuttur. Nüfusun %80'i Müslümandır, geri kalan %20 ise Hristiyan ve yerel dinler mensuplarından oluşmaktadır. Fransızca, Nijer'in resmi dilidir, ancak halkın büyük kısmı bu dili konuşmamaktadır (World Bank, 2024).

Nijer, üniter devlet yapısına sahip olup, Cumhurbaşkanı ve 113 sandalyeli Ulusal Meclis halk tarafından 5 yıllık süreler için seçilmektedir. 2024 yılı itibarıyla, Nijer'in para birimi Batı Afrika CFA Frangı (XOF) olup, GSYH'si yaklaşık 10.2 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Ülke ekonomisinde tarım büyük bir rol oynarken, özellikle petrol ve uranyum üretiminin ilerleyen yıllarda daha da gelişmesi beklenmektedir. 2024 yılı itibarıyla Nijer, 2.4 milyar dolar ihracat ve 2.2 milyar dolar ithalat gerçekleştirmiştir (World Bank, 2024)

1.2.6. Nijerya

Nijerya; resmi adıyla Nijerya Federal Cumhuriyeti, Batı Afrika'da yer alır ve başkenti Abuja'dır. Ülke, 923.769 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan bir ülkedir. Batıda Benin, güneyde Atlas Okyanusu, doğuda Kamerun, kuzeydoğuda Çad Çölü ve Çad, kuzeyde Nijer ile kara sınırları bulunmaktadır. Nijerya, Afrika kıtasının en kalabalık ülkesi olup, Dünya Bankası'nın verilerine göre 2024 itibarıyla nüfusu 223 milyon civarındadır (World Bank, 2024).

Ülke topraklarında başlıca tarım ürünleri arasında manyok, yam, süpürgearası, darı, pirinç, mısır, yer fıstığı ve pamuk yer alırken, savanlık bölgelerinde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık da yapılmaktadır. Ayrıca, okyanusa kıyısı olması nedeniyle balıkçılık da önemli bir sektördür. Nijerya'nın kıyı şeridinde zengin petrol ve doğalgaz rezervleri bulunmakta olup, 18 milyar varil petrol ve 3.5 trilyon metreküp doğalgaz rezervi mevcuttur. Ülke, günlük 1.4 milyon varil petrol üretimi yapmaktadır. Bunun yanı sıra, kömür, kalay ve bakır gibi değerli yeraltı kaynaklarına da sahiptir (Kavak, 2021).

Nijerya, 1 Kasım 1960 tarihinde Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını kazanmıştır. Ülkede 250'den fazla etnik grup yaşamaktadır. Dini yapısı ise %50 Müslüman, %40 Hristiyan ve %10 diğer dinler olarak dağılmaktadır. İngilizce resmi dil olup, halk arasında yerel diller konuşulmaktadır. Nijerya, 36 eyalet ve 1 federal başkent olmak üzere toplamda 37 birimden oluşmaktadır. Devlet başkanı halk tarafından 4 yıllık süreyle seçilir ve yürütme yetkisine sahiptir.

Yasama yetkisi ise 109 üyeli Senato ve 360 üyeli Temsilciler Meclisi tarafından yürütülmektedir (Cansaran, 2012).

Ülkede para birimi olarak Naira kullanılmaktadır. 2024 yılında GSYH'si yaklaşık 550 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Kişi başına düşen milli gelir ise yaklaşık 2,400 dolar seviyelerindedir. Nijerya ekonomisinin temelinde petrol ve doğalgaz sektörü yer alırken, ülkenin ihracatının %95'ini petrol ve doğalgaz oluşturmaktadır. Diğer önemli ihraç kalemleri arasında kakao bulunmaktadır. 2024 yılında Nijerya, 50 milyar dolar ihracat yaparken, 50.5 milyar dolar ithalat gerçekleştirmiştir. Ülkede tarım sektöründe istihdam edilen nüfus %70'in üzerindedir (World Bank, 2024).

1.2.7. Senegal

Senegal, resmi adıyla Senegal Cumhuriyeti, başkenti Dakar'dır. Senegal, Kuzeyde Moritanya, doğuda Mali, güneyde Gine ve Gine-Bissau, güneybatıda Gambiya ve batıda Atlantik Okyanusu ile çevrili olan bir ülkedir. 196.722 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan Senegal, zengin doğal kaynaklarıyla dikkat çekmektedir. Ülkede fosfat, demir, altın, bakır, titanyum, odun kömürü, petrol ve doğal gaz gibi yeraltı zenginlikleri bulunmaktadır. Ülkenin güneybatısında demir madeni çıkarılmakta olup, yaklaşık 350 milyon tonluk rezerv bulunduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, Fléme Vadisi çevresinde altın yatakları vardır ve Diamniodio, başkent Dakar'a 60 kilometre mesafede, 3 milyar m³ doğalgaz rezervine sahip bir bölgedir. Gine-Bissau sınırında ise petrol rezervleri mevcuttur (Villalon, 2004).

Senegal, Eylül 1960 tarihinde Fransa'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanmıştır. 2024 yılı itibarıyla nüfusu 18 milyon civarındadır (World Bank, 2024). Dini yapısı ise %92 Müslüman, %6 yerel dinlere inanan ve %2 Hristiyan olarak dağılmaktadır. Fransızca, ülkenin resmi dili olup, halk arasında yerel diller yaygın olarak kullanılmaktadır. Ülke, 14 bölge, 34 bölüm ve 320 idari konsey gibi birimler altında yönetilmektedir. Parlamenter demokratik sisteme dayalı cumhuriyet rejimiyle yönetilen Senegal, çok partili ve laik bir sisteme sahiptir. Cumhurbaşkanı, halk tarafından 7 yıl süreyle seçilir ve en fazla iki dönem görev yapabilir. Ulusal Meclis, halk tarafından seçilen 165 milletvekili tarafından oluşturulur (Villalon, 2004).

Ülkede Afrika Mali Birliği Frangı kullanılmaktadır. Senegal, Batı Afrika'nın en gelişmiş ekonomilerinden biri olup, finans merkezi olarak öne çıkmaktadır. 2024 yılı itibarıyla GSYH'si 22

milyar dolar seviyelerindedir. Başkent Dakar ve Yeşil Burun Limanları çevresinde sanayi yoğunlaşmıştır. Tarım, hayvancılık, balıkçılık ve ormancılık sektörlerinde gelişmişlik söz konusudur. Özellikle yer fıstığı üretimi ön planda olup, Dakar, Thiés ve Ziguinchar bölgeleri, turistlerin ilgi gösterdiği önemli merkezlerdir ve bu bölgeler, ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. 2024 yılında, ithalatı 7 milyar dolar ve ihracatı 3.4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (World Bank, 2024).

1.2.8. Çad

Çad, resmi adıyla Çad Cumhuriyeti, başkenti Encemine'dir. Kuzeyde Libya, doğuda Sudan, güneyde Orta Afrika Cumhuriyeti ve Kamerun, güneybatıda Nijerya ve batıda Nijer ile çevrilidir. 1.284.000 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan Çad, geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Ülkenin ekonomik faaliyetlerinde tarım önemli bir yer tutmaktadır; pamuk, susam tohumu, buğday, mısır, hurma, fıstık ve pirinç gibi tarım ürünleri öne çıkmaktadır. Ayrıca, petrol, uranyum, natron, kaolin, altın, kireç taşı, kum, çakıl ve tuz gibi yeraltı kaynaklarına da sahiptir (Tepeciklipğlu, 2012).

11 Ağustos 1960 tarihinde Fransa'dan bağımsızlığını kazanmıştır. 2024 yılı itibarıyla nüfusu yaklaşık 18.5 milyondur. Çad, çok etnikli bir yapıya sahip olup, nüfusun %60'ı Müslüman, %22'si yerel inançları benimseyenler ve %18'i Hristiyan inançlarına sahiptir. Ülkenin resmi dilleri Fransızca ve Arapça olup, halk arasında 120'yi aşkın yerel dil konuşulmaktadır (World Bank, 2024).

Çad, başkanlık sistemiyle yönetilmektedir ve 1990 yılında darbe ile iktidara gelen Idriss Déby 2021 yılında hayatını kaybetmiş, yerine oğlu Mahamat Idriss Déby Geçiş Hükümeti Başkanı olarak göreve başlamıştır. Ülkenin ulusal meclisi, halk tarafından 4 yıllık süre için seçilen 188 üyeden oluşmaktadır (Cansaran, 2012).

Ülkede para birimi olarak Batı Afrika CFA Frangı kullanılmaktadır. 2024 yılı itibarıyla GSYH'si 13.2 milyar dolar civarındadır. Çad'ın petrol ihracatı, 2003 yılından itibaren önemli bir gelir kaynağı olmuş ancak ülkenin ekonomik büyümesine orantılı bir etki yapmamıştır. Çad'ın nüfusunun %85'i geçimini tarım sektöründen sağlamaktadır. 2023 yılında ithalatı 1.5 milyar dolar ve ihracatı ise 850 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (World Bank, 2024).

1.2.9. Ekvator Ginesi

Ekvator Ginesi, resmi adıyla Ekvator Ginesi Cumhuriyeti, başkenti Malabo'dur. Kuzeyde Kamerun, doğuda ve güneyde Gabon ve batıda Atlantik Okyanusu ile sınır komşusu olan bir ülkedir. 28.051 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan Ekvator Ginesi, coğrafi olarak küçük bir ülke olmasına rağmen önemli miktarda kahve ve kakao üretimi yapmaktadır. Ülkenin başlıca yeraltı kaynakları arasında petrol, doğalgaz, boksit, elmas, tantal, kum ve kil bulunmaktadır (Ülker, 2016).

12 Ekim 1968 tarihinde İspanya'dan bağımsızlık kazanmıştır. 2024 yılı itibarıyla nüfusu yaklaşık 1.5 milyondur. Ülkenin resmi dilleri Fransızca ve İspanyolca olup, nüfusun büyük bir kısmı Katolik Hristiyan inancına sahiptir (World Bank, 2024).

Anayasaya göre devlet başkanının görev süresi 7 yıl olup, en fazla iki dönem seçilmesi gerekmektedir. Ancak, 1979 yılında darbeyle yönetimi ele geçiren Teodoro Obiang Nguema Mbasogo halen devlet başkanlığı görevini, anayasa değişikliklerine rağmen sürdürmektedir. Ekvator Ginesi'nde, senato ve Milletvekilleri Odası olmak üzere çift kanatlı bir meclis yapısı bulunmaktadır. 70 üyeli senatonun 55'i seçimle, 15'i devlet başkanı tarafından atanarak belirlenmektedir. Milletvekilleri Odası ise 100 kişiden oluşmakta olup, 5 yılda bir yenilenmektedir (Ülker, 2016).

Ülkede para birimi olarak Orta Afrika CFA Frangı kullanılmaktadır. 2024 yılı itibarıyla GSYH'si 14.5 milyar dolar civarındadır. 1990'lı yıllarda keşfedilen petrol, ülke ekonomisinin önemli sektörü haline gelmiş ve petrol ürünleri ihracatının %90'dan fazlasını oluşturmuştur. Bu doğrultuda, 2023 yılı itibarıyla ihracatı 9.5 milyar dolar olup, bunun 5.2 milyar doları petrol ürünlerinden elde edilmiştir. Bu gelişme, ülkenin dış ticaretinde büyük bir fazlalık vermesine olanak sağlamıştır (World Bank, 2024).

1.2.10. Kamerun

Kamerun, resmi adıyla Kamerun Cumhuriyeti, başkenti Yaoundé'dir. Kuzeydoğuda Çad, doğuda Orta Afrika Cumhuriyeti, güneydoğuda Kongo Cumhuriyeti, güneyde Gabon ve Ekvator Ginesi, güneybatıda Atlantik Okyanusu ve batıda Nijerya ile çevrilidir. Ülkenin 475.422 kilometrekare yüzölçümü bulunmaktadır. Kamerun, tropikal iklimi nedeniyle kakao, muz, kauçuk,

kahve ve pamuk gibi tarım ürünleri üretmektedir. Ayrıca, petrol, boksit, demir cevheri ve hidroelektrik enerji gibi önemli yeraltı kaynaklarına sahiptir (İbrahim, 2016).

1960 yılında Fransa'dan bağımsızlık kazanmış olan Kamerun, 1961 yılında güney Kamerun bölgesinin birleşmesiyle daha da genişlemiş, 1972 yılına kadar federal bir yapıyla yönetilmiş ve ardından üniter bir devlet olarak Kamerun Cumhuriyeti adını almıştır. 2024 yılı itibarıyla Kamerun'un nüfusu yaklaşık 28 milyon kişiye ulaşmıştır. Nüfusun %69.2'si Hristiyan, %20.9'u Müslüman, geri kalan ise yerel dinlere inanmaktadır. Ülkenin resmi dilleri Fransızca ve İngilizce olup, farklı yerel diller de yaygın olarak kullanılmaktadır (World Bank, 2024).

Kamerun'da devlet başkanlığı seçimleri 7 yılda bir yapılmakta olup, bu seçimin herhangi bir dönem sınırlaması bulunmamaktadır. 1982 yılından beri devlet başkanlığı görevini Paul Biya yürütmektedir. Ülkede çift kanatlı yasama organı bulunmaktadır; Senato, 100 üyeden oluşur ve 70'i bölgesel konseylerden, 30'u ise başkan tarafından atanır. Ulusal Meclis, 180 üyeden oluşur ve 5 yılda bir seçimle yenilenir (İbrahim, 2016).

2024 itibarıyla Kamerun'un GSYH'si 44.5 milyar dolar seviyesindedir. Ülkenin ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır ve ihracatın önemli kısmını petrol oluşturmaktadır. 2023 yılında 7.2 milyar dolar ihracat yapmış ve 11.6 milyar dolar ithalat gerçekleştirmiştir. Kamerun, doğal kaynaklar ve tarım ürünleri ihracatından elde ettiği gelirlerle bölgesel bir ekonomik güç olarak konumlanmaktadır (World Bank, 2024).

1.2.11. Kongo Demokratik Cumhuriyeti

Kongo Demokratik Cumhuriyeti, resmi adıyla Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve başkenti Kinşasa'dır. Ülke, batıda Kongo Cumhuriyeti, kuzeyde Güney Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti, güneyde Angola ve Zambiya, doğuda ise Tanzanya, Burundi, Ruanda ve Uganda ile çevrilidir. Kongo Demokratik Cumhuriyeti, 2.344.858 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir, bu da onu Afrika'nın en büyük ikinci ülkesi yapmaktadır (Kwete, vd., 2018).

Ülkenin başlıca tarım ürünleri arasında şeker, pamuk, kahve, kakao, palm yağı, kauçuk ve çay bulunmaktadır. Tarım, Kongo'nun en önemli geçim kaynağıdır. Ayrıca, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, dünyanın ikinci büyük elmas üreticisi olup, bu alanda büyük bir ihracat potansiyeline sahiptir. Ülkenin zengin yeraltı kaynakları arasında kobalt, bakır, kadmiyum, altın, gümüş, kalay,

germanyum, çinko, manganez ve uranyum yer almaktadır (Cansaran, 2012).

30 Haziran 1960 tarihinde Belçika'dan bağımsızlık kazanmıştır. 1997 yılına kadar ülkenin adı Zaire olarak biliniyordu. 2024 yılı itibarıyla nüfus yaklaşık 95 milyon kişidir ve ülkede 200'ün üzerinde etnik grup bulunmaktadır. Nüfusun %50'si Katolik, %20'si Protestan, %10'u Müslüman ve %20'si yerel dinlere mensuptur (World Bank, 2024).

Kongo Demokratik Cumhuriyeti, eyalet statüsünde 25 birim ve başkent Kinşasa'yı içeren bir merkezi idare yapısına sahiptir. Bu yönetim birimleri belirlenirken, ülkedeki etnik unsurlar dikkate alınmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimleri 5 yılda bir yapılır. Cumhurbaşkanı, başbakan olarak mecliste çoğunluğu elinde bulunduran parti liderini atar. Ülkenin yasama organı, Ulusal Meclis ve Senato olmak üzere çift kanatlıdır. Senato, eyaletlerin meclislerinden seçilen 108 üyeden oluşur ve görev süresi 5 yıldır. Ulusal Meclis, 500 üyeden oluşur ve bu üyeler, 5 yıllık süre için halk tarafından seçilmektedir (Cansaran, 2012).

Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kongo Frangı (CDF) para birimini kullanmaktadır. 2024 yılında ülkenin GSYH'si 47.5 milyar dolar seviyesindedir ve kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 550 dolar olarak hesaplanmaktadır. 2023 yılında ekonomi %3.5 oranında büyüme kaydetmiştir (World Bank, 2024).

1.2.12. Etiyopya

Etiyopya, resmi adıyla Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti ve başkenti Addis Ababa'dır. Kuzeyde Eritre ve Cibuti, doğuda Somali, batıda Sudan ve Güney Sudan, ve güneyde Kenya ile çevrili olup, 1.127.127 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir. Etiyopya'nın toprakları büyük ölçüde dağlık olup, Afar Çukuru deniz seviyesinden 120 metre aşağıdadır. Ülkede Urgoma Dağı, 5340 metre ile en yüksek nokta olup, ardından Daşan Dağı 4543 metre ile ikinci sırada bulunmaktadır (Marcus, 2023).

Etiyopya'da başlıca tarım ürünleri arasında tahıl, mısır, arpa, darı ve kahve yer alır. Yeraltı kaynakları açısından da zengindir; altın, mermer, kireç taşı, granit, kil, alçıtaşı, demir cevheri, kömür, bakır ve silis gibi mineraller bulunur. Ülkenin altın rezervleri yaklaşık olarak 500 ton civarındadır. Hidroelektrik enerji üretimi ülkede büyük önem taşımaktadır ve 7 nehir hidroelektrik potansiyelini oluşturur (Cansaran, 2012).

Etiyopya, tarihte hiçbir devletin sömürgesi olmamış nadir ülkelerden biridir. 2024 yılı itibarıyla nüfusu 120 milyon civarındadır ve ülkede 80'den fazla etnik grup bulunmaktadır. Dini yapılar ise %43.5 Ortodoks, %33.9 Müslüman, %18.5 Protestan, %2.7 geleneksel dinler ve %0.7 Katolik şeklindedir. Resmi diller Amharikçe (Amarigna), Oromigna, Tigrigna, Somaligna, Sidamigna, İngilizce ve Arapça olarak belirlenmiştir. Etiyopya'nın idari yapısı 9 eyalet ve 2 şehir yönetiminden oluşur, bunlar kendi içlerinde 70 bölgeye ayrılır. Eyaletler etnik kökene göre ayrılmıştır ancak homojen bir yapıdan söz edilemez (Marcus, 2023).

Ülkede iki meclis bulunmaktadır: Federal Meclis (153 üye) ve Federe Meclis (547 üye). Her iki meclisin üyeleri beş yıllık süreyle seçilir ve devlet başkanı, bu üyelerin seçimiyle belirlenir, görev süresi 6 yıldır. Ülkede Etiyopya Birr'ı para birimi olarak kullanılmaktadır. 2024 yılı itibarıyla Etiyopya'nın GSYH'si yaklaşık 118.6 milyar dolar olup, ekonomisi hızla büyümeye devam etmektedir. 2023 yılında %8.3 büyüme kaydedilmiştir. 2023 yılında 3.1 milyar dolar ihracat yapılırken, 17.3 milyar dolar ithalat gerçekleştirilmiştir (World Bank, 2024).

1.2.13. Kenya

Kenya, resmi adıyla Kenya Cumhuriyeti ve başkenti Nairobi'dir. Kuzeyde Güney Sudan ve Etiyopya, doğuda Somali, güneydoğuda Hint Okyanusu, güneyde Tanzanya, güneybatıda Victoria Gölü, batıda Uganda ile çevrili olup, 580.367 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan bir ülkedir. Ülkenin kuzey bölgelerinde kurak ovalar bulunurken, Kenya Dağı 5200 metre ile zirve noktasıdır ve ardından Elgon Dağı 4321 metre ile ikinci sırada yer almaktadır (Yılmaz, 2023). Ülkenin topraklarının yaklaşık %12'si tarıma elverişlidir. Başlıca tarım ürünleri arasında böcek yiyen pire otu, çay, kahve, yer fıstığı, şeker kamışı, muz, mısır ve buğday yer almaktadır. Yeraltı kaynakları açısından oldukça sınırlıdır; altın, bakır ve soda düşük miktarlarda çıkarılmaktadır (Hornsby, 2013).

12 Aralık 1963 tarihinde Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını kazanmıştır. Ülke nüfusunun %38'i Protestan, %28'i Katolik, %24'ü yerel dinlere inanan ve %9'u Müslümandır. Resmi diller İngilizce ve Svahili'dir. Kenya, 47 vilayetten oluşmaktadır. 2010 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle başbakanlık makamı kaldırılmış ve yerine başkanlık sistemi getirilmiştir. Başkan, 5 yıllık süreyle halk tarafından seçilir ve en fazla iki dönem görev yapabilir. Başkanın meclisi feshetme yetkisi kaldırılmış olup, devlet işleyişini aksatmayacak şekilde yargılanma yolu

açılmıştır. Yasama organı, Meclis ve Senato olmak üzere iki kanatlıdır. Senato, 67 üyeden oluşur ve azınlık haklarını korumak ve başkanı azletmek gibi önemli yetkilere sahiptir. Ulusal Meclis ise 349 üyeden oluşmaktadır (Waema, 2017).

Kenya'nın para birimi Kenya Şilini'dir. 2024 yılı itibarıyla GSYH yaklaşık \$115 milyar civarındadır. 2023 yılında ülke %5.2 büyüme kaydetmiştir. Tarım, Kenya ekonomisinin temel sektörü olmakla birlikte, nüfusun yarısından fazlası bu alanda çalışmaktadır. Mombasa, ülkenin en önemli limanı olup, dış ticaretin büyük bir kısmı buradan yapılmaktadır. Ticaret, taşımacılık ve turizm hizmet sektörü içinde en yüksek paya sahip alanlardır. 2023 yılı itibarıyla 5.8 milyar dolar ihracat ve 17.2 milyar dolar ithalat gerçekleştirilmiştir (World Bank, 2024).

1.2.14. Madagaskar

Madagaskar, resmi adıyla Madagaskar Cumhuriyeti ve başkenti Antananarivo'dur. Hint Okyanusu ile çevrili olan bu ada ülkesi, 592.000 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir. Madagaskar'ın önemli doğal kaynakları arasında uranyum, krom, mika, grafit, altın, zümrüt, kömür ve safir yer almaktadır (Middleton, 1999).

Madagaskar, 26 Haziran 1960 tarihinde Fransa'dan bağımsızlığını kazanmıştır. 2024 yılı itibarıyla ülke nüfusu yaklaşık 30 milyon kişiye ulaşmıştır. Ülkenin resmi dilleri Malagasy ve Fransızca'dır. Devlet başkanının görev süresi 5 yıldır ve en fazla iki dönem görev yapabilmektedir. Ülkede yasama organı, Ulusal Meclis ve Senato olmak üzere çift kanatlıdır. Ulusal Meclis, 5 yıl görev süresi olan 151 üyeden oluşur ve halk tarafından seçilir. Senato ise 63 üyeden oluşur; 42 üye, bölge, belediye, toplum ve il liderlerinden oluşan bir komite tarafından seçilirken, 21 üye devlet başkanı tarafından atanır (World Bank, 2024).

Madagaskar Ariarisi ülkenin para birimidir. 2024 yılı itibarıyla Madagaskar'ın GSYH'si yaklaşık 14.7 milyar dolar civarındadır. Tarım, hayvancılık ve balıkçılık ülkenin başlıca geçim kaynaklarıdır. 2023 yılında 2.5 milyar dolar ihracat ve 4.1 milyar dolar ithalat gerçekleştirilmiştir. Madagaskar'ın ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır, ancak doğal kaynakların işlenmesi ve turizm sektörü de önemli bir ekonomik faaliyet alanıdır (World Bank, 2024).

1.2.15. Somali

Somali, resmi adıyla Somali Demokratik Cumhuriyeti ve başkenti Mogadişu'dur. Güney ve güneydoğuda Hint Okyanusu, kuzey ve kuzeydoğuda Aden Körfezi ve Cibuti, güney ve güneybatıda Kenya, batıda ise Etiyopya ile çevrili olan Somali, 637.657 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir. Somali, stratejik bir coğrafi konumda yer almakta olup, Aden Körfezi ile Akdeniz ve Arap Denizi arasında bağlantı kuran önemli bir noktada bulunmaktadır (Şahin, 2022).

Somali'de başlıca tarım ürünleri arasında fasulye, muz, mısır, pirinç, Hindistan cevizi, susam ve şeker kamışı yer almaktadır. Ayrıca, ülkenin yeraltı kaynakları arasında demir, uranyum, alçıtaşı ve manganez maden yatakları da bulunmaktadır (Şahin, 2022).

Somali, 1 Temmuz 1960 tarihinde Birleşik Krallık ve İtalya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. 2024 yılı itibarıyla ülkenin nüfusu yaklaşık 16.7 milyon kişidir. Etnik yapısı açısından, Somali halkının %85'i Somali, %15'i ise Bantu ve diğer etnik gruplar oluşturur. Ülkedeki nüfusun tamamına yakını Sünni Müslümandır. Ülkenin resmi dilleri Somali ve Arapçadır, güneyde İtalyanca, kuzeyde ise İngilizce konuşulmaktadır (Şen, 2019).

Somali, 18 bölgeye ayrılmıştır ve cumhurbaşkanı, parlamento tarafından 4 yıllık süre için seçilmektedir. Ülkede yasama organı Federal Parlamento (Senato) ve Halk Meclisi olmak üzere iki kanattan oluşmaktadır. Senato, Devlet Meclisi tarafından seçilen 54 üyeden oluşurken, Halk Meclisi, illerden seçilen delegelerin belirlediği 275 üyeden oluşmaktadır (Şen, 2019).

Somali Şilini ülkenin para birimidir. 2024 yılı itibarıyla GSYH'si yaklaşık 8.4 milyar dolar civarındadır. 2024 yılında ülkenin ekonomik büyüme oranı %5.3 olarak gerçekleşmiştir. Tarım sektörü, Somali ekonomisinin temel motor gücünü oluşturmaktadır. Ülkede sanayi gelişmiş düzeyde olmayıp, şeker ve tekstil gibi sektörler sınırlı ölçekte faaliyet göstermektedir. 2023 yılında 750 milyon dolar ihracat yapılırken, 2.8 milyar dolar ithalat gerçekleştirilmiştir (Wold Bank, 2024).

1.2.16. Sudan

Sudan, resmi adıyla Sudan Cumhuriyeti ve başkenti Hartum'dur. Kuzeyde Mısır, doğuda Kızıldeniz ve Eritre, güneydoğuda Etiyopya, güneyde Güney Sudan, güneybatıda Orta Afrika Cumhuriyeti, batıda Çad ve kuzeybatıda Libya ile çevrili olan Sudan, 1.850.000 kilometrekare

yüzölçümüne sahiptir. Sudan, Afrika kıtasının en büyük ülkelerinden biridir (Cansaran, 2012).

Sudan'da başlıca tarım ürünleri arasında darı, şeker kamışı, susam, soğan, patates, muz, yer fıstığı, mango ve domates yer almaktadır. Ayrıca, ülkenin yeraltı kaynakları arasında petrol, altın, demir cevheri, krom, gümüş, çinko ve mika gibi zengin mineraller (Hasan, 2005).

Sudan, Mısır ve İngiliz ortak yönetiminden 1 Ocak 1956 tarihinde ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. 2024 yılı itibarıyla ülkenin nüfusu yaklaşık 45.5 milyon kişidir. Sudan'da resmi diller İngilizce ve Arapça'dır ve halkın büyük çoğunluğu Müslümandır (World Bank, 2024).

Sudan Cumhurbaşkanı, her beş yılda bir yapılan seçimle halk tarafından seçilmektedir. 2024 itibarıyla, Hüseyin Abdalaziz ülkenin devlet başkanıdır. Sudan'da Milli Meclis ve Eyaletler Meclisi olmak üzere çift kanatlı bir meclis yapısı vardır. Milli Meclis, halk tarafından seçilen 426 üyeden oluşurken, Eyaletler Meclisi, 18 vilayetin her birinden 3 temsilci ile 5 yıllık süreyle seçilmektedir (World Bank, 2024).

Sudan'da Sudan Sterlini para birimi olarak kullanılmaktadır. 2024 yılı itibarıyla GSYH yaklaşık 55.8 milyar dolar seviyesindedir. Ülke ekonomisi, doğal kaynaklar bakımından oldukça zengindir, ancak iç savaşlar, politik istikrarsızlık ve uluslararası yaptırımlar gibi faktörler nedeniyle büyüme yavaşlamıştır. 2023 yılında 6.3 milyar dolar ihracat yapılırken, 10.5 milyar dolar ithalat gerçekleştirilmiştir (World Bank, 2024).

1.2.17. Tanzanya

Tanzanya, resmi adıyla Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti ve başkenti Dodoma'dır. Tanzanya, anakara olan Tanganika ve ada olan Zanzibar'ın birleşiminden oluşmaktadır. Kuzeyde Kenya ve Uganda, kuzeybatıda Ruanda ve Burundi, batıda Kongo Demokratik Cumhuriyeti, güneybatıda Zambiya, güneyde Malawi ve Mozambik ve doğuda Hint Okyanusu ile çevrili olup, Zanzibar adası dahil 945.087 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir. Ülkede Afrika'nın en yüksek dağı olan Kilimanjaro (5.895 m) ve Meru Dağı (4.566 m) yer almaktadır. Ayrıca, kıtanın en büyük göllerinden olan Victoria, Tanganika ve Nyasa gölleri de burada bulunmaktadır. Ülkede bulunan zengin akarsular, elektrik üretimi sağlamaktadır (Karakoyunlu, 2023).

Tanzanya, büyük miktarda maden yataklarına sahiptir. Altın, elmas ve tanzanit bunların başlıcalarıdır. Ülkenin Malavi sınırında uranyum yatakları bulunmakta olup, ayrıca nikel, platin,

kömür gibi maden yatakları da mevcuttur. Ülkede doğalgaz ve petrol yatakları da keşfedilmiş olup, bu yönde araştırmalar devam etmektedir (Kimambo ve Maddox, 2019).

Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, 1961'de Tanganika ve 1963'te Zanzibar'ın Birleşik Krallık'tan bağımsızlıklarını kazanmasının ardından, 1964 yılında bu iki devletin birleşmesiyle kurulmuştur. Zanzibar, kendi iç yönetimini bağımsız olarak sürdürmektedir. Tanzanya'nın nüfusu 2024 itibarıyla yaklaşık 79 milyon kişidir. Halkın %61.4'ü Hristiyan, %35.2'si Müslüman ve %1.8'i yerel dinlere inanmaktadır. Etnik ve dini çeşitlilik taşımasına rağmen, ülke tarihinde büyük bir askeri darbe yaşanmamıştır (Karakoyunlu, 2023).

Kiswahili ve İngilizce ülkenin resmi dilleridir, Zanzibar'da ise Arapça da konuşulmaktadır. Tanzanya, 31 bölgeye ayrılmıştır ve yasama organı olan Tanzanya Milli Meclisi toplam 393 üyeden oluşmaktadır. Zanzibar'ın ayrıca kendi Milli Meclisi bulunmakta olup, 82 üyeden oluşmaktadır. Ülkede başkanlık sistemi mevcut olup, devlet başkanı 5 yıllık süreyle seçilmektedir (Kimambo ve Maddox, 2019).

Tanzanya Şilini (TZS), ülkenin para birimidir. 2024 yılı itibarıyla, Tanzanya'nın GSYH'si yaklaşık 72.5 milyar dolar seviyesindedir. 2024 yılı büyüme oranı %6.1, enflasyon oranı ise %4.8 olarak gerçekleşmiştir. Ülke ekonomisinin can damarını oluşturan Darüsselam, Tongo ve Mtwara limanları, denize kıyısı olmayan Uganda, Burundi, Ruanda, Zambiya, Malavi ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nden gelen yükleri dünya pazarına taşımaktadır. Tanzanya'nın 2023 yılında gerçekleştirdiği ihracat 5.3 milyar dolar ve ithalat 8.2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (World Bank, 2024).

1.2.18. Angola

Angola, resmi adıyla Angola Cumhuriyeti, başkenti ise Luanda'dır. Batıda Atlantik Okyanusu, güneyde Namibya, güneydoğuda Zambiya, kuzeyinde ve doğusunda Kongo Demokratik Cumhuriyeti ile çevrili olan Angola, 1.246.700 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir. Angola, Nijerya'dan sonra Afrika'nın en büyük ikinci petrol üreticisi konumundadır. Atlantik Okyanusu'nda, dünya rezervlerinin yaklaşık %10'u kadar petrol yataklarına sahiptir ve bu rezervlerin %65'i Kabinda bölgesinden çıkarılmaktadır. Petrolün yanı sıra Angola, elmas, demir, altın, kobalt, fosfat ve bakır gibi değerli madenlere de ev sahipliği yapmaktadır. Ülkede yaklaşık 200 milyon karat elmas ve 5 milyon ton demir cevheri rezervi bulunmaktadır (Vidal ve Chabal,

2008).

Kasım 1975'te Portekiz'den ayrılarak bağımsızlığını kazanmıştır. Angola'nın resmi dili Portekizce olmakla birlikte, Kimbundu, Bakange, Ouimbundu gibi yerel diller de konuşulmaktadır. Dini dağılım, %68 Katolik, %20 Protestan ve %12 yerel dinlere mensup olarak şekillenmektedir. Angola, 18 idari bölgeye ayrılmıştır ve çok partili başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Her beş yılda bir seçim yapılmakta, en fazla oyu alan partinin başkanı devlet başkanı olarak göreve gelmektedir. Devlet başkanının görev süresi 5 yıldır. Yasama organı olarak görev yapan Ulusal Meclis, halk tarafından seçilen 220 milletvekilinden oluşur. Milletvekillerinin 130'u ulusal listeden, 90'ı ise il listelerinden seçilmektedir. Ayrıca meclis üyelerinin seçiminde %30 kadın kotası uygulanmaktadır (Vidal ve Chabal, 2008).

Angola'nın para birimi Kwanza'dır. 2024 yılı itibarıyla Angola'nın GSYH'si yaklaşık 135 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Ülke ekonomisinin en büyük kısmını petrol gelirleri oluşturmaktadır. GSMH'nin %80'i, ihracatın %92'si ve devlet gelirlerinin %76'sı petrol sektöründen elde edilmektedir. Petrol gelirlerinin ardından, Angola'nın en büyük ekonomik kaynağı yıllık 8 milyon karat elmas üretiminden sağlanmaktadır. 2023 yılı ihracat rakamı 42 milyar dolar, ithalat rakamı ise 14 milyar dolar olarak kaydedilmiştir (World Bank, 2024).

1.2.19. Güney Afrika Cumhuriyeti

Güney Afrika Cumhuriyeti, resmi adıyla yine Güney Afrika Cumhuriyeti, Afrika kıtasının en güney ucunda yer almaktadır. Güneybatıda Atlantik Okyanusu, güneydoğuda Hint Okyanusu, kuzeyde Botsvana, kuzeybatıda Namibya, kuzeydoğuda Zimbabwe ve Mozambik ile çevrilidir. Ülkenin toplam yüzölçümü 1.221.037 kilometrekaredir. Güney Afrika, toprakları içerisinde Lesoto ve Esvatini (eski adıyla Svaziland) adında iki küçük bağımsız ülkeye de ev sahipliği yapmaktadır.

Ülkede Orange, Limpopo, Caledon ve Vaal gibi önemli akarsular bulunmasına rağmen, batıya doğru gidildikçe çölleşmiş alanlar görülmektedir. Güney Afrika, zengin yeraltı kaynakları ile dikkat çeker. Özellikle altın, elmas ve platin rezervleri açısından dünyanın en önemli ülkelerindendir. Bu minerallere ek olarak ülkede vanadyum, uranyum, manganez, kömür, fosfat, çinko, kalay, demir ve nikel gibi önemli maden kaynakları da bulunmaktadır. Altın üretiminde dünya sıralamasında lider konumda olan Güney Afrika, elmas üretiminde ise beşinci sıradadır. Altın yatakları özellikle Gauteng, North West, Mpumalanga ve Free State bölgelerinde

yoğunlaşmıştır (Thompson, 2001).

Hollanda ve İngiltere arasındaki güç mücadelesinin sonucunda 1910 yılında kurulan Güney Afrika Birliği, 31 Mayıs 1961 tarihinde cumhuriyet ilan edilerek bağımsız bir devlet haline gelmiştir. 2024 yılı itibarıyla ülke nüfusu yaklaşık 61 milyon kişidir. Nüfusun yaklaşık %79'u siyahi, %9'u beyaz, %8'i melez ve %4'ü Hint-Asya kökenlidir. Dini dağılım açısından bakıldığında, nüfusun %36'sı Protestan, %7'si Katolik, %1.5'i Müslüman ve geri kalanı farklı yerel dinlere mensuptur (Thompson, 2001).

Ülkede İngilizce ve 10 yerel dil (Isizulu, Isixhosa, Afrikaans, Sepedi, Setswana, Sesotho, Xitsonga, Siswati, Tshivenda, Isindebele) resmi dil statüsündedir. Güney Afrika, 9 idari bölgeye ayrılmıştır ve bu bölgeler kendi içinde özerk bir yönetim ve yasama yetkisine sahiptir. Parlamenter cumhuriyet rejimi ile yönetilen ülkede, Pretoria yürütme, Cape Town yasama ve Bloemfontein ise yargı başkentidir. Ülkenin cumhurbaşkanı, 5 yıllık bir süre için Ulusal Meclis tarafından seçilir. Üç kademeli bir yönetim yapısı bulunmaktadır. Federal yönetim, yasama yetkisini elinde bulunduran 400 üyeli Ulusal Meclis ve 90 üyeli Senato üzerinden işler (Devanport ve Saunders, 2000).

Ülkenin para birimi Rand'dır. 2024 yılı itibarıyla Güney Afrika'nın GSYH'si 376 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 6.120 dolar seviyesindedir. 2024 yılında ülke ekonomisi %1.9 oranında büyüme kaydetmiştir. Güney Afrika, 94.7 milyar dolarlık ihracat ve 92.5 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. İhracatın büyük kısmını altın, platin, elmas ve kömür gibi yeraltı kaynakları oluştururken, ithalatında ise sanayi ürünleri ve enerji kaynakları öne çıkmaktadır (World Bank, 2024).

1.2.20. Mozambik

Mozambik, resmi adıyla Mozambik Cumhuriyeti, başkenti Maputo olan bir Afrika ülkesidir. Doğuda Hint Okyanusu, kuzeyde Tanzanya ve Malavi, kuzeybatıda Zambiya, güneyde Zimbabve ve güneybatıda Güney Afrika ile çevrili olan Mozambik'in yüzölçümü 799.380 kilometrekaredir. Ülkede 60'tan fazla ırmak bulunmaktadır. Başlıca büyük nehirler arasında Ruvuma, Ligonha, Lurio, Zambezi ve Limpopo yer almaktadır (Pedro, 2019).

Mozambik, tarımsal üretimde çeşitlilik gösterir. Mahun cevizi, şeker, pamuk, çay, Hindistan cevizi, pirinç, buğday, mısır, yer fıstığı ve muz, ülkenin önemli tarım ürünleri arasında

yer alır. Yeraltı kaynakları açısından Mozambik, kömür, boksit ve özellikle son yıllarda keşfedilen geniş doğalgaz rezervleri ile dikkat çeker. Bu rezervlerin ekonomiye büyük katkı sağlaması beklenmektedir. Ülke, aynı zamanda hidroelektrik enerji üretimi açısından da potansiyele sahiptir ve üretilen elektriğin bir kısmını ihraç etmektedir. Turizm açısından da gelişmekte olan Mozambik, geniş kıyı şeridi, beyaz kumlu plajları ve safari imkânlarıyla dikkat çekmektedir (Şen, 2019).

Mozambik, 25 Haziran 1975 tarihinde Portekiz'den bağımsızlığını kazanmıştır. 2024 yılı itibarıyla Mozambik'in nüfusu yaklaşık 33 milyon kişidir. Nüfusun %49'u Hristiyan, %18'i Müslüman, %22'si ateist ve geri kalanı ise yerel inançlara mensuptur. Portekizce, ülkenin resmi dili olup, buna ek olarak birçok yerel dil de konuşulmaktadır. Ülke, 10 idari bölgeye ayrılmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

1990'lı yıllara kadar tek partili bir sistemle yönetilen Mozambik, bu dönemde çok partili sisteme geçmiştir. Başkanlık sistemi ile yönetilen ülkede, devlet başkanı, halk tarafından doğrudan oy ile 5 yıllık bir süre için seçilir. Başkan, başbakanı ve bakanları atama yetkisine sahiptir. Ülkenin yasama organı olan Cumhuriyet Meclisi, 250 üyeden oluşur ve üyeler 5 yıllık süre için halk tarafından seçilir (Şen, 2019).

Mozambik'in para birimi Metical'dir. 2024 yılı itibarıyla Mozambik'in GSYH'si 17.5 milyar dolar olarak hesaplanmıştır ve kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 530 dolar seviyesindedir. Ülkede iş gücünün yaklaşık %75'i tarım sektöründe çalışmaktadır, bu durum da tarımın ekonomideki temel rolünü açıkça göstermektedir. 2024 yılında Mozambik, 6.1 milyar dolarlık ihracat ve 8.3 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. İhracatta doğalgaz, kömür, pamuk ve tarım ürünleri önemli bir yer tutarken, ithalatta ise sanayi ürünleri ve enerji kaynakları öne çıkmaktadır (World Bank, 2024).

1.2.21. Zambiya

Zambiya, resmi adıyla Zambiya Cumhuriyeti, başkenti Lusaka olan bir Güney Afrika ülkesidir. Batıda Angola, doğuda Malavi, kuzeyde Kongo Demokratik Cumhuriyeti, kuzeydoğuda Tanzanya, güneyde Zimbabwe ve güneybatıda Botsvana ile Namibya ile çevrili olup, yüzölçümü 752.618 kilometrekaredir. Zambiya, Zimbabwe ve Tanzanya üzerinden denize ulaşım sağlamaktadır. Ülke, bakır, elmas, altın, gümüş, uranyum, çinko, kurşun ve kömür gibi önemli maden kaynaklarına sahiptir. Ayrıca, mısır, tütün, yerfıstığı, pamuk ve şeker, ülkenin temel tarım

ürünleri arasında yer alır (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Zambiya, 24 Ekim 1964 tarihinde Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını kazanmıştır. 2024 yılı itibarıyla ülke nüfusu yaklaşık 20 milyon kişidir. Nüfusun %75.3'ü Protestan, %20.2'si Katolik, geri kalanı ise diğer inançlara mensuptur. Resmi dil İngilizce olup, halk arasında birçok yerel dil yaygın şekilde kullanılmaktadır. Zambiya, başkanlık tipi cumhuriyet sistemi ile yönetilmektedir. Devlet başkanı, halk tarafından doğrudan oyla seçilir ve görev süresi 5 yıldır. Başkan, yürütme yetkisinin başıdır. Ulusal Meclis, 156'sı halk tarafından seçilen, 8'i başkan tarafından atanan, ayrıca 1 sözcü ve 1 başkan yardımcısı olmak üzere toplam 164 üyeden oluşmaktadır (Şen, 2019).

Ülkenin para birimi Kwacha'dır. 2024 yılı itibarıyla Zambiya'nın GSYH'si 29.8 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Kişi başına düşen milli gelir ise yaklaşık 1.490 dolar düzeyindedir. Ülke nüfusunun yaklaşık %60'ı tarım sektöründe çalışmaktadır. Zambiya'nın ekonomisinin temel direğini zengin bakır rezervleri oluşturmaktadır. 2024 yılında Zambiya, 10.6 milyar dolarlık ihracat ve 12.4 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. İhracatta özellikle bakır, kobalt, tütün ve şeker ön planda yer alırken, ithalatta makine ekipmanları, kimyasal ürünler ve yakıt öne çıkmaktadır (World Bank, 2024).

Zambiya, ekonomik kalkınmasını hızlandırmak adına madencilik sektöründe uluslararası yatırımları teşvik etmekte ve altyapı projelerine ağırlık vermektedir. Doğal kaynakların etkin kullanımıyla ekonomisinin daha da güçlenmesi hedeflenmektedir.

1.3. Bölgede Ekonomik Faaliyetlerin Genel Görünüm

Sahra Altı Afrika (Sub-Saharan Africa), Afrika kıtasının Sahra Çölü'nün güneyinde kalan kısmını kapsayan bir bölge olup, ekonomik, sosyal ve politik açıdan oldukça çeşitli bir coğrafyadır. Bu bölge, 1 milyardan fazla nüfusu ve zengin doğal kaynaklarıyla büyük bir ekonomik potansiyele sahip olmasına rağmen, uzun yıllar boyunca düşük gelir düzeyleri, yüksek yoksulluk oranları ve yapısal ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Yergin, 2023). Son yıllarda bölgedeki birçok ülke, önemli düzeyde büyüme oranları yakalamış; ancak bu büyüme sürdürülebilir kalkınmaya dönüşmede sınırlı kalmıştır. Bölge ülkelerin 2023 yılı itibari ile Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) ve büyüme verileri tabloda verilmiştir.

Sahra Altı Afrika'da GSYİH'si En Büyük 10 Ülke (2023)

Sıra	Ülke	GSYİH (2023, Milyar \$)	Büyüme Oranı (2023, %)	Açıklama
1	Nijerya	362,81	2,74	Petrol, doğalgaz ve tarım başlıca sektörler
2	Güney Afrika Cumhuriyeti	403,05	0,6	Madencilik ve sanayi ağırlıklı ekonomi
3	Etiyopya	163,70	6,2	Altyapı yatırımları ve tarım sektörü güçlü
4	Kenya	107,44	5,6	Hizmet sektörü, turizm ve tarımda artış
5	Sudan	109,33	-20,11	İç savaş ve ekonomik çöküş nedeniyle negatif büyüme
6	Angola	84,72	0,9	Petrol ağırlıklı ekonomi, büyüme düşük
7	Tanzanya	79,16	5,5	Tarım, inşaat ve turizm destekli büyüme
8	Gana	75,31	3,2	Altın, kakao ve petrol gelirleri ön planda
9	Zambiya	32,90 (yaklaşık)	4,7	Bakır madenciliği önemli bir yer tutar
10	Senegal	31,01	4,2	Altyapı ve enerji projeleri ekonomiyi beslemekte

Kaynak: <https://data.worldbank.org>

Sahra Altı Afrika ülkeleri, son yıllarda ekonomik büyüme ve kalkınma açısından farklılaşan performanslar sergilemektedir. 2023 yılı itibariyle bölgede öne çıkan 10 ülkenin ekonomik göstergeleri, yalnızca gelir düzeylerini değil; aynı zamanda yapısal dinamikleri, kaynak bağımlılığını ve siyasi istikrarın ekonomiyi yansımalarını da ortaya koymaktadır.

En yüksek GSYİH'ya sahip ülke Güney Afrika Cumhuriyeti olup, 403,05 milyar Amerikan doları büyüklüğündeki ekonomisine rağmen yalnızca %0,6'lık bir büyüme kaydetmiştir. Bu durum, ülkenin sanayi ve madencilik temelli yapısına karşın yaşadığı elektrik krizi, gelir eşitsizliği ve yatırımlardaki duraksama gibi yapısal sorunların yansımasıdır (Günay ve Günsoy, 2022).

Nijerya, 362,81 milyar dolarlık GSYİH ile ikinci sırada yer almakta ve %2,74'lük büyüme oranıyla sınırlı bir ivme göstermektedir. Ekonomisi büyük oranda petrol ve doğalgaz ihracatına dayalı olan Nijerya, dışsal şoklara karşı oldukça kırılgan bir yapı arz etmektedir.

Büyüme hızı açısından değerlendirildiğinde, Etiyopya (%6,2) ve Kenya (%5,6) gibi ülkeler, daha istikrarlı ve çeşitlenmiş sektörlerle dayalı ekonomileriyle öne çıkmaktadır. Etiyopya'nın tarım,

inşaat ve altyapı projeleri odaklı kalkınma modeli, uzun yıllardır sürdürülebilir büyümeye katkı sağlamaktadır. Benzer şekilde Kenya da hizmet sektörü, dijital ekonomi ve tarımsal üretim alanındaki gelişmeleriyle dikkat çekmektedir.

Buna karşın Sudan, 109,33 milyar dolarlık GSYİH büyüklüğüne sahip olmasına rağmen, %–20,11 gibi dramatik bir küçülme yaşamıştır. Bu durum, ülkenin 2023 yılında derinleşen iç savaş ve siyasi kaos ortamı nedeniyle ekonomik faaliyetlerin büyük oranda sekteye uğramasından kaynaklanmaktadır.

Angola (84,72 milyar \$; %0,9 büyüme) ve Gana (75,31 milyar \$; %3,2 büyüme) gibi ülkeler, doğal kaynak gelirlerine (petrol, altın, kakao) büyük oranda bağımlı olmaları nedeniyle küresel emtia fiyatlarındaki dalgalanmalardan ciddi şekilde etkilenmektedir. Özellikle Angola'nın düşük büyüme oranı, yapısal dönüşümün eksikliği ve dış borç yükü gibi sorunların göstergesidir.

Orta ölçekli ekonomiler arasında yer alan Tanzanya (79,16 milyar \$; %5,5 büyüme) ve Senegal (31,01 milyar \$; %4,2 büyüme) gibi ülkeler ise altyapı yatırımları, inşaat sektörü ve turizm kaynaklı gelirlerle ekonomik büyümelerini sürdürmektedir. Her iki ülke de siyasi istikrar ve çeşitlenmiş ekonomi politikaları sayesinde olumlu bir büyüme profili sergilemektedir. Zambiya ise yaklaşık 32,9 milyar dolarlık GSYİH'siyle bakır madenciliğine dayalı bir ekonomik yapı arz etmekte, %4,7'lik büyüme oranıyla dikkat çekmektedir.

1.3.1. Doğal Kaynaklar

Sahraaltı Afrika, doğal kaynaklar açısından son derece zengin bir bölge olup, dünya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Bu zenginlikler, bölgenin ekonomik potansiyelini büyük ölçüde artırma kapasitesine sahip olsa da, bu kaynakların bölge halkına fayda sağlaması konusunda pek çok zorlukla karşılaşilmektedir (Günay ve Günsoy, 2022). Bölge, petrol, doğal gaz, altın, elmas, krom, platin, lityum, bakır, vanadyum, uranyum ve diğer stratejik madenler gibi geniş bir doğal kaynak yelpazesi sunmaktadır. Bu kaynaklar, sahraaltı Afrika'nın küresel pazarlarda önemli bir oyuncu olmasını sağlayan unsurlardan biridir (Cansaran,2012).

Nijerya, petrol ve doğal gaz üretiminde bölgenin en büyük oyuncularından biridir. 2024 itibarıyla Nijerya, Afrika'nın en büyük petrol ihracatçılarından biri olmaya devam etmekte ve ülkenin ekonomisinin %90'ından fazlasını petrol ve doğal gaz sektörü oluşturmaktadır. Nijerya'nın

petrol endüstrisi, hem ulusal gelir hem de dış ticaret gelirlerinin büyük bir kısmını sağlamaktadır (Günay ve Günsoy, 2022). Ancak, bu kadar büyük bir doğal kaynak zenginliğine sahip olmasına rağmen, Nijerya hala kalkınma sorunları yaşamaktadır. Bunun arkasında yolsuzluk, kötü yönetim ve altyapı eksiklikleri gibi yapısal sorunlar yer almaktadır. Bu sorunlar, doğal kaynaklardan elde edilen gelirlerin topluma yayılmasını engellemekte ve bu durum, gelir eşitsizliği ve halkın refah düzeyinin yükselmemesi gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Medina, vd., 2017).

Benzer şekilde, Angola da Sahraaltı Afrika'nın önemli petrol üreticilerinden biridir. Angola'nın ekonomisi büyük ölçüde petrol ve doğal gaz üretimine dayanmakta olup, bu sektör ülke ekonomisinin temel direklerinden biridir. Ancak, Angola'da da benzer şekilde doğal kaynakların etkili bir biçimde yönetilememesi, yolsuzluklar ve halkın gelirine yansımayan bu gelirlerin büyük bir kısmının hükümetler ve elitler arasında sınırlı kalması gibi sorunlar yaşanmaktadır (Günay ve Günsoy, 2022).

Güney Afrika, Sahraaltı Afrika'nın doğal kaynaklar açısından en zengin ülkelerinden biridir ve platin, altın ve elmas üretiminde dünyadaki en büyük üreticiler arasında yer almaktadır. Ülke, dünya çapında platin ve altın üretiminde liderdir (Hartmann, 2016). Güney Afrika, mineral ihracatından büyük gelirler elde etmekte ve bu durum, ülkenin ekonomi politikalarını şekillendiren başlıca faktörlerden biridir (Günay ve Günsoy, 2022). Ancak, Güney Afrika da doğal kaynakların etkili bir biçimde yönetilmesinde zorluklar yaşamaktadır. Örneğin, platin ve altın madenlerinden elde edilen gelirler büyük ölçüde dışa bağımlı olarak ekonomiye katkı sağlamakta, fakat bu kaynaklardan elde edilen faydalar, içindeki geniş işsizlik oranları, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ile dengelenmemektedir (Cansaran,2012).

Zimbabve, dünya çapında önemli lityum rezervlerine sahip bir diğer örnek teşkil etmektedir. Lityum, özellikle elektrikli araçlar ve yenilenebilir enerji sistemleri için kritik bir bileşen olup, Zimbabve'nin bu alandaki zengin rezervleri, küresel enerji dönüşümünde stratejik bir rol oynamaktadır (Medina, vd., 2017). Ancak Zimbabve'nin bu kaynaklardan yeterince faydalanabilmesi için altyapı geliştirmeleri, dış yatırımların artırılması ve hükümet politikalarının şeffaflık ve verimlilik açısından iyileştirilmesi gerekmektedir (Hartmann, 2016).

Bununla birlikte, Sahraaltı Afrika'nın bu zengin doğal kaynakları, ülkelerinin kalkınmasını hızlandırma konusunda pek çok engelle karşılaşmaktadır. Bölgedeki pek çok ülkede, doğal

kaynaklardan elde edilen gelirlerin verimli bir şekilde yönetilememesi, yolsuzlukların yaygınlığı, kötü yönetim ve zayıf kurumsal yapılar bu kaynakların halkın refahına dönüştürülmesini engellemektedir. Çoğu ülkede, madencilik gelirleri siyasi elitler arasında yoğunlaşmakta ve bu durum halkın çoğunluğunun faydalandığı kalkınma projelerinin hayata geçmesini zorlaştırmaktadır (Hyde, 1993).

Ayrıca, bu doğal kaynakların gelirlerinin sürdürülebilir şekilde yönetilmesi, sadece mali yönetimle değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal eşitlik ilkeleriyle de bağlantılıdır. Kaynakların verimli bir şekilde kullanılması ve çevreye zarar vermemesi için daha etkin politikaların geliştirilmesi gerekmektedir (Hartmann, 2016). Bu bağlamda, doğal kaynaklardan elde edilen gelirlerin sosyal altyapı yatırımlarına, eğitim ve sağlık hizmetlerine yönlendirilmesi, aynı zamanda doğal kaynakların tükenmesini önlemek amacıyla çevre koruma önlemlerinin alınması önemlidir (Avom, vd., 2022).

Dolayısıyla, Sahraaltı Afrika'nın doğal kaynakları, bölgenin ekonomik kalkınma potansiyelini arttıran önemli bir unsurdur. Ancak bu potansiyelin gerçekleştirilebilmesi için, doğal kaynakların daha etkili yönetilmesi, şeffaflık sağlanması ve gelir eşitsizliğinin önlenmesi gerekmektedir. Bu hedeflere ulaşmak, bölgedeki doğal kaynakların sadece ekonomik büyümeye değil, aynı zamanda halkın yaşam standartlarını yükseltmeye de katkı sağlamasını mümkün kılacaktır.

1.3.2. Tarım Sektörü

Sahraaltı Afrika'da tarım sektörü, ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır ve bölgenin ekonomik yapısının temel taşlarından biridir. Nüfusun yaklaşık %60'ı tarım sektöründe istihdam edilmektedir ve bazı ülkelerde bu oran %70'in üzerine çıkmaktadır. Tarım, hem gelir kaynağı hem de gıda güvenliği açısından kritik bir sektördür. Bölgede kahve, kakao, pamuk, yer fıstığı, tütün, mısır, şeker kamışı ve sebze gibi ürünler geniş bir alanda yetiştirilmektedir. Bu ürünler, hem yerel pazarlarda hem de uluslararası ticarete önemli bir yer tutmaktadır (Cansaran, 2012).

Fildişi Sahili ve Gana, Sahraaltı Afrika'nın en büyük kakao üreticilerindendir ve dünya çapında önemli bir kakao ihracatçısı konumundadır. Özellikle Gana, dünya çapında tanınan kaliteli kakao üretimiyle dikkat çekmektedir (Günay ve Günsoy, 2022). Aynı şekilde, Etiyopya, kahve

üretiminde ve ihracatında dünya liderlerinden biri olup, kahve, ülkenin ekonomisinde büyük bir paya sahiptir. Sahraaltı Afrika'nın diğer ülkeleri de, özellikle tarımsal ürünlerin ihracatını artırmaya yönelik çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Örneğin, Uganda, Endonezya ve Tanzanya, kahve ve çay ihracatlarında öne çıkan diğer tarım ürünleri üreticilerindendir (Hyde, 1993).

Ancak, tarımsal üretim genellikle verimlilik açısından düşük seviyelerdedir ve bu durum, bölgenin potansiyelinin tam olarak değerlendirilememesinin temel nedenlerinden biridir. Sahraaltı Afrika'da tarımın büyük bir kısmı, geleneksel yöntemlerle ve küçük ölçekli çiftliklerde yapılmaktadır (Diao, vd., 2007). Modern tarım tekniklerinin ve teknolojilerinin eksikliği, verimliliği artırmak ve ürünlerin kalitesini iyileştirmek adına büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu yetersizlikler, üretim maliyetlerini artırmakta ve üreticilerin uluslararası pazarda rekabet gücünü düşürmektedir (Shimeles, 2018).

Bir diğer önemli sorun ise, tarımsal üretimin çoğunlukla ham ürünler olarak ihraç edilmesidir. Tarım ürünlerinin işlenmesi, katma değer yaratma ve yerel ekonomiye daha fazla katkı sağlama açısından önemli bir adımdır. Ancak, Sahraaltı Afrika ülkelerinde, işlenmiş tarım ürünlerinin ihracatındaki yetersizlik, ekonomik kalkınmanın önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Çoğu ülke, tarım ürünlerini işlenmeden ihraç etmekte, bu da ihracat gelirlerini sınırlamaktadır. Örneğin, Afrika'dan ihraç edilen kahve genellikle sadece yeşil çekirdek olarak ihraç edilirken, bu ürünlerin işlenmesi, türev ürünlerin ihracatını artırabilir ve ekonomik faydayı çok daha yukarıya taşıyabilir (Diao, vd., 2007).

Bölgenin tarım sektöründeki verimlilik eksikliklerinin giderilmesi için modern tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması, sulama sistemlerinin iyileştirilmesi, toprak verimliliği ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi gibi stratejiler gereklidir. Bunun yanı sıra, işlenmiş tarım ürünlerinin yerli ve uluslararası pazarda daha fazla yer bulması, bölge ülkelerinin ekonomilerine büyük katkı sağlayacaktır. Ayrıca, tarım ürünlerinin işlenmesi için gerekli altyapının oluşturulması ve sanayi yatırımlarının artırılması, bölge ekonomisinin büyümesine önemli bir ivme kazandırabilir (Shimeles, 2018).

Cansaran'a göre tarım sektörü, Sahraaltı Afrika'da sadece ekonomik kalkınmayı desteklemekle kalmaz, aynı zamanda bölgenin gıda güvenliği ve istihdam yaratma hedefleri için de hayati öneme sahiptir. Ancak, sektördeki verimliliğin artırılması ve işlenmiş ürünlerin ihracatının

teşvik edilmesi, Sahraaltı Afrika'nın küresel ticarete daha rekabetçi bir konum elde etmesini sağlayacaktır. Tarımsal üretimin katma değerini artırarak, bölge ülkeleri sadece hammadde ihracatından çıkıp, gelişmiş imalat ve işleme sektörlerine adım atabilirler (Cansaran, 2012).

1.3.3. Sanayi ve İmalat Sektörü

Sanayi ve imalat sektörü, Sahraaltı Afrika'da genel olarak diğer ekonomik sektörlerle kıyasla daha az gelişmiştir (Memiş, vd., 2010). Bölge ülkelerinin çoğunda sanayileşme oranı düşüktür ve ekonomik faaliyetlerin büyük bir kısmı tarım ve doğal kaynaklardan elde edilen ürünlere dayanmaktadır. Ancak son yıllarda bazı Sahraaltı Afrika ülkeleri, sanayileşme sürecini hızlandırmak ve imalat sektörünü geliştirmek için çeşitli adımlar atmaktadır. Bu çabalar, özellikle büyük ve gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerde daha belirgin hale gelmiştir (Günay ve Günsoy, 2022).

Güney Afrika, Sahraaltı Afrika'nın sanayi sektöründe en ileri seviyedeki ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. Ülke, demir-çelik, otomotiv, kimya ve makine imalatı gibi ağır sanayilerde güçlü bir altyapıya sahiptir. Güney Afrika'nın otomotiv sanayi, Afrika kıtasının en büyük ve en gelişmiş sektörlerinden biri olup, ülke birçok uluslararası otomotiv markasının üretim merkezlerine ev sahipliği yapmaktadır (Memiş, vd., 2010). Ayrıca, kimya ve petrokimya sektörleri de önemli bir büyüme göstermektedir. Güney Afrika'nın sanayi sektörü, hem iç pazara hem de komşu ülkelere yönelik önemli bir üretim kapasitesine sahiptir. Ülkenin gelişmiş altyapısı, ulaşım ağları ve enerji üretim kapasitesi, sanayiye yatırım yapmayı teşvik eden faktörler arasında yer almaktadır (Azolibe ve Okonkwo, 2020).

Nijerya ve Kenya gibi diğer Sahraaltı Afrika ülkeleri de sanayileşme sürecine girmekte, ancak bu ülkelerde sanayi sektörü genellikle daha küçük ve daha az çeşitlenmiş bir yapıya sahiptir. Nijerya, Afrika'nın en büyük petrol üreticisi olmasına rağmen, sanayi sektöründe sınırlı bir çeşitlilik göstermektedir. Petrol ve doğalgaz sektörlerinin büyük bir paya sahip olmasına karşın, bu sektörlerin dışındaki imalat ve sanayi faaliyetleri daha az gelişmiştir. Bununla birlikte, Nijerya'da son yıllarda küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'ler) büyümesi, bölgesel ekonomilere katkı sağlamaktadır. Bu tür işletmeler, tekstil, gıda işleme ve inşaat malzemeleri gibi yerel pazarlar için önemli üretim yapmaktadır. Nijerya'daki sanayileşme potansiyeli, doğru politika ve altyapı yatırımlarıyla artırılabilir (Azolibe ve Okonkwo, 2020).

Kenya da sanayi sektörü açısından önemli bir potansiyele sahip bir başka Sahraaltı Afrika ülkesidir. Kenya'nın imalat sektörü, özellikle gıda işleme, tekstil ve inşaat malzemeleri üretimi alanlarında faaliyet göstermektedir (Azolibe ve Okonkwo, 2020). Ülke, tarım ürünlerinin işlenmesi ve yerel pazarlarda talep gören ürünlerin üretimi konusunda önemli bir gelişim göstermektedir. Bununla birlikte, Kenya'da da sanayileşmenin önündeki en büyük engellerden biri enerji altyapısının yetersizliğidir (Günay ve Günsoy, 2022). Ayrıca, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik dengesizlikler, sanayi sektöründeki büyümeyi sınırlayan diğer faktörlerdir (Memiş, vd., 2010).

Sanayi ve imalat sektöründeki gelişmeler, Sahraaltı Afrika'nın ekonomik kalkınması için kritik öneme sahiptir. Ancak, bölgedeki sanayi sektörü, enerji altyapısının yetersizliği ve siyasi istikrarsızlık gibi engellerle karşı karşıyadır. Sanayileşme oranının arttırılması için, ülkelerin altyapı yatırımlarını artırması, enerji erişimini iyileştirmesi ve iş gücü becerilerini geliştirmesi gerekmektedir (Azolibe ve Okonkwo, 2020). Ayrıca, yerel ve bölgesel sanayiye olan talebin arttırılması, dış yatırımların çekilmesi ve yerel girişimciliğin teşvik edilmesi, sanayi sektörünün büyümesi için önemli adımlar olabilir.

Sanayi ve imalat sektörünün büyümesi, sadece bölge ekonomilerinin çeşitlenmesine katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda istihdam yaratma, gelir artışı ve kalkınma hedeflerine ulaşılmasına da yardımcı olacaktır. Ancak, bu büyüme süreci, yalnızca sanayiye yönelik doğru politikalarla değil, aynı zamanda uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle de uyumlu olmalıdır. Sahraaltı Afrika'nın sanayileşme yolunda attığı adımlar, bölgenin küresel ticaretle entegrasyonunu arttıracak ve sanayi üretim kapasitesini genişletecektir (Günay ve Günsoy, 2022).

1.3.4. Enerji Sektörü

Enerji sektörü, Sahraaltı Afrika'nın ekonomik kalkınmasında hayati bir öneme sahiptir, çünkü enerji altyapısı, bölgenin sanayileşme, ticaret, eğitim ve sağlık gibi birçok temel sektördeki gelişimini doğrudan etkileyen bir faktördür. Ancak, Sahraaltı Afrika genelinde enerji altyapısı oldukça yetersizdir ve bölgedeki nüfusun büyük bir kısmı, özellikle kırsal alanlarda elektrikten yoksundur (Pişkin, 2016). Birleşmiş Milletler'e göre, bölgedeki elektrik erişim oranları dünya ortalamasının oldukça gerisindedir. Kırsal kesimlerde bu oran %30'un altına düşerken, şehirlerde bile elektrik kesintileri sıkça yaşanmakta, bu da ekonomik faaliyetleri ve yaşam standartlarını olumsuz etkilemektedir. Elektrik erişimi eksikliği, iş gücü verimliliğini düşürmekte ve eğitim ile

sağlık gibi kritik sektörlerin gelişimini engellemektedir (Erik, 2021).

Ancak son yıllarda, Sahraaltı Afrika'da yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar artmaya başlamıştır. Bölgedeki enerji krizine çözüm arayışında, güneş enerjisi ve hidroelektrik projeleri en umut verici seçenekler olarak öne çıkmaktadır (Abukan, 2023). Güneş enerjisi, bölgenin güneş ışınları açısından avantajlı coğrafi konumu sayesinde, büyük bir potansiyele sahiptir. Sahraaltı Afrika'da güneş enerjisi potansiyeli, dünya genelindeki en yüksek seviyelerdendir ve bu durum, ülkeleri güneş enerjisi projelerine yatırım yapmaya teşvik etmektedir. Özellikle Namibya, Botswana ve Güney Afrika, güneş enerjisi yatırımlarında lider ülkeler arasındadır. Bu ülkeler, büyük ölçekli güneş enerjisi santralleri kurarak, enerji açığını kapatma ve sürdürülebilir enerji kaynaklarına yönelme hedefindedirler.

Özellikle Güney Afrika, bölgedeki en gelişmiş enerji altyapısına sahip ülkelerden biri olmasına rağmen, enerji talebi ve arzı arasındaki dengesizlikler büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle, yenilenebilir enerji projelerine yatırım yaparak, enerji ihtiyacını karşılamak için önemli adımlar atılmaktadır. Güney Afrika, 2011 yılında başlattığı Yenilenebilir Enerji Bağımsız Güç Üreticileri programı ile güneş enerjisi ve rüzgar enerjisi projelerinde büyük bir başarı elde etmiştir. Bunun yanı sıra, ülke hidroelektrik santrallerine de büyük yatırımlar yapmaktadır (Tomala, 2021).

Etiyopya ve Kenya gibi ülkeler de büyük hidroelektrik projeleriyle enerji sektöründe büyümeyi hedeflemektedir. Etiyopya, özellikle büyük nehirlerinden elde ettiği hidroelektrik potansiyeliyle dikkat çekmektedir. Ülke, 2019 yılında tamamladığı 6.000 MW kapasiteli Grand Ethiopian Renaissance Dam projesi ile Afrika'da enerji üretimi konusunda önemli bir sıçrama yapmayı hedeflemektedir. Bu projeyle, sadece Etiyopya'nın enerji ihtiyacı karşılanmakla kalmayacak, aynı zamanda bölgedeki enerji talebinin önemli bir kısmı da karşılanacaktır (Tomala, 2021). Kenya, özellikle Jeoloji ve Enerji Bakanlığı'nın öncülüğünde enerji sektörüne yaptığı yatırımlarla tanınmaktadır. Ülke, hidroelektrik projelerinin yanı sıra, coğrafi koşulları sayesinde rüzgar ve güneş enerjisi projelerine de büyük yatırımlar yapmaktadır (Abukan, 2023).

Sahraaltı Afrika'da hidroelektrik ve güneş enerjisi projelerinin artışı, bölgedeki enerji açığının kapatılmasına yönelik önemli bir çözüm sağlamaktadır. Ancak, bu projelerin başarısı, altyapı sorunlarının çözülmesine ve yerel yönetimlerin yenilenebilir enerji projeleri için uygun

politikalar geliştirmesine bağlıdır (Erik, 2021). Yenilenebilir enerji projelerinin sürdürülebilirliği için finansal destek, eğitim ve teknolojik altyapının güçlendirilmesi gerekmektedir (Pişkin, 2016). Ayrıca, bölgedeki enerji üretimi ve dağıtım sistemlerinin modernize edilmesi, enerji verimliliğinin artırılması ve enerji tasarrufu uygulamalarının teşvik edilmesi, bölgedeki enerji erişimini artırmaya yardımcı olacaktır (Tomala, 2021).

Bölge, enerji sektöründe yenilikçi çözümler geliştirmeyi sürdürdükçe, enerji bağımsızlığına doğru önemli adımlar atılabilir. Yenilenebilir enerji yatırımları, yalnızca bölgedeki enerji ihtiyacını karşılamakla kalmayacak, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına da katkıda bulunacaktır. Sahraaltı Afrika'nın enerji potansiyelinin daha iyi değerlendirilmesi, bölgenin ekonomik kalkınmasına büyük katkı sağlayacak ve dünya enerji pazarında daha rekabetçi hale gelmelerine yardımcı olacaktır (Abukan, 2023).

1.3.5. Turizm Sektörü

Turizm sektörü, Sahraaltı Afrika'nın ekonomik kalkınmasında önemli bir potansiyele sahip olmakla birlikte, bu potansiyelin tam olarak değerlendirilmesi, çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Bölge, doğal zenginlikleri, biyolojik çeşitliliği ve eşsiz manzaraları ile dünya çapında büyük bir turistik çekiciliğe sahiptir. Özellikle Serengeti Milli Parkı (Tanzanya), Kruger Milli Parkı (Güney Afrika), Namib Çölü (Namibya), Victoria Şelaleleri (Zimbabve ve Zambiya), Okavango Deltası (Botsvana) ve Mozambik'in tropikal plajları gibi doğal alanlar, dünya çapında turist çeken başlıca destinasyonlar arasında yer almaktadır. Bu alanlar, bölgedeki ekoturizmin ve safari turizminin büyümesine olanak sağlamaktadır (Nyasha, vd., 2021). Ayrıca, kültürel miras zenginlikleri, tarihi alanlar ve yerel halkın geleneksel yaşam biçimleri de turizm açısından büyük bir çekicilik sunmaktadır (Pişkin, 2016).

Ancak, Sahraaltı Afrika'nın turizm sektörü, potansiyelini tam anlamıyla kullanmakta güçlük çekmektedir. Bu sektörü sınırlayan en büyük faktörlerden biri, bölgedeki güvenlik sorunlarıdır (Krstic, 2017). Çeşitli ülkelerdeki iç savaşlar, etnik çatışmalar ve terörist grupların faaliyetleri, turistler için güvenlik riskleri yaratmakta ve bu durum, bölgeyi turizm açısından daha az tercih edilen bir yer haline getirmektedir. Örneğin, Somali, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerdeki güvenlik sorunları, turizm gelirlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Aydemir, 2018).

Bölgedeki diğer önemli sorun ise yetersiz altyapıdır. Sahraaltı Afrika'nın çoğu turistik

bölgesi, ulaşım, konaklama, sağlık hizmetleri ve genel altyapı bakımından yeterli hizmeti sunamamaktadır. Bu durum, turistlerin bölgeye seyahat etmelerini zorlaştırmakta ve turizm sektörünün gelişimini engellemektedir (Aydemir, 2018). Özellikle ulaşım altyapısındaki eksiklikler, turistlerin bölgeye kolay ve hızlı bir şekilde ulaşmalarını engellemekte, bu da bölgeyi daha az erişilebilir kılmaktadır. Uçuş bağlantılarının yetersizliği, kara yollarındaki bozukluklar ve demir yolunun gelişmemişliği gibi faktörler, turizmin büyümesine olumsuz etkide bulunmaktadır (Krstic, 2017).

Bunun yanı sıra, uluslararası tanıtım eksiklikleri de Sahraaltı Afrika'nın turizm sektörünün gelişmesini engellemektedir. Bölge, genellikle büyük turizm pazarlarında yeterince tanınmamaktadır. Afrika turizmi genellikle yalnızca belirli destinasyonlar, özellikle Kenya, Güney Afrika ve Tanzania gibi popüler ülkelerle sınırlıdır (Aydemir, 2018). Diğer bölgelerdeki turizm potansiyeli ise, uluslararası turizm pazarında daha az bilinir. Uluslararası pazarlarda daha fazla görünürlük kazanmak ve Sahraaltı Afrika'yı cazip bir turistik destinasyon olarak tanıtmak için güçlü bir pazarlama stratejisi geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, bölge ülkelerinin birlikte hareket ederek küresel turizm pazarına hitap edecek stratejiler geliştirmeleri önemlidir (Nyasha, vd., 2021).

Turizm potansiyelinin daha iyi değerlendirilmesi için yapılması gereken en önemli adımlardan biri, ulaşım altyapısının iyileştirilmesidir. Hava yolu taşımacılığının geliştirilmesi, bölgesel havaalanlarının kapasitesinin artırılması ve kara yollarının iyileştirilmesi, turizm açısından büyük bir fark yaratabilir (Pişkin, 2016). Ayrıca, konaklama altyapısının güçlendirilmesi, turistik bölgelerdeki hizmetlerin kalitesinin artırılması ve çevre dostu turizm uygulamalarının yaygınlaştırılması da sektörü daha cazip hale getirebilir. Sahraaltı Afrika'nın sahip olduğu doğal ve kültürel değerler, eko-turizm ve kültür turizmi gibi sürdürülebilir turizm alanlarında büyük fırsatlar sunmaktadır (Krstic, 2017).

Uluslararası işbirliklerinin artırılması da turizm sektörünün kalkınması açısından kritik bir öneme sahiptir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) ve Afrika Turizm Organizasyonu gibi uluslararası turizm kuruluşlarıyla işbirlikleri, bölgeye yönelik global yatırımları çekebilir (Nyasha, vd., 2021). Ayrıca, Afrika Birliği ve bölgesel ekonomik topluluklar arasındaki işbirlikleri, turizm altyapısının geliştirilmesine ve bölgesel turizmin güçlenmesine

katkıda bulunabilir. Turizm sektörü, aynı zamanda yerel halkın istihdamına ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlayarak bölge ekonomilerine önemli katkılarda bulunabilir (Krstic, 2017).

Sonuç olarak, Sahraaltı Afrika'nın turizm sektörü, potansiyel olarak büyük bir kalkınma fırsatı sunmaktadır. Ancak, güvenlik sorunları, yetersiz altyapı ve uluslararası tanıtım eksiklikleri gibi engeller, bu potansiyelin tam anlamıyla değerlendirilmesini engellemektedir. Altyapı iyileştirmeleri, güvenlik koşullarının iyileştirilmesi, turistik bölgelerin tanıtımı ve uluslararası işbirliklerinin güçlendirilmesi, bölgedeki turizm sektörünün kalkınması için temel stratejiler arasında yer almaktadır.

1.3.6. Ticaret Sektörü

Ticaret açısından, Sahraaltı Afrika'nın küresel ticaretle olan ilişkisi ve bölge ülkeleri arasındaki ekonomik bağlantılar son yıllarda önemli bir artış göstermiştir. Sahraaltı Afrika, dünya çapında büyük bir ham madde ve doğal kaynak rezervine sahip olup, bu zenginlik ülkelerin ihracat gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır (Şen, 2019). Bölgede yer alan birçok ülke, özellikle petrol, doğal gaz, madenler ve tarım ürünleri gibi hammadde ve doğal kaynakları ihraç ederken, işlenmiş ürünler ve sanayi mamullerine olan bağımlılıkları da artmaktadır. Bu durum, bölgedeki ticaret ilişkilerini belirleyen ana faktörlerden biridir (Hyde, 1993).

Nijerya, Angola ve Güney Afrika, Sahraaltı Afrika'nın en büyük ihracatçıları arasında yer alırken, her biri kendi ekonomik yapısına göre farklı sektörlerde ön planda bulunmaktadır. Nijerya, bölgedeki en büyük petrol üreticisi ve ihracatçısı olup, 2024 yılı itibarıyla petrol ihracatı, ülkenin toplam ihracat gelirlerinin %80'inden fazlasını oluşturmaktadır. Petrol dışında, Nijerya ayrıca tarım ürünleri (özellikle kakao ve palm yağı) ve gaz ihracatında da önemli bir oyuncudur. Bunun yanı sıra, Güney Afrika, altın, elmas, platin ve diğer değerli madenler ile büyük bir maden ihracatçısı olarak öne çıkmaktadır. Angola ise, petrol ve doğal gaz ihracatındaki yüksek payıyla dikkat çekmektedir (Seck, 2017).

Bölge ekonomilerinin genel yapısına bakıldığında, bu ülkelerin çoğu, işlenmiş ürünler ve teknolojik ürünler ithal etmektedir. Bunun başlıca nedeni, yerel sanayi üretiminin yetersiz olması ve yüksek maliyetlerle karşı karşıya kalınmasıdır. Sahraaltı Afrika ülkeleri, genellikle Avrupa, Çin, Hindistan ve Amerika Birleşik Devletleri gibi büyük sanayi ülkelerinden otomotiv, makineler,

elektronik cihazlar ve tüketim malları ithal etmektedir (Seck, 2017). Ayrıca, gıda ürünleri de büyük bir ithalat kalemi oluşturmakta, çünkü yerel tarımsal üretim genellikle dış talebi karşılamak için yeterli değildir. Bu durum, birçok Sahraaltı Afrika ülkesinin dış ticaret açıkları vermesine neden olmaktadır (Memiş, vd., 2010).

Örneğin, Zimbabwe ve Zambiya gibi ülkeler, büyük ölçüde tarımsal ürünler ve madenler ihraç etmekte, ancak bunların işlenmesi ve yüksek teknoloji içeren ürünlerin üretimi konusunda yetersiz kalmaktadır (Memiş, vd., 2010). Bu ülkeler, gelişmiş sanayilerden teknoloji ve işlenmiş ürünler ithal ederken, aynı zamanda enerjiden de yüksek oranda ithalat yapmaktadır. Zimbabwe'deki ekonomik krizin de etkisiyle, yerel üretim düşüş göstermiş ve ithalat bağımlılığı artmıştır. Zambiya'da da madenlerin büyük kısmının ham olarak ihraç edilmesi, dış ticaret dengesizliğine yol açmakta, aynı zamanda bu durum ekonominin sürdürülebilir büyümesini engellemektedir (Seck, 2017).

Bölgedeki dış ticaret açıkları, yerel ekonomiler için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. İthalat bağımlılığı, özellikle döviz rezervlerinin tükenmesine ve ulusal para birimlerinin değer kaybetmesine neden olabilmektedir. Sahraaltı Afrika'nın birçok ülkesi, ticaretin büyümesiyle birlikte artan ithalat yükünü dengelemek için yeni stratejiler geliştirmektedir (Hyde, 1993). Özellikle yerli sanayilerin güçlendirilmesi, tarımda verimliliğin artırılması ve enerji altyapısının iyileştirilmesi gibi adımlar, ithalat bağımlılığını azaltmaya yönelik çabalar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, bölge ülkelerinin ekonomilerini çeşitlendirmeleri ve sanayi sektörlerini geliştirmeleri, dış ticaret açıklarını azaltmak ve sürdürülebilir büyümeyi sağlamak için kritik bir öneme sahiptir (Shepherd, 2016).

Ayrıca, bölge ülkeleri arasındaki ticaret ilişkilerinin güçlendirilmesi de önemli bir adımdır. Afrika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) gibi bölgesel anlaşmalar, ticaretin önündeki engelleri kaldırmayı ve iç bölgesel ticareti artırmayı hedeflemektedir. Sahraaltı Afrika ülkeleri, bu tür anlaşmalarla, kendi iç pazarlarını büyütmeyi ve dışa bağımlılığı azaltmayı amaçlamaktadır. Özellikle yerel üretimin artırılması ve ürünlerin daha fazla işlenmesi, bölgesel ticaretin hacmini artırabilir ve dışa bağımlılığı azaltabilir (Bosker ve Garretsen, 2012).

Sonuç olarak, Sahraaltı Afrika'nın ticaret yapısı, bölgeyi hem fırsatlar hem de zorluklar ile karşı karşıya bırakmaktadır. Doğal kaynak zenginlikleri, ticaretin temel itici gücü olurken, ithalat

bağımlılığı ve dış ticaret açıkları, ekonomik istikrarı tehdit eden unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Novington, vd., 2018). Bu sorunların aşılması için iç sanayilerin güçlendirilmesi, teknoloji transferinin artırılması ve bölgesel ticaretin teşvik edilmesi gerekmektedir. Sahraaltı Afrika'nın ekonomik geleceği, bu stratejik adımların başarıyla hayata geçirilmesine bağlıdır (Seck, 2017).

Sahraaltı Afrika'nın GSYH ve kişi başına düşen gelir seviyeleri, ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Güney Afrika, Nijerya ve Kenya gibi ülkeler, bölgenin en yüksek GSYH'ye sahip ülkeleridir. Ancak Çad, Gine ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi ülkelerde kişi başına düşen gelir oldukça düşük seviyelerde seyretmektedir. Bu durum, bölge genelinde gelir dağılımındaki eşitsizliklerin altını çizmektedir. Ayrıca, kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki ekonomik farklılıklar, sosyal sorunları derinleştiren bir diğer etkidir (Novington, vd., 2018).

Sonuç olarak, Sahraaltı Afrika, büyük ekonomik potansiyele sahip olmasına rağmen birçok yapısal sorunla karşı karşıyadır. Doğal kaynak zenginliği ve genç nüfus, bölge ekonomisinin gelecekteki büyümesi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu fırsatların değerlendirilebilmesi için yolsuzluğun önlenmesi, altyapının iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma politikalarının benimsenmesi gerekmektedir. Bölgeye yönelik uluslararası işbirlikleri ve doğrudan yabancı yatırımlar, ekonominin daha istikrarlı bir yapıya kavuşmasına katkı sağlayabilir.

1.4. Sahra Altı Afrika'nın Küresel Ekonomideki Yeri

Sahra Altı Afrika, dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olmakla birlikte, küresel ekonomik dinamiklerdeki etkisi hala gelişim aşamasındadır. Bölge, büyük doğal kaynak zenginlikleri, hızla büyüyen nüfusu ve potansiyel iş gücü ile dikkat çekmektedir (Günay ve Günson, 2022). Ancak, Sahra Altı Afrika'nın küresel ekonomiye etkisi, bir dizi zorlukla sınırlı kalmaktadır. Bu zorluklar arasında altyapı eksiklikleri, siyasi istikrarsızlık, yolsuzluk, düşük sanayileşme oranları ve eğitimdeki yetersizlikler yer almaktadır. Buna rağmen, bölge giderek daha fazla küresel ekonomiye entegre olmakta, ticaret ilişkileri artmakta ve ekonomik büyüme oranları yükselmektedir (Bosker ve Garretsen, 2012).

Sahra Altı Afrika'nın küresel ekonomideki rolü, büyük ölçüde doğal kaynaklarının sağladığı tedarik zinciri ile şekillenmektedir. Petrol, doğal gaz, altın, elmas, platin, bakır, lityum ve diğer değerli mineraller gibi stratejik kaynaklar, bölgenin küresel ekonomiye olan katkısının temel

unsurlarındandır. Örneğin, Nijerya, Angola ve Güney Afrika gibi ülkeler, dünya çapında önemli petrol ve mineral üreticileridir. Nijerya, Afrika'nın en büyük petrol üreticisi olup, dünya pazarlarına yaptığı petrol ihracatlarıyla küresel enerji piyasasında önemli bir oyuncudur. Güney Afrika, platin ve altın üretiminde dünya lideridir ve bu metaller, otomotiv ve elektronik endüstrisi başta olmak üzere pek çok sektörde kritik öneme sahiptir (Mshomba, 2024).

Zimbabve, kobalt ve lityum gibi mineralleriyle dikkat çekerken, bu mineraller, özellikle enerji depolama teknolojileri ve elektrikli araç üretimi gibi sektörlerde büyük talep görmektedir. Sahra Altı Afrika'nın doğal kaynakları, küresel tedarik zincirlerinin önemli bir parçası haline gelmiş, bölgenin stratejik önemi giderek artmıştır. Ancak, bu kaynaklardan elde edilen gelirlerin ekonomik kalkınmaya dönüşmesi, yolsuzluk, kötü yönetim ve altyapı eksiklikleri gibi engellerle karşılaşmaktadır (Mshomba, 2024).

Son yıllarda, Sahra Altı Afrika'da ekonomik büyüme oranları, dünya ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Birçok ülke, tarım ve hizmetler sektörlerinden sanayi sektörüne doğru bir geçiş yapmaktadır. Ayrıca, hızlı bir nüfus artışı ve genç iş gücü potansiyeli, bölgenin gelecekteki ekonomik büyüme oranlarını artırma kapasitesini güçlendirmektedir (Günay ve Günson, 2022). Afrika'nın nüfusu, 2024 itibarıyla 1.5 milyar civarına ulaşmış olup, 2050'ye kadar bu rakamın 2.5 milyara çıkması beklenmektedir. Genç nüfusun artması, daha fazla iş gücü ve potansiyel tüketici anlamına gelmektedir. Ancak, bu demografik değişim, aynı zamanda daha fazla iş ve eğitim fırsatına ihtiyaç duyulmasına da yol açmaktadır (Mshomba, 2024).

Sahra Altı Afrika'nın büyüyen ekonomileri, özellikle Orta Afrika, Doğu Afrika ve Batı Afrika gibi alt bölgelerde, küresel pazarlarda daha fazla yer almak için stratejiler geliştirmektedir. Kenya, Etiyopya ve Tanzanya gibi ülkeler, son yıllarda hızla büyüyen ve dış yatırımları çeken ekonomilere sahip olup, bölgesel ticaretin arttığı pazarlara dönüşmektedir. Buna karşılık, Güney Afrika ve Nijerya gibi büyük ekonomiler, bölgesel liderliklerini koruyarak hem Afrika kıtasında hem de küresel düzeyde daha fazla etki alanı yaratmaktadır (Bosker ve Garretsen, 2012).

Sahra Altı Afrika'nın küresel ekonomiye entegrasyonu, özellikle ticaret alanında hızla artmaktadır. Bölge, dünya ticaretinde önemli bir oyuncu olmaya başlamış olup, Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Alanı (AfCFTA) gibi bölgesel ticaret anlaşmaları sayesinde ticaret hacmini artırmaktadır. AfCFTA, 2021 yılında faaliyete geçmiş ve Afrika ülkeleri arasında gümrük

tarifelerinin düşürülmesi, serbest ticaretin teşvik edilmesi ve ekonomik entegrasyonun sağlanması hedeflenmiştir (Baoua, 2023). Bu anlaşma, Sahra Altı Afrika'nın iç ticaretini artırmayı ve kıtanın küresel ticaretle entegrasyonunu kolaylaştırmayı amaçlamaktadır (Nakiboğlu ve Levent, 2017).

Bölge ülkeleri, dış ticarete genellikle doğal kaynaklar, tarım ürünleri ve bazı işlenmiş ürünleri ihraç ederken, gelişmiş ülkelere makineler, otomobiller, ilaçlar, teknolojik ürünler ve işlenmiş gıda gibi ürünleri ithal etmektedir. Özellikle Çin, Hindistan ve Avrupa Birliği, Sahra Altı Afrika'nın ana ticaret ortakları arasında yer almaktadır. Çin, bölgedeki altyapı projelerinde büyük bir rol oynamakta ve Çinli şirketler, Afrika'da büyük yatırım projelerine imza atmaktadır. Ayrıca, Hindistan, Afrika'nın önemli ekonomik partnerlerinden biri olup, tekstil, ilaç ve tarım ürünleri gibi sektörlerde aktif bir ticaret ilişkisi yürütmektedir (Pişkin, 2016).

Sahra Altı Afrika'nın küresel ekonomik sistemdeki rolünü etkileyen en önemli faktörlerden biri, bölgedeki siyasi istikrarsızlıktır. Birçok ülke, çatışmalar, iç savaşlar, darbelere ve kötü yönetimle mücadele etmektedir. Bu durum, hem yerli yatırımcıları hem de dış yatırımcıları olumsuz etkilemekte, ekonomik büyümeyi sınırlamaktadır (Bosker ve Garretsen, 2012). Ancak, son yıllarda, bazı ülkeler demokratikleşme süreçlerine girmiş ve bölgesel barış çabaları artmıştır. Bu gelişmeler, bölgeyi daha güvenli ve istikrarlı bir hale getirmekte, küresel ekonomik entegrasyonu teşvik etmektedir (Baoua, 2023).

Sonuç olarak denilebilir ki Sahra Altı Afrika, küresel ekonominin önemli bir parçası haline gelmeye başlamış olsa da, bu bölgenin potansiyelini tam olarak gerçekleştirebilmesi için bazı temel sorunlarla başa çıkması gerekmektedir. Bölgedeki doğal kaynaklar, hızlı büyüyen nüfus ve dijital dönüşüm gibi faktörler, Sahra Altı Afrika'nın küresel ekonomiye entegrasyonunu hızlandıran unsurlar olmuştur. Ancak, bu gelişmelerin daha verimli bir şekilde ilerlemesi için altyapı iyileştirmeleri, siyasi istikrarın sağlanması ve yolsuzlukla mücadele edilmesi gerekmektedir. Sahra Altı Afrika'nın küresel ekonomideki rolü, bu zorluklarla başa çıkabilmesi durumunda daha da güçlenecek ve bölge dünya ekonomisinde önemli bir oyuncu olma yolunda ilerleyecektir.

1.5. Doğal Kaynak Laneti ve Afrika Bağlamında Değerlendirilmesi

Doğal kaynak laneti (resource curse), yeraltı ve yerüstü doğal kaynaklarına sahip ülkelerin uzun vadede beklenenin aksine düşük ekonomik büyüme oranları, zayıf kurumsal yapı, kırılgan demokratikleşme süreçleri ve düşük insani kalkınma göstergeleri sergileme eğiliminde olmalarını tanımlayan bir kavramdır (Auty, 1993; Sachs ve Warner, 1995). Bu yaklaşım, doğal kaynak zenginliğinin otomatik olarak kalkınmayı hızlandıracağı varsayımına karşı çıkarak, kaynak bolluğunun özellikle kurumsal zafiyetlerle birleştiğinde ekonomik ve siyasal kırılganlıkları derinleştirebileceğini ileri sürmektedir (Şahin, 2021).

Literatürde doğal kaynak lanetinin ortaya çıkışında dört temel mekanizmaya dikkat çekilmektedir. Bunlardan ilki Hollanda Hastalığıdır; doğal kaynak ihracatından elde edilen döviz girişleri, ulusal para birimini değerlendirerek imalat ve tarım sektörlerinin rekabet gücünü zayıflatmaktadır. İkinci olarak, emtia fiyatlarının çevrimsel dalgalanmaları makroekonomik oynaklığı artırarak kamu maliyesinde dengesizliklere neden olmaktadır. Üçüncü olarak, rant arayışı ve yolsuzluk gibi siyasal ekonomi dinamikleri, kaynak gelirlerinin etkin kullanılmasını engelleyerek demokratik hesap verebilirliği zayıflatmaktadır. Son olarak, yüksek rant yoğunluklu kaynakların çatışma riskini artırdığı ve uzun vadede beşerî sermaye yatırımlarını engellediği görülmektedir (Ross, 2012; van der Ploeg, 2011). Buna karşın, güçlü kurumsal yapılara sahip ülkelerde doğal kaynaklar bir kalkınma aracına dönüştürülebilmektedir; bu durum, kaynak bolluğunun etkisinin büyük ölçüde kurumsal kapasite ve yönetim kalitesine bağlı olduğunu göstermektedir (Şahin, 2021).

Afrika kıtası, dünya enerji ve maden rezervlerinin önemli bir kısmını barındırmasına rağmen, kaynak zenginliğini sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya dönüştürme konusunda yapısal sorunlar yaşamaktadır. Petrol, doğal gaz, altın, elmas, kobalt ve koltan gibi stratejik kaynaklara sahip ülkeler, sıklıkla yüksek büyüme beklentilerine rağmen ekonomik çeşitlenme, kurumsal şeffaflık ve sosyal refah üretme kapasitesinde sınırlılıklar göstermektedir (Collier ve Hoeffler, 2004). Emtia fiyatlarının dalgalı yapısı, kıta genelinde kamu gelirlerinde istikrarsızlığa yol açmakta ve aşırı kaynak bağımlılığı tarım ile imalat sektörlerinin gelişimini baskılamaktadır.

Afrika’da ülkeler arası deneyim farklılıkları dikkat çekicidir. Botswana, elmas gelirlerini mali disiplin, ihtiyatlı bütçe politikaları ve eğitim yatırımları ile kalkınma sürecine dahil ederek

lanet dinamiklerini tersine çevirmiştir. Benzer şekilde, Gana petrol gelirlerini yönetmek için mali kurallar ve egemen varlık fonları gibi kurumsal araçlar geliştirmiştir. Buna karşın, Nijerya ve Angola gibi ülkelerde petrol gelirlerinin kamu harcamalarında verimsiz kullanımı, yolsuzluk, kurumsal zafiyetler ve ekonomik çeşitlenme eksikliği doğal kaynak lanetinin tipik örneklerini oluşturmaktadır (Mehlum, Moene, & Torvik, 2006; Ross, 2012). Bu bağlamda Afrika genelinde doğal kaynak yönetiminde şeffaflık, hesap verebilirlik ve gelirlerin insan sermayesi yatırımlarına yönlendirilmesi kalkınmanın önkoşulu olarak öne çıkmaktadır.

Sahra Altı Afrika (SSA), doğal kaynak laneti tartışmalarının en yoğun biçimde gözlemlendiği coğrafyalardan biridir. Bölge, petrol (Nijerya, Angola), doğal gaz (Mozambik), altın (Gana, Güney Afrika), bakır (Zambiya) ve stratejik madenler (Demokratik Kongo Cumhuriyeti: kobalt, koltan) açısından küresel ölçekte kritik öneme sahiptir. Ancak bu kaynaklar yüksek rant yaratmalarına rağmen düşük istihdam kapasitesine sahiptir ve bölge ülkelerinde ekonomik yapının çeşitlenmesini sınırlamaktadır. Emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar kamu gelirlerini doğrudan etkileyerek bütçe dengesizlikleri ve borç sürdürülemezliği sorunlarına yol açmaktadır (Haber ve Menaldo, 2011).

Bölgedeki birçok ülkede kurumsal kapasitenin zayıflığı, kaynak gelirlerinin etkin yönetimini engellemekte, yolsuzluk, patronaj ilişkileri ve toplumsal eşitsizlikleri artırmaktadır. Nijerya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi ülkelerde kaynak gelirlerinin adil paylaşılmaması toplumsal huzursuzlukları ve çatışmaları tetiklemektedir. Buna karşın Botswana ve Namibya gibi görece daha güçlü kurumsal yapılara sahip ülkelerde, doğal kaynak gelirlerinin şeffaf yönetimi, makroekonomik istikrar ve insan sermayesi yatırımları yoluyla lanet dinamiklerinin kısmen aşılabildiği görülmektedir (Auty, 1993; Ross, 2012).

Bu çerçevede, SSA ülkeleri için öncelikli politika alanları arasında emtia döngülerine dayanıklı mali kuralların oluşturulması, egemen varlık fonlarının etkin kullanımı, kaynak gelirlerinin eğitim, sağlık ve altyapı yatırımlarına yönlendirilmesi, ayrıca yerel değer zincirlerinin geliştirilmesi yer almaktadır. Kaynak yönetiminde şeffaflığın artırılması ve fayda paylaşım mekanizmalarının yerel düzeyde kurumsallaştırılması, toplumsal istikrarın sağlanması açısından kritik öneme sahiptir. Aksi halde doğal kaynak zenginliği, bölge ülkeleri için ekonomik büyüme ve refah kaynağı olmaktan ziyade kurumsal bozulma, ekonomik kırılganlık ve sosyal çatışmaların

tetikleyicisi olmaya devam edecektir.

1.6. Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlar ve İşbirlikleri

Sahra Altı Afrika'nın bölgesel ekonomik entegrasyon ve işbirlikleri, kıtanın ekonomik büyüme, kalkınma ve küresel ticarete daha güçlü bir rol oynaması için temel stratejilerden biri olmuştur (Bosker ve Garretsen, 2012). Bu işbirlikleri, yalnızca ticaretin artırılması değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal kalkınma için sürdürülebilir bir zemin oluşturulmasına da odaklanmaktadır. Bölgesel entegrasyon projeleri, kıtanın kalkınmasını hızlandırmayı ve Afrika'nın küresel ekonomik sistemdeki yerini güçlendirmeyi amaçlayan uzun vadeli stratejik planların bir parçasıdır (Baoua, 2023).

Afrika Birliği (AU) ve Afrika Ekonomik Topluluğu (AEC): Afrika Birliği (AU), 2002 yılında kurulan ve 1994'te kurulan Afrika Ekonomik Topluluğu (AEC) gibi organizasyonlarla, kıtadaki siyasi ve ekonomik entegrasyonu artırmak için çaba sarf etmektedir. AU, Afrika kıtasındaki siyasi istikrarı sağlamaya ve barışı teşvik etmeye yönelik önemli bir platformdur. AU'nun ekonomik kalkınma konusunda gösterdiği çaba, işbirliği yapmak isteyen ülkeler için önemli fırsatlar yaratmaktadır (Baoua, 2023). AU'nun, kıta çapında ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik yürüttüğü politikalar, bölgesel entegrasyon ve ekonomik işbirliği için güçlü bir temel sunmaktadır. AU'nun aynı zamanda, insan hakları, demokratikleşme ve çevre gibi alanlarda da etkin bir politikası bulunmaktadır (Alpağut, 2023).

Afrika Ekonomik Topluluğu (AEC), AU'nun ekonomik ayağını oluşturur ve kıtanın ekonomik entegrasyonunu sağlamayı hedefler. AEC'nin en önemli hedeflerinden biri, Afrika'da serbest ticaretin sağlanması, ekonomik büyümeyi hızlandıracak ortak projelerin geliştirilmesi ve kıtanın dış ticaretteki rekabet gücünün artırılmasıdır. Bu çabalar, özellikle düşük ve orta gelirli Afrika ülkelerinin daha güçlü bir ekonomik performans sergilemesine olanak tanıyacak bir işbirliği ortamı yaratmayı amaçlamaktadır (Baoua, 2023).

Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA): Afrika kıtasında ekonomik bütünleşmenin en önemli girişimlerinden biri olan Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA), Afrika Birliği'nin 2012 yılında Addis Ababa'da düzenlenen 18. Olağan Oturumunda alınan kararla gündeme gelmiştir. Bu karar, kıtanın uzun yıllardır süregelen parçalı ticaret yapısının ve çoklu ticaret anlaşmalarının yarattığı engelleri ortadan kaldırarak, kıta içi ticaretin

geliştirilmesini amaçlayan stratejik bir adım niteliği taşımaktadır. Söz konusu kararın ardından, AfCFTA'yı kuran anlaşma 17-21 Mart 2018 tarihleri arasında Ruanda'nın Kigali kentinde düzenlenen zirvede, Afrika Birliği'ne üye 55 ülkeden 54'ünün imzasıyla kabul edilmiş ve 2019 yılında yürürlüğe girmiştir (Omphemetse S. Sibanda, 2021).

AfCFTA'nın kapsamı, hem coğrafi hem de ekonomik boyutları itibarıyla dikkate değerdir. Anlaşma, Afrika Birliği'ne üye tüm devletleri kapsamakta olup yaklaşık 1,2 milyar nüfus ve 2,5 trilyon dolarlık gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) ile devasa bir ekonomik potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır (African Union, 2019). Katılımcı ülke sayısı itibarıyla değerlendirildiğinde AfCFTA, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarihindeki en geniş katılımlı serbest ticaret alanı olma özelliğini taşımaktadır (Simo, 2020, s. 65). Afrika kıtası, küresel ölçekte dünya nüfusunun yaklaşık %16,7'sine, dünya GSYH'sinin %2,9'una ve küresel ticaret hacminin %2,1'ine sahiptir. Bu veriler, kıtanın mevcut durumda küresel ekonomideki sınırlı payına rağmen, geleceğe dönük olarak ciddi bir ekonomik büyüme ve entegrasyon potansiyeli taşıdığını göstermektedir (World Bank, 2020).

AfCFTA'nın ortaya koyduğu hedefler, yalnızca ticaretin serbestleştirilmesi ile sınırlı olmayıp, kıta genelinde kapsamlı bir ekonomik dönüşüm vizyonunu da içermektedir. Anlaşmanın temel amaçları şu şekilde özetlenebilir:

1. Kıta içi ticaretin geliştirilmesi: Mal ve hizmetler üzerindeki tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılması yoluyla Afrika ülkeleri arasındaki ticaretin artırılması,
2. Küresel ekonomiye entegrasyon: Afrika ülkelerinin uluslararası değer zincirlerine daha etkin bir şekilde dahil edilmesi ve küresel ekonomide daha yüksek düzeyde temsil edilmesi,
3. Sanayileşme ve rekabet gücü: Kıta genelinde sanayileşmenin hızlandırılması, rekabet gücünün artırılması ve yenilikçi üretim modellerinin desteklenmesi,
4. Sosyo-ekonomik kalkınma ve eşitlik: Sürdürülebilir, kapsayıcı büyüme ile birlikte cinsiyet eşitliği, istihdam olanaklarının artırılması ve yapısal dönüşümün teşvik edilmesi,
5. Yatırım ve sermaye akışının kolaylaştırılması: İş insanlarının, yatırımların ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayarak kıta genelinde tek bir ortak pazarın inşa edilmesi (Abrego vd., 2019; Cofelice, 2018; UNCTAD, 2022).

Bununla birlikte AfCFTA, Afrika ülkeleri arasında uzun süredir devam eden çoklu ve örtüşen bölgesel ticaret anlaşmalarından kaynaklanan karmaşıklıkları ortadan kaldırmayı da hedeflemektedir. Bu bağlamda, kıta çapında ticaret rejimlerinin uyumlaştırılması, kolaylaştırılması ve daha etkin biçimde koordine edilmesi, anlaşmanın en kritik işlevlerinden biri olarak öne çıkmaktadır (Saygılı vd., 2018). Dolayısıyla AfCFTA, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kurumsal ve yapısal düzeyde de Afrika kıtasının bütünleşme sürecini hızlandırmayı hedefleyen bir çerçeve sunmaktadır.

Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS): Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Batı Afrika'nın en önemli bölgesel ekonomik organizasyonlarından birisidir. ECOWAS, 15 üye ülkeyi bir araya getirerek, Batı Afrika'nın siyasi, ekonomik ve güvenlik işbirliklerini teşvik etmektedir (Ahmed, 2023). Bu topluluk, bölge içinde ticaretin serbestleşmesi, ortak altyapı projelerinin geliştirilmesi ve bölgesel güvenliğin sağlanması gibi konularda önemli bir rol oynamaktadır. ECOWAS, ayrıca, bölge ülkeleri arasında serbest ticaretin geliştirilmesi ve yatırım fırsatlarının artırılması için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır (Alpağut, 2023).

ECOWAS, Batı Afrika'da ekonomik bütünleşmeyi artırmayı ve bölgedeki kalkınmayı hızlandırmayı amaçlayan projeleri hayata geçirmektedir (Öztürk, 2014). Özellikle ortak ulaşım altyapısı ve enerji projeleri gibi alanlarda işbirlikleri güçlenmektedir. Bu sayede, Batı Afrika'daki ekonomik büyüme hızlanmakta ve bölge ülkeleri, küresel pazarlarda daha güçlü bir şekilde temsil edilmektedir (Yabi, 2010).

Doğu Afrika Topluluğu (EAC): Doğu Afrika Topluluğu (EAC), Doğu Afrika'daki 6 ülkenin oluşturduğu bir ekonomik ve politik birliğin adıdır. EAC, bölgesel ticaretin arttırılması, altyapı projelerinin desteklenmesi, serbest ticaretin teşvik edilmesi gibi hedeflerle işbirliği yapmaktadır (Öztürk, 2014). EAC, Afrika'daki kalkınma projeleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. EAC ülkeleri, ortak tarım projeleri, enerji altyapısı projeleri ve ulaşım ağları gibi projelerle bölgesel işbirliklerini pekiştirmektedir.

Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC): Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC), Güney Afrika'nın liderliğinde yapılan bir bölgesel işbirliği platformudur. SADC, Güney Afrika'nın başını çektiği 16 üye ülkeden oluşmaktadır ve bölgedeki ekonomik bütünleşmeyi teşvik etmektedir (Sıradağ, 2012). Bu topluluk, aynı zamanda, bölgedeki ticaretin artırılması, ortak projelerin

geliştirilmesi, altyapı yatırımlarının yapılması ve bölgesel güvenliğin sağlanması için stratejik bir platform sunmaktadır. Güney Afrika'nın ekonomik gücü, bu topluluğun etkinliğini artırmakta ve bölgedeki kalkınma projeleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Öztürk, 2014).

Sonuç olarak Sahra Altı Afrika'nın bölgesel entegrasyon süreçleri, kıtanın küresel ekonomik sisteme daha güçlü bir şekilde entegre olmasının anahtarıdır. Bölgesel işbirlikleri, ticaretin serbestleşmesi, altyapı projelerinin geliştirilmesi ve bölgesel güvenliğin güçlendirilmesi gibi birçok alanı kapsamaktadır. Bu süreçlerin başarıyla uygulanması, Sahra Altı Afrika'nın ekonomik büyümesini hızlandıracak, daha büyük bir iç pazar oluşturacak ve Afrika'nın dünya ekonomisindeki rolünü güçlendirecektir. Bununla birlikte, bu entegrasyon sürecinin etkinliği, ülkeler arasındaki işbirliği, siyasi istikrar, altyapı geliştirme ve yönetim reformları ile doğrudan ilişkilidir.

2. TÜRKİYE’NİN SAHRA-ALTI AFRIKA ÜLKELERİ İLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye ve Sahra-altı Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkiler ele alınmıştır.

2.1. Türkiye-Benin Cumhuriyeti Ekonomi İlişkileri

Tablo 1. Türkiye ve Benin arasındaki ekonomik ve diplomatik ilişkilerin gelişimi

İlk Ticari İlişkiler	2015 yılında Türkiye-Benin İş Konseyi'nin kurulması
İkili Ticaret Hacmi (2008)	27,6 milyon dolar
İkili Ticaret Hacmi (2014)	101,1 milyon dolar
İkili Ticaret Hacmi (2017)	115,3 milyon dolar
İkili Ticaret Hacmi (2021)	160 milyon dolar
İkili Ticaret Hacmi (2022)	177 milyon dolar
Türkiye’nin Benin’e İhraç Ürünleri	Makarna, un, kablo, kanatlı etleri, petrol yağları, çimento, hijyenik kağıtlar, bisküvi, maden işleme makineleri
Türkiye’nin Benin’den İthal Ürünleri	Pamuk
Benin’in Başlıca İhraç Ürünleri	Pamuk, hindistan cevizi, çimento, badem, palm yağı, ham altın, pamuk ipliği
Diplomatik Temsilcilikler	Türkiye 2014’te Kotonu’da büyükelçilik açtı. Benin 2013’te Ankara’da büyükelçilik açtı ancak 2020’de kapattı.
Önemli Ziyaretler	Benin Cumhurbaşkanı Patrice Talon’un 2016 ve 2018 yıllarında Türkiye’ye ziyareti

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/benin.tr.mfa>

Türkiye ve Benin Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ilişkiler son yıllarda önemli ölçüde gelişmiştir. İki ülke arasındaki ilk resmi ticari ilişkiler, 2015 yılında Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'na (DEİK) bağlı olarak kurulan Türkiye-Benin İş Konseyi ile başlamıştır. Bu konsey, ticaret ortaklıkları kurmayı, ihracat ve ithalat oranlarını artırmayı, yatırım planları uygulamayı ve karşılıklı pazar alanları oluşturmayı hedeflemektedir. Ticaret hacmi açısından, 2008 yılında 27,6 milyon dolar olan ikili ticaret hacmi, 2014 yılında yaklaşık altı kat artarak 101,1 milyon dolara yükselmiştir. 2017 yılında bu rakam 115,3 milyon dolara ulaşmıştır. 2021 yılında ticaret hacmi 160 milyon dolar olarak gerçekleşirken, 2022 yılında 177 milyon dolara yükselmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 2024).

Türkiye'nin Benin'e ihraç ettiği başlıca ürünler arasında makarna, un, kablo, kanatlı etleri, petrol yağları, çimento, maden işleme makineleri, hijyenik kağıtlar ve bisküvi bulunmaktadır. Benin'den ise ağırlıklı olarak pamuk ithalatı yapılmaktadır (DEİK, 2024).

Benin ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve hizmet sektörlerine dayanmaktadır. İhracatının üçte birini pamuk oluştururken, diğer önemli ihraç ürünleri arasında hindistan cevizi, karayolu taşıtları aksam ve parçaları, çimento, badem, palm yağı, ham altın ve pamuk ipliği yer almaktadır (DEİK, 2024).

Diplomatik ilişkiler bağlamında, Türkiye 2014 yılında Kotonu'da Büyükelçiliğini açmış, Benin ise 2013 yılında Ankara'da Büyükelçilik açmış ancak bu temsilcilik 2020 yılında kapanmıştır. Cumhurbaşkanı Patrice Talon'un 2016 ve 2018 yıllarında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaretler, iki ülke arasındaki ilişkilerin sağlam temeller üzerine kurulmasına katkı sağlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 2024).

Sonuç olarak, Türkiye ve Benin arasındaki ekonomik ilişkiler, ticaret hacmindeki artış ve üst düzey diplomatik temaslarla son yıllarda güçlenmeye devam etmektedir.

2.2. Türkiye-Fildişi Sahili Ekonomik İlişkileri

Tablo 2. Türkiye ve Fildişi Sahili arasındaki ekonomik ilişkileri

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye, 2009'da Abidjan'da; Fildişi Sahili, 2014'te Ankara'da büyükelçilik açtı.
İlk Ticari İş Konseyi	2014'te Türkiye-Fildişi Sahili İş Konseyi kuruldu.
İmzalanan Anlaşmalar	2016'da dostluk ve kardeşlik ilişkilerini güçlendiren mutabakat zaptı imzalandı.
İkili Ticaret Hacmi (2021)	826,8 milyon ABD Doları
Türkiye'nin Fildişi Sahili'ne İhracatı (2021)	430,9 milyon ABD Doları
Türkiye'nin Fildişi Sahili'nden İthalatı (2021)	395,9 milyon ABD Doları
Fildişi Sahili'nin Öne Çıkan Sektörleri	Kakao, pamuk, kahve, kauçuk üretimi
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, makine ve ekipmanlar, gıda ürünleri
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Kakao, kauçuk, kahve, pamuk
Ulaşım	Türk Hava Yolları, İstanbul-Abidjan arasında haftada 7 direkt uçuş gerçekleştiriyor.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/fildisi-sahili.tr.mfa>

Türkiye ve Fildişi Sahili arasındaki ekonomik ilişkilere bakıldığında, ilişkilerin gelişiminde diplomatik temaslar, ticaret hacmindeki artış ve karşılıklı yatırımlar önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda Türkiye, 2009 yılında Abidjan Büyükelçiliği'ni açarak Fildişi Sahili ile diplomatik

ilişkilerini güçlendirmiştir. Fildişi Sahili de 2014 yılında Ankara'da Büyükelçilik açarak bu ilişkilere katkıda bulunmuştur. İki ülke arasında 2014 yılında kurulan Türkiye-Fildişi Sahili İş Konseyi, ticari ve ekonomik iş birliğinin artırılmasında önemli bir platform olarak hizmet vermektedir (DEİK, 2024).

2016 yılında, iki ülke arasında dostluk ve kardeşlik ilişkilerinin güçlendirilmesini amaçlayan bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Bu anlaşma, dışişleri bakanlıkları arasında iş birliğini teşvik etmeyi hedeflemektedir (Bayram ve Tanış, 2018). İkili ticaret hacmi, 2021 yılı itibarıyla 826,8 milyon ABD Doları seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin Fildişi Sahili'ne ihracatı 430,9 milyon ABD Doları, ithalatı ise 395,9 milyon ABD Doları olarak kaydedilmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Fildişi Sahili ekonomisi, özellikle tarım sektöründe güçlü bir performans sergilemektedir. Ülke, kakao, pamuk, kauçuk ve kahve gibi ürünlerin üretiminde önemli bir yere sahiptir. Dünya Bankası verilerine göre, 2021 yılında Fildişi Sahili'nin nominal Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYİH) yaklaşık 69,7 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir (Yıldırım ve Awa, 2021).

Türk Hava Yolları, Temmuz 2012'den bu yana İstanbul-Abidjan arasında haftada yedi doğrudan sefer düzenlemektedir. COVID-19 pandemisi nedeniyle aksayan bu seferler, Temmuz 2020'den itibaren yeniden aynı sıklıkla devam etmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

2.3. Türkiye-Gana Ekonomik İlişkileri

Tablo 3. Türkiye ve Gana arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye, Gana ile 1958'de diplomatik ilişkiler kurmuştur
Büyükelçilikler	Türkiye'nin Akra'da büyükelçiliği bulunmaktadır
İmzalanan Anlaşmalar	Ticaret, eğitim, savunma ve enerji sektörlerinde iş birliği anlaşmaları yapıldı.
İkili Ticaret Hacmi (2016)	480 milyon ABD Doları'na ulaşmıştır
İkili Ticaret Hacmi (2019)	Türkiye'nin Gana'ya ihracatı: 371 milyon ABD Doları; Gana'dan ithalatı: 100 milyon ABD Doları.
İkili Ticaret Hacmi (2020-2021)	2020 yılında karşılıklı ticaret hacmi 771 milyon ABD Doları'na ulaşmıştır. 2021 yılında Sahraaltı ülkeleri arasında toplam ticaret hacmi bakımından beşinci, ihracat bakımından dördüncü sıradadır.
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, gıda, tekstil, elektronik ürünler.
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Kakao, altın, odun, petrol ürünleri.
Öne Çıkan Sektörler	Enerji, inşaat, altyapı, tarım ve telekomünikasyon.
Türk Firmalarının Yatırımları	Gana'da yaklaşık 150 Türk şirketi faaliyet göstermektedir
Öne Çıkan Projeler	Kotoka Uluslararası Havalimanı, Batı Afrika'nın en iyi havalimanı seçildi.
İş Konseyi	DEİK/Türkiye-Gana İş Konseyi, ticari ilişkileri geliştirmek için faaliyet göstermektedir

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-gana-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye, Gana'nın bağımsızlığını kazandığı 1957 yılının hemen ardından, 1958 yılında bu ülkeyle diplomatik ilişkiler kurmuştur (Tepeciklioğlu, 2012). Bu, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'da temsilcilik açtığı ilk ülkelerden biri olarak kaydedilmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler, güçlü ve olumlu bir zemin üzerine inşa edilerek her geçen gün çeşitlenmekte ve derinleşmektedir (Yıldırım ve Awa, 2021).

Dışişleri Bakanlığı verilerine göre, Türkiye ile Gana arasındaki ticaret hacmi, 2010 yılında 40,7 milyon ABD Doları iken, 2011-2012 yıllarında bu rakam yaklaşık on kat artarak 2016 yılında 480 milyon ABD Doları seviyesine ulaşmıştır. 2019 yılında Türkiye'nin Gana'ya ihracatı 371 milyon ABD Doları, Gana'dan ithalatı ise 100 milyon ABD Doları olarak kaydedilmiştir. 2020 yılında ise bu rakam 771 milyon dolara ulaşmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2021)

Gana, Batı Afrika'da en elverişli yatırım ortamı sunan ülkelerden biri olarak Türk şirketlerinin ilgisini çekmektedir. Özellikle enerji ve müteahhitlik sektörlerinde faaliyet gösteren yaklaşık 150 Türk firması, Gana ekonomisine önemli katkılarda bulunmaktadır. Örneğin, bir Türk şirketi tarafından inşa edilen Kotoka Uluslararası Havalimanı, Batı Afrika'nın en iyi havalimanı seçilmiştir (Sadikova, 2023).

Altyapı yatırımları giderek artan ve telekomünikasyon sektöründe liberalizasyona giden Gana'da, inşaat malzemeleri ile haberleşme sistemleri, telefon, faks ve televizyon gibi elektronik cihazlara yönelik talepte de artış beklenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye-Gana İş Konseyi, iki ülke arasında mevcut iş birliği potansiyelini değerlendirmek ve ikili ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik bir platform oluşturmak amacıyla faaliyet göstermektedir (DEİK, 2024).

Türkiye ve Gana arasındaki ekonomik ilişkiler, diplomatik temaslar, artan ticaret hacmi ve karşılıklı yatırımlarla her geçen gün daha da güçlendiği görülmektedir. Özellikle enerji, inşaat, telekomünikasyon ve altyapı sektörlerinde iş birliği potansiyeli bulunmaktadır. Her iki ülkenin iş dünyası temsilcileri, mevcut iş birliğini derinleştirmek ve yeni ortaklıklar kurmak için çalışmalarını sürdürmektedir.

2.4. Türkiye-Gine Ekonomik İlişkileri

Tablo 4. Türkiye-Gine ekonomik ilişkileri

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye ve Gine, 2013 yılında karşılıklı büyükelçilikler açtı.
Büyükelçilikler	Türkiye'nin Konakri'de, Gine'nin Ankara'da büyükelçiliği bulunmaktadır
İmzalanan Anlaşmalar	Ticaret, enerji, tarım ve altyapı sektörlerinde iş birliği anlaşmaları yapılmıştır
İkili Ticaret Hacmi (2005)	12,3 milyon ABD Doları
İkili Ticaret Hacmi (2019)	141,6 milyon ABD Doları
İkili Ticaret Hacmi (2023)	206 milyon ABD Doları
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, tekstil, gıda ürünleri, elektronik cihazlar
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Boksit, altın, elmas, tarım ürünleri
Öne Çıkan Sektörler	Enerji, inşaat, tarım, madencilik, ulaşım
Türk Firmalarının Yatırımları	Gine'de 152,5 milyon dolar değerinde 10 müteahhitlik projesi tamamlanmıştır
Öne Çıkan Projeler	Altyapı ve yol inşaat projeleri, enerji santralleri yatırımları
İş Konseyi	DEİK/Türkiye-Gine İş Konseyi, ticari ilişkileri geliştirmek için faaliyet göstermektedir.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-gine-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ve Gine arasındaki diplomatik ilişkiler, 2013 yılında her iki ülkenin başkentlerinde büyükelçiliklerin açılmasıyla başlanmıştır. Gine'nin Ankara'da, Türkiye'nin ise Konakri'de büyükelçilikleri bulunmaktadır. Bu diplomatik temsilcilikler, iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Özkan, 2018).

Türkiye ile Gine arasındaki ticaret hacmine bakıldığında 2005 yılında yaklaşık 12,3 milyon dolar olan ticaret hacmi, 2019 yılında 141,6 milyon doları aşmıştır. 2023 yılında ise bu rakam 206 milyon dolara ulaşmıştır. Bu artış, iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğinin derinleştiğini göstermektedir (Ticaret Bakanlığı, 2023).

Gine, maden, tarım ve su kaynakları bakımından Batı Afrika'nın zengin ülkelerinden biridir. Ancak, enerji ve ulaşım gibi sektörlerde yatırıma ihtiyaç duymaktadır. Türk müteahhitlik firmaları, Gine'de bugüne kadar toplam 152,5 milyon dolar değerinde 10 proje üstlenmiştir. Bu projeler, iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğinin somut örnekleridir (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

2.5. Türkiye-Nijer Ekonomik İlişkiler

Tablo 5. Türkiye ve Nijer arasındaki ekonomik ilişkileri

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye ve Nijer arasındaki diplomatik ilişkiler, 2012 yılında karşılıklı büyükelçiliklerin açılmasıyla güçlenmiştir.
Büyükelçilikler	Türkiye'nin Niamey'de, Nijer'in Ankara'da büyükelçilikleri bulunmaktadır.
İmzalanan Anlaşmalar	2015 yılında DEİK ile Nijer Ticaret, Sanayi ve El Sanatları Odası arasında Türkiye-Nijer İş Konseyi kurulmuştur.
İkili Ticaret Hacmi (2022)	203 milyon ABD Doları
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, tekstil ürünleri, gıda maddeleri
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Uranyum, altın, diğer madenler
Öne Çıkan Sektörler	Enerji, madencilik, inşaat, sağlık
Türk Firmalarının Yatırımları	Türk firmaları, Nijer'de enerji ve inşaat sektörlerinde projeler üstlenmektedir.
Öne Çıkan Projeler	Nijer-Türkiye Dostluk Hastanesi, güneş enerjisi projeleri
İş Konseyi	DEİK/Türkiye-Nijer İş Konseyi, iki ülke arasındaki ticari ilişkileri geliştirmek için faaliyet göstermektedir.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-nijer-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ve Nijer arasındaki diplomatik ilişkiler, 2012 yılında karşılıklı büyükelçiliklerin açılmasıyla güçlenmiştir. Türkiye'nin Niamey'de Ocak 2012'de, Nijer'in Ankara'da Ekim 2012'de büyükelçilikleri faaliyete geçmiştir. Bu diplomatik temsilcilikler, iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, 2015 yılında DEİK ile Nijer Ticaret, Sanayi ve El Sanatları Odası arasında imzalanan anlaşmayla Türkiye-Nijer İş Konseyi kurulmuştur (Dahir, 2021).

Türkiye ile Nijer arasındaki ticaret hacmi, son yıllarda istikrarlı bir artış göstermektedir. Özellikle Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikası çerçevesinde, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde belirgin bir ivme kaydedilmiştir. Nijer'in ekonomisi büyük ölçüde tarım, hayvancılık ve madencilığe dayanmaktadır. Türkiye, Nijer'e inşaat malzemeleri, tekstil ürünleri ve gıda maddeleri ihraç ederken, Nijer'den uranyum, altın ve diğer madenleri ithal etmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Nijer, zengin uranyum, petrol ve maden kömürü rezervleriyle dikkat çekmektedir. Türkiye, bu kaynakların değerlendirilmesi ve Nijer'in enerji altyapısının geliştirilmesi konularında iş birliği yapmaktadır. Özellikle güneş enerjisi projeleriyle, Nijer'in elektrik üretim kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca, sağlık alanında 2019 yılında hizmete giren Nijer-Türkiye Dostluk Hastanesi, iki ülke arasındaki iş birliğinin somut bir örneğidir (Dahir, 2021).

Türkiye ve Nijer arasındaki ekonomik ilişkiler, diplomatik temaslar, artan ticaret hacmi ve karşılıklı yatırımlarla her geçen gün daha da güçlenmektedir. Özellikle enerji, madencilik, inşaat ve sağlık sektörlerinde iş birliği potansiyeli bulunmaktadır. Her iki ülkenin iş dünyası temsilcileri, mevcut iş birliğini derinleştirmek ve yeni ortaklıklar kurmak için çalışmalarını sürdürmektedir.

2.6. Türkiye-Nijerya Ekonomik İlişkileri

Tablo 6. Türkiye ve Nijerya arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye ve Nijerya arasındaki diplomatik ilişkiler 1960 yılında başlamış, 1962’de Türkiye Lagos’ta büyükelçilik açmıştır. 2001’de Abuja’ya taşınmıştır.
Büyükelçilikler	Türkiye'nin Abuja'da, Nijerya'nın Ankara'da büyükelçilikleri bulunmaktadır.
İmzalanan Anlaşmalar	2011 yılında DEİK/Türkiye-Nijerya İş Konseyi kurulmuştur. Ticaret, yatırım ve savunma alanlarında iş birliği anlaşmaları yapılmıştır.
İkili Ticaret Hacmi (2022)	2,5 milyar ABD Doları
Türkiye’nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, tekstil ürünleri, gıda maddeleri, beyaz eşya, demir-çelik ürünleri
Türkiye’nin İthal Ürünleri	Petrol, doğalgaz, tarım ürünleri
Öne Çıkan Sektörler	Enerji, savunma sanayii, inşaat, eğitim, tarım, kültür
Türk Firmalarının Yatırımları	Nijerya’da altyapı, enerji ve inşaat sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Türk şirketleri, büyük projelere yatırım yapmaktadır.
Öne Çıkan Projeler	Savunma sanayii projeleri, enerji santralleri, altyapı projeleri
İş Konseyi	DEİK/Türkiye-Nijerya İş Konseyi, ticaret ve yatırım ilişkilerini geliştirmek için faaliyet göstermektedir.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-nijerya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ve Nijerya arasındaki diplomatik ilişkiler, 1960 yılında Nijerya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla başlamıştır. Türkiye, 1962 yılında Lagos'ta büyükelçilik açmış ve bu büyükelçilik, 2001 yılında başkent Abuja'ya taşınmıştır. Nijerya'nın da Ankara'da bir büyükelçiliği bulunmaktadır (Sadikova, 2023). İki ülke, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve D-8 gibi uluslararası platformlarda iş birliği yapmaktadır. Ayrıca, 2011 yılında DEİK/Türkiye-Nijerya İş Konseyi kurulmuş ve bu konsey, iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir (Deik, 2024).

Nijerya, Sahraaltı Afrika'da Türkiye'nin önde gelen ticaret ortakları arasında yer almaktadır. 2022 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 2,5 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Nijerya'ya ihraç ettiği başlıca ürünler arasında inşaat malzemeleri, tekstil ürünleri ve gıda maddeleri bulunmaktadır. Nijerya'dan ithal edilen başlıca ürünler ise petrol ve doğalgazdır (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Nijerya, Afrika'nın en büyük ekonomilerinden biri ve en kalabalık ülkesidir. Mevcut veriler, 2030 ve 2040'lı yıllarda Nijerya'nın ekonomik açıdan daha da önemli bir noktaya geleceğini göstermektedir. Bu bağlamda, Türk şirketlerinin Nijerya'da daha çeşitli yatırımlar yapması ve ticaret hacminin artırılması hedeflenmektedir. Özellikle savunma sanayii, enerji, inşaat, kültür ve eğitim alanlarında önemli iş birliği fırsatları bulunmaktadır. Türkiye'nin Abuja Büyükelçisi Hidayet Bayraktar, iki ülke arasındaki bağların geliştiğini ve bu alanlarda önemli iş birlikleri gerçekleştirildiğini belirtmiştir (Bashir, 2018).

Görüldüğü üzere, Türkiye ve Nijerya arasındaki ekonomik ilişkiler, diplomatik temaslar, artan ticaret hacmi ve karşılıklı yatırımlarla her geçen gün daha da güçlenmektedir. Özellikle savunma sanayii, enerji, inşaat, kültür ve eğitim sektörlerinde iş birliği potansiyeli bulunmaktadır. Her iki ülkenin iş dünyası temsilcileri, mevcut iş birliğini derinleştirmek ve yeni ortaklıklar kurmak için çalışmalarını sürdürmektedir.

2.7. Türkiye-Senegal Ekonomik İlişkileri

Tablo 7. Türkiye ve Senegal arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye'nin Dakar Büyükelçiliği 1962 yılında açılmıştır. Senegal'in Ankara Büyükelçiliği 2006 yılında faaliyete geçmiştir.
İmzalanan Anlaşmalar	1992 yılında "Ticari, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. 2006 yılında Karma Ekonomik Komisyon kurulmuştur.
İkili Ticaret Hacmi	2011: 100 milyon \$, 2018: 389 milyon \$, 2021: 540 milyon \$, 2022: 723 milyon \$, 2023: 1 milyar \$'a yakın.
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, tekstil, gıda ürünleri, beyaz eşya, demir-çelik, makine ekipmanları.
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Petrol yağları, et ve sakatat, deniz ürünleri, tarım ürünleri.
Öne Çıkan Sektörler	İnşaat, lojistik, enerji, tarım, eğitim.
Türk Firmalarının Yatırımları	Türk firmaları, Senegal'de altyapı ve enerji projelerine yatırım yapmaktadır.
Öne Çıkan Projeler	Dakar'da altyapı projeleri, sanayi tesisleri, enerji santralleri, yol yapım projeleri.
Havayolu Ulaşımı	THY, Dakar'a haftalık 7 yolcu ve 4 kargo seferi düzenlemektedir.
Eğitim ve Kültürel İş Birliği	Maarif Vakfı Senegal'de eğitim faaliyetleri yürütmekte, TİKA ise kalkınma projeleri gerçekleştirmektedir.
İş Konseyi	DEİK/Türkiye-Senegal İş Konseyi 2015 yılında kurulmuştur.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-senegal-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ile Senegal arasındaki diplomatik ilişkiler, 1962 yılında Türkiye'nin Dakar Büyükelçiliği'nin açılmasıyla başlamıştır. 1992 yılında imzalanan "Türkiye-Senegal Ticari, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması" ile iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin temeli atılmıştır. Bu anlaşma kapsamında oluşturulan Karma Ekonomik Komisyon'un (KEK) ilk toplantısı 18-19 Aralık 2006 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir (Tepeciklioğlu, 2017).

İki ülke arasındaki ticaret hacmi, istikrarlı bir artış göstermektedir. 2011 yılında 100 milyon dolar sınırını aşan ikili ticaret, 2018 yılında 389 milyon dolar, 2019 yılında 292 milyon dolar, 2021 yılında 540 milyon dolar ve 2022 yılında 723 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (Dışişleri Bakanlığı). 2023 yılı itibarıyla ticaret hacminin 1 milyar dolara yaklaştığı belirtilmektedir (TÜİK, 2023).

Türk şirketleri, özellikle inşaat sektöründe Senegal'in altyapı projelerine önemli katkılarda bulunmaktadır. Son dönemde Türk firmaları tarafından üstlenilen büyük ölçekli projeler, iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğinin derinleşmesine katkı sağlamaktadır (Sıradağ, 2018). Ayrıca, Türk Hava Yolları'nın Dakar'a haftada 7 yolcu ve 4 kargo seferi düzenlemesi, ulaşım ve lojistik alanındaki iş birliğini güçlendirmektedir (Dışişleri Bakanlığı).

Maarif Vakfı, Senegal'de eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunarak iki ülke arasındaki kültürel bağları güçlendirmektedir. Ayrıca, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA) Batı Afrika'daki ilk ofisi 2007 yılında Dakar'da açılmış ve çeşitli kalkınma projeleri yürütmektedir (Dışişleri Bakanlığı).

2.8. Türkiye-Çad Ekonomik İlişkileri

Tablo 8. Türkiye ile Çad arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye-Çad diplomatik ilişkileri 1961 yılında başlamış olup, 1993 yılında N'Djamena Büyükelçiliği açılmıştır.
İkili Ticaret Hacmi	2022 yılı itibarıyla ticaret hacmi yaklaşık 174 milyon dolara ulaşmıştır.
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, tekstil, gıda ürünleri, makine.
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Petrol, mineraller, tarım ürünleri.
Öne Çıkan Sektörler	İnşaat, altyapı projeleri, tarım, sağlık, eğitim.
Türk Firmalarının Yatırımları	Yol yapımı, enerji, su temini ve konut projeleri.
İnsani Yardımlar	TİKA tarafından sağlık, eğitim, tarım ve altyapı projeleri yürütülmektedir. Türkiye ayrıca gıda ve tıbbi yardımlar göndermektedir.
Eğitim ve Kültürel İş Birliği	Türk Maarif Vakfı, Çad'da okullar açmakta ve eğitim kalitesini artırma çalışmalarını sürdürmektedir.
İş Konseyi	Çad-Türkiye İş Konseyi, ekonomik ilişkileri geliştirmek amacıyla kurulmuştur.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cad-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ile Çad arasındaki diplomatik ilişkiler 1961 yılında başlamış olup, ilişkiler 1993 yılında Türkiye'nin N'Djamena Büyükelçiliği'nin açılmasıyla daha da güçlenmiştir. Çad'ın Ankara Büyükelçiliği ise 2014 yılında faaliyete geçmiştir. İki ülke, karşılıklı diplomatik ziyaretler ve iş birliği anlaşmaları ile ilişkilerini devam ettirmektedir (Yacoub, 2018).

İki ülke arasındaki ticaret hacmine bakıldığında, 2022 yılı itibarıyla Türkiye'nin Çad ile ticaret hacmi 174 milyon dolara ulaşmıştır. Türkiye, Çad'a özellikle inşaat malzemeleri, tekstil ürünleri, gıda maddeleri ve makine-için ihracat yapmaktadır. Çad ise Türkiye'den ithal ettiği ürünler arasında petrol, mineraller ve tarım ürünleri yer almaktadır. Türkiye'nin Çad'a olan ticaretinde önemli bir artış görülmektedir ve bu alandaki iş birliği her iki ülkenin ekonomik kalkınmasına da katkı sağlamaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Türkiye, Çad'da altyapı projelerine ve çeşitli sanayi yatırımlarına yoğun bir şekilde ilgi göstermektedir. Türk firmaları, Çad'daki çeşitli inşaat projelerinde yer almakta olup, özellikle yol yapım, enerji, su temini ve konut projeleri öne çıkmaktadır. Türk firmalarının Çad'daki yatırımları,

hem ekonomik ilişkilerin derinleşmesine hem de ülkenin kalkınmasına önemli katkılar sağlamaktadır (Yacoub, 2018).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Çad'da birçok kalkınma projesi yürütmektedir. TİKA, özellikle sağlık, eğitim, tarım ve altyapı projelerinde faaliyet göstermektedir. Çad'a yapılan insani yardımlar, bölgedeki temel ihtiyaçların karşılanmasına ve yerel halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye, Çad'a gıda ve tıbbi yardımlar göndermekte ve çeşitli sosyal kalkınma projeleri düzenlemektedir (Yacoub, 2018).

Türkiye, Çad ile eğitim alanında da iş birliğini artırmaktadır. Türk Maarif Vakfı, Çad'da okul açma ve eğitim kalitesini artırma yönünde faaliyetler yürütmektedir. Türk Diyanet Vakfı, Çad'a çeşitli dini hizmetler sunmaktadır. Bu eğitim ve kültürel iş birlikleri, halklar arasında karşılıklı anlayış ve dostluk ilişkilerini güçlendirmektedir (Baykuş ve Aliyev, 2023).

2.9. Türkiye-Ekvator Ginesi Ekonomik İlişkileri

Tablo 9. Türkiye ile Ekvator Ginesi arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye ve Ekvator Ginesi arasındaki diplomatik ilişkiler 1970'lere dayanmaktadır. Türkiye'nin Malabo Büyükelçiliği 2012 yılında açılmıştır.
İkili Ticaret Hacmi	2019 itibarıyla ticaret hacmi yaklaşık 80 milyon dolara ulaşmıştır.
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, tekstil, otomotiv, elektrikli ekipmanlar, gıda ürünleri.
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Petrol, doğal gaz, kakao, kauçuk gibi doğal kaynaklar.
Öne Çıkan Sektörler	İnşaat, enerji, doğal kaynaklar, altyapı projeleri.
Türk Firmalarının Yatırımları	Altyapı projeleri, enerji santralleri, konut inşaatı, ulaşım projeleri.
İnsani Yardımlar	TİKA, sağlık, eğitim ve altyapı projelerinde faaliyet göstermektedir.
Eğitim ve Kültürel İş Birliği	Türk Maarif Vakfı, Ekvator Ginesi'nde okullar açmakta ve Türk dilini yaymaktadır. Türk Diyanet Vakfı dini hizmetler sunmaktadır.
Gelecek Perspektifleri	Türkiye'nin Ekvator Ginesi ile ekonomik ilişkileri artarak devam edecektir, özellikle enerji ve altyapı projelerinde önemli iş birliği fırsatları bulunmaktadır.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ekvator-ginesi-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Ekvator Ginesi, Orta Afrika'da stratejik bir konumda olup, doğal kaynakları ve hızla gelişen ekonomisiyle dikkat çekmektedir. Türkiye'nin Ekvator Ginesi ile olan ekonomik ilişkileri, ticaret, yatırım, altyapı projeleri ve insani yardım alanlarında yoğunlaşmaktadır (Özel, 2019).

Türkiye ile Ekvator Ginesi arasındaki diplomatik ilişkiler 1970'lere dayanmaktadır. Türkiye'nin Malabo Büyükelçiliği 2012 yılında açılmıştır ve bu adım, iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da derinleşmesini sağlamıştır. Ekvator Ginesi ise Türkiye'deki diplomatik temsilciliğini 2012'de açmıştır. Bu diplomatik açılımlar, ekonomik iş birliği konusunda da önemli fırsatlar yaratmıştır (Özel, 2019).

İki ülke arasındaki ticaret hacmi, 2010'lu yıllardan sonra artmaya başlamıştır. TUIK verilerine göre 2019 yılı itibarıyla ticaret hacmi yaklaşık 80 milyon dolara ulaşmıştır (TUIK, 2019). Türkiye'nin Ekvator Ginesi'ne ihracatında özellikle inşaat malzemeleri, tekstil, otomotiv, elektrikli ekipmanlar ve gıda ürünleri ön planda yer almaktadır. Ekvator Ginesi ise Türkiye'ye petrol, doğal gaz, kakao, kauçuk gibi doğal kaynaklarını ihraç etmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Türkiye, Ekvator Ginesi'ne yaptığı ihracatla birlikte bu ülkenin altyapı projelerine de önemli yatırımlar yapmaktadır. Türk inşaat şirketleri, Ekvator Ginesi'ndeki altyapı projelerinde aktif rol almakta, enerji santralleri, konut projeleri ve liman yapım projelerinde faaliyet göstermektedir (Özel, 2019).

Türk firmalarının Ekvator Ginesi'ne olan ilgisi giderek artmaktadır. Ekvator Ginesi'ne yapılan yatırımlar, özellikle inşaat sektöründe yoğunlaşmaktadır. Türk firmaları, başta enerji, ulaşım, konut inşaatı ve su temini projeleri olmak üzere çeşitli altyapı projelerinde yer almaktadır. Türk inşaat şirketlerinin üstlendiği projeler, hem ekonomik iş birliğinin derinleşmesine hem de bölgedeki kalkınmaya katkı sağlamaktadır.

Ekvator Ginesi, zengin doğal kaynaklara sahip bir ülke olup, özellikle petrol ve doğal gaz üretimi ile dikkat çekmektedir. Türkiye, Ekvator Ginesi'nin enerji sektöründe de iş birliğini artırmaya yönelik adımlar atmaktadır. Türk şirketleri, Ekvator Ginesi'nin enerji altyapısına katkı sağlamak için çeşitli projeler üstlenmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin enerji alanındaki deneyimi ve teknolojisi, Ekvator Ginesi'nin enerji sektörünü modernize etme çabalarına katkı sağlamaktadır (Özel, 2019).

Türkiye, Ekvator Ginesi'ne yönelik insani yardım faaliyetlerini de sürdürmektedir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), sağlık, eğitim ve altyapı projeleri gibi çeşitli kalkınma faaliyetlerini desteklemektedir. Ayrıca, Türkiye Ekvator Ginesi'ne gıda, sağlık malzemeleri ve diğer insani yardımlar göndermektedir (İbrahim, 2022).

İbrahim'e göre Türkiye'nin Ekvator Ginesi ile ekonomik ilişkilerinin geleceği, büyük bir potansiyele sahiptir. Ticaret hacminin arttığı, Türk firmalarının yatırımlarının çeşitlendiği ve insani yardımların yoğunlaştığı bir dönemde, iki ülke arasındaki iş birliğinin daha da güçlenmesi beklenmektedir. Ekvator Ginesi'nin doğal kaynakları, Türkiye için büyük bir fırsat sunarken, Türk şirketlerinin Ekvator Ginesi'ndeki altyapı projelerine olan ilgisi de giderek artmaktadır (İbrahim, 2022).

2.10. Türkiye –Kameron Ekonomik İlişkileri

Tablo 10. Türkiye ile Kameron arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye ile Kameron arasındaki diplomatik ilişkiler 1960 yılında kurulmuştur. Türkiye'nin Yaoundé Büyükelçiliği bulunmaktadır.
İkili Ticaret Hacmi	2022 yılı itibarıyla ticaret hacmi yaklaşık 277,3 milyon dolardır.
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, makine, gıda ürünleri, tekstil, otomotiv parçaları.
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Kakao, kahve, pamuk, kereste, kauçuk, doğal kaynaklar.
Öne Çıkan Sektörler	İnşaat, enerji, tarım, tekstil ve sanayi üretimi.
Türk Firmalarının Yatırımları	Altyapı projeleri, enerji santralleri, tarım ve gıda işleme tesisleri.
Savunma Sanayii İş Birliği	Askeri ekipman satışı, güvenlik teknolojileri iş birliği.
Eğitim İş Birliği	Türkiye Bursları ile Kamerunlu öğrencilere destek, Maarif Vakfı eğitim projeleri.
İnsani Yardımlar	TİKA, sağlık, su kuyuları, tarım ve altyapı projeleri.
Gelecek Hedefleri	Ticaret hacminin 500 milyon dolara çıkarılması, enerji ve tarım sektörlerinde yeni yatırımlar.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kameron-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Kamerun, Batı ve Orta Afrika'nın stratejik ülkelerinden biri olup, zengin doğal kaynakları, tarım ve sanayi potansiyeli ile dikkat çekmektedir. Türkiye, Kamerun ile ticaret hacmini artırmaya ve yatırım alanlarında daha fazla iş birliği yapmaya yönelik adımlar atmaktadır (Dodo, 2016).

Türkiye ile Kamerun arasındaki diplomatik ilişkiler 1960 yılında Kamerun'un bağımsızlığını kazanmasının ardından kurulmuştur. Türkiye'nin Kamerun'un başkenti Yaoundé'de büyükelçiliği bulunurken, Kamerun'un Türkiye'de büyükelçiliği Ankara'da faaliyet göstermektedir (Kızılarıslan, 2009).

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler, özellikle 2008 yılında Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi'nin ardından ivme kazanmıştır. Türkiye, Kamerun'un kalkınmasına katkı sağlamak amacıyla insani yardımlar, eğitim iş birlikleri ve altyapı projeleri gibi çeşitli alanlarda destek vermektedir (Dodo, 2016).

Türkiye ile Kamerun arasındaki ticaret hacmi son yıllarda istikrarlı bir şekilde artmaktadır. 2022 yılı itibarıyla iki ülke arasındaki ticaret hacmi 277.3 milyon dolar civarına ulaşmıştır. Türkiye'nin Kamerun'a ihracatı, özellikle inşaat malzemeleri, makine ve ekipmanlar, gıda ürünleri ve tekstil üzerine yoğunlaşmaktadır. Kamerun ise Türkiye'ye kereste, kakao, kahve, pamuk, kauçuk ve doğalgaz gibi hammaddeler ihraç etmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2019).

Son yıllarda Türkiye ile Kamerun arasında savunma sanayii alanında da iş birliği artmaktadır. Türkiye, Kamerun'a güvenlik ve savunma alanında çeşitli askeri ekipmanlar ve savunma teknolojileri ihraç etmektedir. Bu iş birliği, Kamerun'un güvenlik altyapısını güçlendirme hedefleri doğrultusunda geliştirilmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2019).

2.11. Türkiye-Kongo Demokratik Cumhuriyeti Ekonomik İlişkiler

Tablo 11. Türkiye ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye'nin Kinşasa Büyükelçiliği 2011 yılında açılmış olup, KDC'nin Ankara'da büyükelçiliği bulunmaktadır.
İkili Ticaret Hacmi	2022 yılı itibarıyla yaklaşık 106 milyon dolar seviyesindedir. Ticaret hacminin artırılması hedeflenmektedir.
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	İnşaat malzemeleri, makine ve elektronik cihazlar, gıda ürünleri, tekstil, otomotiv yedek parçaları, kimya sanayi ürünleri.
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Bakır, kobalt, altın, elmas, kereste, tarım ürünleri (kahve, kakao, palm yağı), petrol ve doğal gaz.
Öne Çıkan Sektörler	Madencilik, inşaat, enerji, tarım, sanayi.
Türk Firmalarının Yatırımları	Altyapı projeleri (yol, köprü, havalimanı), enerji santralleri, madencilik yatırımları.
Savunma Sanayii İş Birliği	Güvenlik ekipmanları satışı, askeri ve polis eğitim programları.
Eğitim İş Birliği	Türkiye Bursları kapsamında Kongolu öğrencilere destek, Maarif Vakfı eğitim projeleri.
İnsani Yardımlar	TİKA aracılığıyla sağlık, temiz su, tarım ve eğitim projeleri.
Gelecek Hedefleri	Ticaret hacmini artırmak, altyapı ve enerji sektörlerinde yeni yatırımlar yapmak.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kongo-demokratik-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti (KDC) arasındaki ekonomik ilişkiler son yıllarda artan diplomatik temaslar ve ticari iş birlikleri ile güçlenmektedir. Türkiye, Afrika kıtasıyla olan ekonomik bağlarını güçlendirme politikası kapsamında KDC ile ekonomik, ticari, yatırım ve insani yardım alanlarında iş birlikleri geliştirmektedir. Türkiye'nin Kinşasa Büyükelçiliği 2011 yılında faaliyete geçmiş olup, KDC'nin Ankara Büyükelçiliği de bulunmaktadır (Bayram, 2020).

Türkiye ile KDC arasındaki ticaret hacmi 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 106 milyon dolar seviyesindedir (TÜİK, 2022). İki ülke, ticaret hacmini artırmak için çeşitli ekonomik ve ticari iş birliği anlaşmaları yapmaktadır. Türkiye, KDC'ye ağırlıklı olarak sanayi ürünleri ve işlenmiş mallar ihraç ederken, KDC'den doğal kaynaklar ve tarım ürünleri ithal etmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

KDC, Afrika'nın en büyük yüz ölçümüne sahip ülkelerinden biri olup zengin doğal kaynak rezervlerine sahiptir. Ancak altyapı eksiklikleri ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle bu kaynaklar

yeterince değerdendirilememektedir. Türkiye, özellikle madencilik, enerji, inşaat, tarım ve sanayi sektörlerinde KDC ile iş birliğı yapmayı hedeflemektedir (Bayram, 2020).

KDC, dünyanın en büyük kobalt ve bakır rezervlerine sahip ülkelerden biridir. Türk şirketleri, KDC'deki madencilik sektörüne yatırım yaparak ham madde çıkarımı ve işlenmesi alanlarında projeler geliştirmeye çalışmaktadır (Bayram, 2020).

Türk müteahhitlik firmaları, KDC’de yol, köprü, konut projeleri gibi altyapı yatırımlarına büyük ilgi göstermektedir. Ülkede havalimanı, liman ve enerji santralleri gibi büyük ölçekli projelerin hayata geçirilmesi için Türk firmalarının katkısı önemlidir (Gunn, 2020).

KDC, geniş ve verimli tarım arazilerine sahip olmasına rağmen tarımsal üretim kapasitesi düşüktür. Türkiye, KDC’ye tarım teknikleri, tarım makineleri ve gıda işleme teknolojileri konusunda destek sağlayarak tarım sektörünün gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Gunn, 2020).

Türkiye, KDC ile hidroelektrik, güneş ve rüzgar enerjisi projeleri başta olmak üzere enerji alanında iş birliklerini artırmaya çalışmaktadır. KDC'nin büyük hidroelektrik potansiyeli bulunmakta olup, Türk firmaları bu alanda yatırım yapmayı hedeflemektedir (Gunn, 2020).

Türkiye, KDC ile savunma sanayii alanında da iş birlikleri geliştirmektedir. Özellikle askeri eğitim programları ve güvenlik ekipmanları satışı konusunda görüşmeler devam etmektedir. KDC’deki iç güvenlik sorunlarına çözüm olarak Türkiye’nin askeri ve polis eğitim programları sunması gündemdedir (Bayram, 2020).

2.12. Türkiye-Etiyopya Ekonomik İlişkiler

Tablo 12. Türkiye ile Etiyopya arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye ve Etiyopya arasındaki ilişkiler güçlü olup, ekonomik ve ticari iş birlikleri artarak devam etmektedir.
İkili Ticaret Hacmi	2022 yılı itibarıyla yaklaşık 650 milyon dolar seviyesindedir. Hedef, ticaret hacmini 1 milyar dolara çıkarmaktır.
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	Demir-çelik, inşaat malzemeleri, elektronik cihazlar, makine ve sanayi ekipmanları, kimya sanayi ürünleri, tekstil, gıda ürünleri, otomotiv yedek parçaları.
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Kahve, susam, baharatlar, deri ve deri ürünleri, altın ve mineraller, hayvansal ürünler.
Öne Çıkan Sektörler	Tekstil, inşaat, enerji, madencilik, savunma sanayii.
Türk Firmalarının Yatırımları	Tekstil fabrikaları, konut ve altyapı projeleri, yenilenebilir enerji projeleri, madencilik ve sanayi yatırımları.
Savunma Sanayii İş Birliği	İHA ve askeri teçhizat ihracatı, askeri eğitim ve danışmanlık hizmetleri.
Eğitim İş Birliği	Türkiye Bursları ile Etiyopyalı öğrencilere eğitim desteği, Maarif Vakfı'nın eğitim projeleri, mesleki eğitim programları.
İnsani Yardımlar	TİKA aracılığıyla sağlık, temiz su, tarım ve eğitim projeleri.
Gelecek Hedefleri	Ticaret hacmini artırmak, sanayi ve enerji sektörlerinde yeni yatırımlar yapmak, savunma ve eğitim iş birliklerini genişletmek.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-etiyopya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ile Etiyopya arasındaki ekonomik ilişkiler, Afrika kıtasıyla gelişen ticaret ve yatırım iş birlikleri kapsamında önemli bir yer tutmaktadır. Etiyopya, Doğu Afrika'nın en büyük ekonomilerinden biri olup, Türkiye'nin bölgedeki en büyük ticaret ortaklarından biri haline gelmiştir. Türkiye, Etiyopya'ya önemli yatırımlar yapmakta ve ticari ilişkilerini her geçen gün artırmaktadır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 650 milyon dolar seviyesindedir (Dışişleri Bakanlığı, 2024). Türkiye, Etiyopya'ya demir-çelik ve inşaat malzemeleri, elektrikli ve elektronik cihazlar, makine ve sanayi ekipmanlar, kimya sanayi ürünleri (gübre, ilaç, plastik), tekstil ve hazır giyim, gıda ürünleri (un, yağ, şeker, bakliyat), otomotiv yedek parçaları gibi sanayi ve tüketim malları ihraç ederken, Etiyopya'dan başta tarım ürünleri olmak üzere deri ve deri ürünleri, hayvansal ürünler, madencilik ürünleri (altın ve mineraller) bulunmaktadır (Edme ve Ayele, 2023).

Türkiye, Etiyopya'daki son yılların en büyük yabancı yatırımcılardan biridir. Türk firmaları özellikle tekstil, inşaat, enerji ve madencilik sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Etiyopya, Afrika'nın en büyük tekstil üretim merkezlerinden biri haline gelmeye başlamış ve Türkiye bu sektörde önemli yatırımlar yapmıştır. Türk firmaları, Etiyopya'daki düşük üretim maliyetleri ve yatırım teşvikleri sayesinde tekstil fabrikaları kurarak binlerce kişiye istihdam sağlamaktadır. Türk inşaat şirketleri, Etiyopya'da yol, köprü, konut, hastane ve otel projeleri gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin inşaat sektöründeki güçlü firmaları, Etiyopya'nın altyapı kalkınmasına büyük katkı sağlamaktadır (Daban, 2021).

Etiyopya, yenilenebilir enerji kaynakları açısından zengin bir ülkedir. Türkiye, hidroelektrik, güneş ve rüzgar enerjisi projeleri ile Etiyopya'da enerji sektöründe iş birliği yapmaktadır. Ayrıca, Türk madencilik şirketleri, Etiyopya'daki maden kaynaklarını değerlendirmeye yönelik projeler geliştirmektedir (Sebsebe, 2015).

Türkiye ile Etiyopya arasında savunma sanayii alanında iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır. Türkiye, Etiyopya'ya askeri teçhizat, insansız hava araçları (İHA) ve savunma sistemleri ihraç etmektedir. Ayrıca, askeri eğitim ve danışmanlık hizmetleri de iş birliği kapsamında yer almaktadır. Türkiye ve Etiyopya, ekonomik ilişkilerini daha da güçlendirmek için ticaret hacmini 1 milyar dolara çıkarmayı, tekstil ve sanayi yatırımlarını artırmayı, savunma sanayii iş birliklerini genişletmeyi, yenilenebilir enerji projeleri geliştirmeyi, inşaat sektöründe yeni projeler başlatmayı hedeflemektedir. Türkiye, Etiyopya'nın Afrika kıtasındaki en önemli ticaret ortaklarından biri olmaya devam etmekte ve gelecekte daha güçlü bir ekonomik iş birliği kurulması planlanmaktadır (Edme ve Ayele, 2023).

2.13. Türkiye-Kenya Ekonomik İlişkiler

Tablo 13. Türkiye ile Kenya arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Diplomatik İlişkiler	Türkiye ve Kenya arasındaki diplomatik ilişkiler 1968 yılında kurulmuştur. Türkiye'nin Nairobi'de büyükelçiliği bulunmaktadır.
İkili Ticaret Hacmi	2022 itibarıyla yaklaşık 400 milyon dolar seviyesindedir. Hedef, ticaret hacmini artırmaktır.
Türkiye'nin İhraç Ürünleri	Demir-çelik, inşaat malzemeleri, makine ve sanayi ekipmanları, otomotiv yedek parçaları, gıda ürünleri, tekstil.
Türkiye'nin İthal Ürünleri	Kahve, çay, tropikal meyveler, çiçekler, deri ve hayvansal ürünler.
Öne Çıkan Sektörler	Tarım, enerji, inşaat, sanayi, savunma sanayii.
Türk Firmalarının Yatırımları	Otoyol, köprü ve havaalanı inşaat projeleri, yenilenebilir enerji yatırımları (güneş ve rüzgar enerjisi).
Savunma Sanayii İş Birliği	Kenya, Türkiye'den askeri teçhizat ve İHA satın almıştır. İş birliği artarak devam etmektedir.
Eğitim İş Birliği	Türkiye Bursları ile Kenyalı öğrencilere eğitim fırsatları sunulmaktadır. Maarif Vakfı Kenya'da aktif eğitim faaliyetleri yürütmektedir.
İnsani Yardımlar	TİKA, Kenya'da sağlık, eğitim ve tarım alanlarında çeşitli kalkınma projeleri gerçekleştirmektedir.
Gelecek Hedefleri	Serbest ticaret anlaşmaları, ortak yatırımlar, altyapı projeleri ile ticaret hacminin artırılması ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kenya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Kenya, Türkiye'nin Doğu Afrika'daki en büyük ticaret ortaklarından biri olup, ticaret, yatırım, altyapı projeleri ve savunma sanayii gibi birçok alanda iş birliği yapılmaktadır. 2022 yılı itibarıyla Türkiye-Kenya ticaret hacmi yaklaşık 400 milyon dolar seviyesindedir. Türkiye, bu rakamı artırmayı hedefleyerek Kenya ile yeni anlaşmalar yapmaktadır. Türkiye'nin Kenya'ya ihraç ettiği başlıca ürünler arasında demir-çelik, inşaat malzemeleri, makine ve sanayi ekipmanları, otomotiv yedek parçaları, gıda ürünleri ve tekstil yer almaktadır. Kenya'dan ithal edilen ürünler arasında ise kahve, çay, tropikal meyveler, çiçekler, deri ve hayvansal ürünler bulunmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Kenya, Türk yatırımcılar için tarım, enerji, inşaat ve sanayi alanlarında büyük fırsatlar sunmaktadır. Türkiye, Kenya'da altyapı projelerine büyük önem vermekte olup, Türk müteahhitlik firmaları otoyollar, köprüler ve havaalanları gibi büyük projelerde aktif rol almaktadır. Ayrıca, yenilenebilir enerji projeleri kapsamında Türk firmaları Kenya'da güneş ve rüzgar enerjisi yatırımlarına yönelmektedir (Yıldırım, 2022).

Son yıllarda Kenya, Türkiye’den savunma sanayii alanında çeşitli askeri teçhizat ve insansız hava araçları (İHA) satın almıştır. Türkiye’nin savunma sanayii ürünlerine olan ilgi, iki ülke arasındaki stratejik iş birliğini güçlendirmektedir (Shihundu, 2023).

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) aracılığıyla Türkiye, Kenya’da sağlık, eğitim ve tarım alanlarında çeşitli kalkınma projeleri yürütmektedir. Özellikle su kuyusu açma, sağlık merkezleri kurma ve tarımsal kalkınma projeleri gibi alanlarda Türkiye önemli destekler sağlamaktadır.

Türkiye ve Kenya arasındaki ekonomik ilişkilerin daha da güçlenmesi için serbest ticaret anlaşmaları, ortak yatırımlar ve altyapı projeleri üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye, Kenya’nın bölgesel ticaret merkezi konumunu kullanarak Doğu Afrika pazarına açılmayı hedeflemekte ve ikili ticaret hacmini artırmayı planlamaktadır. Özellikle tarım, sanayi, enerji ve savunma sanayii alanlarında yeni iş birlikleri geliştirilmesi gündemdedir (Shihundu, 2023).

2.14. Türkiye-Madagaskar Ekonomik İlişkiler

Tablo 14. Türkiye ile Madagaskar arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Ticaret Hacmi	2022 itibarıyla yaklaşık 150 milyon dolar
Türkiye'nin İhracatı	İnşaat malzemeleri, gıda ürünleri, makine ve ekipmanlar, tekstil, otomotiv
Türkiye'nin İthalatı	Vanilya, kakao, kahve, tropikal meyveler, değerli taşlar, tarım ürünleri
Ana Yatırım Alanları	Altyapı, tarım, enerji, madencilik, inşaat
İnşaat ve Altyapı İş Birliği	Yol, köprü, konut, hastane ve okul projeleri
Tarım İş Birliği	Tarım makineleri, sulama sistemleri, gıda işleme tesisleri
Enerji İş Birliği	Güneş ve rüzgar enerjisi projeleri
Madencilik İş Birliği	Altın, değerli taşlar, nadir minerallerin işlenmesi
Savunma Sanayii İş Birliği	Askeri eğitim, güvenlik ekipmanları, savunma teknolojileri
Eğitim İş Birliği	Türkiye Bursları kapsamında öğrenci desteği, Maarif Vakfı projeleri
İnsani Yardım Projeleri	Su, sağlık, eğitim altyapısı, gıda yardımları
Hedeflenen Ticaret Hacmi	300 milyon dolar
Gelecek Hedefler	Serbest Ticaret Anlaşması, yatırım teşvikleri, lojistik iş birlikleri

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-madagaskar-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ile Madagaskar arasındaki ekonomik ilişkiler özellikle ticaret, yatırım, inşaat, tarım ve enerji alanlarında iş birlikleri oluşturulmuştur. Türkiye, Afrika kıtasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirme hedefi doğrultusunda, Madagaskar ile ticaret hacmini artırmayı ve karşılıklı yatırımları geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ile Madagaskar arasındaki ticaret hacmi, 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 150 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır

(Dışışleri Bakanlığı, 2022) Türkiye, Madagaskar'a özellikle sanayi ürünleri ve işlenmiş mallar ihraç ederken, Madagaskar'dan tarım ve madencilik ürünleri ithal etmektedir.

Madagaskar, altyapı, enerji ve madencilik sektörlerinde gelişmekte olan bir ülke olup Türk firmalarının yatırım yapabileceği çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Madagaskar'ın altyapı eksiklikleri, Türk inşaat firmaları için karayolları, köprüler, konut, hastane ve okul inşaatları gibi projelerde fırsatlar yaratmaktadır. Türkiye, Madagaskar'daki konut ve ticaret merkezi projelerine yatırım yapmayı planlamaktadır (Karag l ve Arslan, 2013).

Madagaskar, tarım ürünleri açısından oldukça zengin bir ülke olmasına rağmen, modern tarım teknikleri ve işleme tesisleri konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Türkiye, tarım makineleri, sulama sistemleri ve verimli tarım teknikleri konusunda destek sağlayarak Madagaskar'daki tarım sektörünü geliştirmeye yönelik projeler gerçekleştirmektedir. Türkiye, Madagaskar ile güneş ve rüzgar enerjisi projeleri başta olmak üzere enerji sektöründe iş birlikleri geliştirmektedir. Türk enerji şirketleri, Madagaskar'ın elektrik altyapısını güçlendirmek ve yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak için çeşitli projeler geliştirmektedir (Elizara, 2020).

Madagaskar, altın, değerli taşlar ve nadir mineraller açısından zengin bir ülke olup, Türk şirketleri bu alandaki potansiyeli değerlendirmeye çalışmaktadır. Türkiye, Madagaskar ile madencilik yatırımları, işleme tesisleri ve teknolojik altyapı geliştirme konularında iş birliği yapmayı hedeflemektedir (Elizara, 2020)..

Türkiye ve Madagaskar, ekonomik ilişkilerini daha da güçlendirmek için ticaret hacmini 300 milyon dolara çıkarmayı, altyapı ve madencilik yatırımlarını artırmayı, enerji sektöründe yenilenebilir kaynaklar üzerine ortak projeler geliştirmeyi, savunma sanayii ve eğitim alanlarında iş birliklerini genişletmeyi hedeflemektedir (Dışışleri Bakanlığı, 2024). Önümüzdeki yıllarda, Türkiye-Madagaskar Serbest Ticaret Anlaşması'nın imzalanması, yatırım teşvikleri ve yeni lojistik iş birlikleri ile ekonomik ilişkilerin daha da güçlenmesi beklenmektedir.

2.15. Türkiye-Somali Ekonomik İlişkiler

Tablo 15. Türkiye ile Somali arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Ticaret Hacmi	2022 itibarıyla 300 milyon dolar
Türkiye'nin İhracatı	İnşaat malzemeleri, tekstil, gıda ürünleri, ilaçlar, makine, elektrikli cihazlar
Türkiye'nin İthalatı	Tarım ürünleri, hayvansal ürünler, doğal kaynaklar
Altyapı Yatırımları	Yol, köprü, liman, hastane, konut projeleri
Enerji ve Madencilik İş Birliği	Petrol ve doğalgaz arama projeleri, altın ve değerli maden işleme çalışmaları
Tarım ve Hayvancılık İş Birliği	Sulama sistemleri, modern tarım teknikleri, hayvansal ürün ticareti
Savunma ve Askeri İş Birliği	Somali askerlerine eğitim, askeri teçhizat desteği, savunma sanayi ürünleri
Sağlık İş Birliği	Mogadişu Recep Tayyip Erdoğan Hastanesi, sağlık merkezleri, tıbbi malzeme desteği
Eğitim İş Birliği	Türkiye Bursları, Maarif Vakfı okulları, eğitim iş birlikleri
Gelecek Hedefler	Ticaret hacminin 500 milyon dolara çıkarılması, enerji ve altyapı yatırımlarının genişletilmesi

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye, Somali'ye altyapı, enerji, sağlık, eğitim ve güvenlik alanlarında önemli yatırımlar yaparak, ülkenin kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle lojistik, madencilik, tarım ve savunma sanayi gibi sektörlerde iş birliği artmaktadır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2022 itibarıyla 300 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Türkiye'nin Somali'ye ihraç ettiği başlıca ürünler arasında inşaat malzemeleri, tekstil, gıda ürünleri, ilaçlar, tıbbi ekipmanlar, makine ve elektrikli cihazlar bulunmaktadır. Somali'den Türkiye'ye ise tarım ürünleri, hayvansal ürünler ve bazı doğal kaynaklar ithal edilmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Türkiye, Somali'de birçok altyapı projesi gerçekleştirmiştir. Yol, köprü, liman ve hastane inşaatları gibi büyük projeler, Türkiye'nin Somali'deki yatırımlarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Özellikle Mogadişu Uluslararası Havalimanı ve Mogadişu Limanı'nın modernizasyonu, Türk firmalarının üstlendiği projeler arasında yer almaktadır (Daban ve Aktaş, 2024).

Somali, büyük petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olmasına rağmen, bu kaynaklar yeterince işlenmemektedir. Türkiye, Somali ile petrol ve doğalgaz arama çalışmalarında iş birliği

yaparak bu alanda yatırım yapmayı planlamaktadır. Ayrıca, Somali'deki altın ve diğer değerli maden yataklarının işlenmesi için de Türk firmalarının ilgisi bulunmaktadır (Atakul, 2024).

Somali, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye, Somali'den et ve hayvansal ürünler ithalatı yaparak Somali ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ayrıca modern tarım tekniklerinin uygulanması, sulama sistemleri ve tarım makineleri temini konularında Türkiye, Somali'ye destek vermektedir (Şahin, 2022).

Genel olarak bakıldığında, Türkiye ile Somali arasındaki ekonomik ilişkiler stratejik ortaklık düzeyinde olup, Somali'nin kalkınmasına önemli katkılar sağlanmaktadır. Türkiye'nin Somali'deki etkinliği, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda insani yardım, eğitim ve güvenlik gibi geniş kapsamlı alanlarda da kendini göstermektedir (Şahin, 2022).

2.16. Türkiye-Sudan Ekonomik İlişkiler

Tablo 16. Türkiye ile Sudan arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Ticaret Hacmi	2022 itibarıyla 500 milyon dolar
Türkiye'nin İhracatı	Makine ve ekipman, inşaat malzemeleri, gıda ürünleri, tekstil, ilaç, otomotiv yedek parçaları
Türkiye'nin İthalatı	Altın, pamuk, susam, yer fıstığı, tarım ürünleri, hayvansal ürünler
Altyapı Yatırımları	Yol, köprü, baraj, havalimanı, liman ve demiryolu modernizasyonu projeleri
Enerji ve Madencilik İş Birliği	Petrol ve doğalgaz arama çalışmaları, altın ve değerli maden işleme projeleri
Tarım ve Hayvancılık İş Birliği	Modern tarım teknikleri, sulama sistemleri, tarımsal makineleşme projeleri
Savunma ve Askeri İş Birliği	Sudan ordusuna eğitim desteği, savunma sanayi ürünleri ihracatı
Sağlık İş Birliği	Hastaneler ve sağlık merkezleri kurulması, tıbbi malzeme desteği
Eğitim İş Birliği	Türkiye Bursları, Maarif Vakfı okulları, öğrenci değişim programları
Gelecek Hedefler	Ticaret hacminin 1 milyar dolara çıkarılması, enerji ve altyapı yatırımlarının artırılması

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-sudan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ile Sudan arasındaki ekonomik ilişkiler tarihi ve kültürel bağlara dayalı olarak gelişen stratejik bir ortaklık niteliğindedir. Sudan, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki önemli ekonomik ortaklarından biri olup, tarım, madencilik, enerji, altyapı, sağlık ve savunma sanayi gibi birçok

alandaki iş birliği yapılmaktadır. İki ülke arasında imzalanan Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları ile ekonomik ilişkiler daha da güçlendirilmiştir (Eldeen, 2019). Türkiye ile Sudan arasındaki ticaret hacmi 2022 itibarıyla yaklaşık 500 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu rakamın ilerleyen yıllarda İkili ticaret hacminin 1 milyar dolara çıkarılması hedeflenmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Türkiye, Sudan'a makine ve ekipman, inşaat malzemeleri, gıda ürünleri, tekstil, ilaç ve otomotiv yedek parçaları ihraç ederken, Sudan'dan Türkiye'ye altın, tarım ürünleri (pamuk, susam, yer fıstığı), hayvansal ürünler ve doğal kaynaklar ithal edilmektedir (Devecioğlu, 2023).

Türkiye ve Sudan arasında 2018 yılında imzalanan ekonomik iş birliği anlaşmaları kapsamında, Sudan'daki limanların modernizasyonu, tarım ve madencilik sektörlerine yönelik yatırımlar hız kazanmıştır. Sudan'a doğrudan yatırım yapan Türk firmalarının sayısı artmış, bu firmalar özellikle gıda üretimi, tekstil, çimento ve inşaat sektörlerinde faaliyet göstermeye başlamıştır (Eldeen, 2019).

Türkiye, Sudan'da birçok altyapı projesi gerçekleştirmektedir. Yol, köprü, baraj ve havalimanı inşaatları gibi projeler, Türk müteahhitlik firmaları tarafından yürütülmektedir. Özellikle liman ve demiryolu modernizasyonu projeleri, Sudan'ın ticaret ve ulaşım altyapısını güçlendirmek için önemli bir yer tutmaktadır (Devecioğlu, 2023).

Sudan, zengin petrol, altın ve doğalgaz rezervlerine sahip bir ülkedir. Türkiye, Sudan'da petrol ve doğalgaz arama çalışmaları yürütmekte ve enerji altyapısının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, altın madenciliği ve diğer değerli madenlerin işlenmesi konularında iki ülke arasında anlaşmalar imzalanmıştır (Eldeen, 2019).

Sudan, verimli topraklara sahip olup, tarım sektöründe büyük bir potansiyele sahiptir. Türkiye, Sudan ile tarım alanında ortak projeler geliştirerek modern tarım teknikleri, sulama sistemleri ve tarımsal makineleşme konularında destek sağlamaktadır. Pamuk, susam ve yer fıstığı gibi tarım ürünleri Sudan'dan Türkiye'ye ihraç edilmekte, aynı zamanda hayvancılık alanında da iş birliği yapılmaktadır (Devecioğlu, 2023).

Türkiye ile Sudan arasındaki savunma sanayi iş birliği özellikle askeri eğitim ve teçhizat temini alanında ilerlemektedir. Türkiye, Sudan ordusuna eğitim desteği sağlamakta ve savunma

sanayi ürünleri ihracatı yapmaktadır. İki ülke arasında askeri ve stratejik iş birliği anlaşmaları mevcuttur (Eldeen, 2019).

2.17. Türkiye-Tanzanya Ekonomik İlişkiler

Tablo 17. Türkiye ile Tanzanya arasındaki ekonomik ilişkiler

Konu	Detaylar
Ticaret Hacmi	2022 itibarıyla 350 milyon dolar
Türkiye'nin İhracatı	Makine ve ekipman, inşaat malzemeleri, ilaç, otomotiv yedek parçaları, tekstil, gıda ürünleri
Türkiye'nin İthalatı	Kahve, çay, susam, tütün, pamuk, bakır, değerli taşlar, hayvansal ürünler
Altyapı Yatırımları	Havaalanları, yollar, limanlar, barajlar, enerji santralleri projeleri
Enerji ve Madencilik İş Birliği	Yenilenebilir enerji yatırımları, maden çıkarma ve işleme projeleri
Tarım ve Hayvancılık İş Birliği	Tarımsal modernizasyon, sulama teknolojileri, çiftçi eğitim programları
Sağlık İş Birliği	Hastane inşaatları, tıbbi malzeme yardımları, sağlık personeli eğitimi
Eğitim İş Birliği	Türkiye Bursları, Maarif Vakfı okulları, öğrenci değişim programları
Gelecek Hedefler	Ticaret hacminin 1 milyar dolara çıkarılması, yatırım ve iş birliklerinin artırılması

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-tanzanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

İki ülke arasındaki ticaret hacmi, özellikle tarım, madencilik, tekstil, altyapı ve sağlık sektörlerinde gelişmektedir. Türkiye, Tanzanya'ya çeşitli sanayi ürünleri ve makine ekipmanları ihraç ederken, Tanzanya'dan ise tarım ürünleri ve doğal kaynaklar ithal etmektedir (Karaoğuz ve Gürbüz, 2021).

Türkiye ile Tanzanya arasındaki ticaret hacmine bakıldığında, 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 350 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Türkiye'nin Tanzanya'ya başlıca ihracat ürünleri makine ve ekipmanlar, inşaat malzemeleri, ilaç ve medikal ürünler, otomotiv yedek parçaları, tekstil ve gıda ürünleridir. Öte yandan, Türkiye'nin Tanzanya'dan ithal ettiği başlıca ürünler arasında kahve, çay, susam, tütün, pamuk, bakır, değerli taşlar ve hayvansal ürünler bulunmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Türkiye, Tanzanya'daki altyapı, ulaşım ve inşaat sektörlerine önemli yatırımlar yapmaktadır. Türk inşaat firmaları, Tanzanya'da havaalanları, yollar, limanlar, barajlar ve enerji santralleri gibi büyük ölçekli projelerde aktif rol almaktadır. Bunun yanı sıra, enerji sektöründe yenilenebilir enerji ve elektrik üretimi konularında iş birliği çalışmaları devam etmektedir (Gökdemir ve Demirel, 2022).

Tanzanya'nın geniş tarım arazileri ve doğal kaynakları, Türkiye için önemli bir yatırım alanı oluşturmaktadır. Türkiye, Tanzanya'daki tarımsal üretimin modernize edilmesine destek olmak amacıyla tarımsal makineleşme, sulama teknolojileri ve çiftçi eğitim programları alanında iş birliği yapmaktadır. Ayrıca, hayvancılık ve gıda işleme tesisleri konusunda ortak projeler yürütülmektedir (Gökdemir ve Demirel, 2022).

Türkiye ve Tanzanya, ticaret hacmini 1 milyar dolara çıkarma hedefi doğrultusunda çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Özellikle sanayi, enerji, sağlık, tarım ve madencilik sektörlerinde yatırımların artırılması, vize süreçlerinin kolaylaştırılması ve lojistik iş birliği gibi alanlarda çalışmalar devam etmektedir. İki ülke arasındaki ekonomik bağların güçlenmesi adına düzenli olarak iş forumları ve ticaret heyeti ziyaretleri organize edilmektedir (Gökdemir ve Demirel, 2022). Bu iş birlikleri sayesinde, Türkiye ve Tanzanya arasındaki ekonomik ilişkilerin daha da gelişmesi ve karşılıklı yatırımların artması beklenmektedir.

2.18. Türkiye-Angola Ekonomik İlişkiler

Tablo 18. Türkiye ile Angola arasındaki ekonomik ilişkiler

Kategori	Detaylar
Ticaret Hacmi	2022 itibarıyla yaklaşık 500 milyon dolar
Hedef Ticaret Hacmi	1 milyar dolar seviyesine çıkarılması hedeflenmektedir
Türkiye'nin Angola'ya İhracatı	Otomotiv ve yedek parçaları, inşaat malzemeleri, çimento, makine ve sanayi ekipmanları, tekstil, gıda ürünleri (un, bitkisel yağlar, şekerleme), elektrikli cihazlar, jeneratörler
Türkiye'nin Angola'dan İthalatı	Ham petrol ve petrol türevleri, elmas ve değerli taşlar, kahve, kakao, tropikal meyveler, odun ve kereste ürünleri, balıkçılık ürünleri
Enerji İş Birliği	Türkiye, Angola'nın petrol ve doğal gaz sektörüne yatırım yapmayı planlamakta, rafineri ve yenilenebilir enerji projelerinde iş birliği hedeflenmektedir
Savunma Sanayii İş Birliği	Askeri teçhizat, zırhlı araçlar ve savunma sanayii ürünleri ihracatı için görüşmeler sürmektedir
İnşaat ve Altyapı Yatırımları	Türk müteahhitlik firmaları, yol, köprü, baraj, konut projeleri ve enerji altyapısı projelerinde faaliyet göstermektedir
Tarım ve Gıda Sektörü	Sulama sistemleri, modern tarım makineleri ve gıda işleme teknolojileri konusunda iş birliği yapılmaktadır
Eğitim ve Kültürel İş Birliği	Türkiye Bursları kapsamında Angola'dan öğrencilere eğitim imkânı sağlanmakta, Türkiye Maarif Vakfı'nın Angola'da eğitim faaliyetleri planlanmaktadır
Gelecek Hedefler	Ticaret hacminin artırılması, enerji ve altyapı yatırımlarının genişletilmesi, savunma sanayii ve tarım sektöründe daha fazla iş birliği sağlanması

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-angola-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

2021 yılında Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Angola'ya gerçekleştirdiği ziyaret, iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik iş birliğini geliştirme adına önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu ziyaret sırasında ticaret, yatırım, enerji ve savunma sanayii alanlarında çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır. 2022 itibarıyla iki ülke arasındaki ticaret hacmi yaklaşık 500 milyon dolar seviyelerine ulaşmış olup, hedef bu rakamı 1 milyar dolara çıkarmaktır (Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Türkiye'den Angola'ya ihraç edilen başlıca ürünler arasında otomotiv ve yedek parçaları, inşaat malzemeleri ve çimento, makine ve sanayi ekipmanları, tekstil ve hazır giyim, gıda ürünleri (un, bitkisel yağlar, şekerleme), elektrikli cihazlar ve jeneratörler bulunmatadır. Diğer taraftan Türkiye, Angola'dan özellikle ham petrol ve petrol türevleri, elmas ve değerli taşlar, kahve, kakao, tropikal meyveler, odun ve kereste ürünleri ve balıkçılık ürünleri gibi ihraç etmektedir (Gökdemir ve Demirel, 2022).

Angola, Afrika'nın önemli petrol ve doğal gaz üreticilerinden biridir. Türkiye, Angola'nın enerji sektöründeki potansiyelini değerlendirerek bu alanda iş birliği yapmayı hedeflemektedir. Türk şirketleri, Angola'da petrol rafinerileri, doğal gaz tesisleri ve yenilenebilir enerji projelerine yatırım yapmayı planlamaktadır (Şen, 2019).

Türk müteahhitlik firmaları, Angola'daki yol, köprü, baraj, konut projeleri ve enerji altyapısı gibi büyük çaplı projelerde yer almaktadır. Özellikle Türk inşaat şirketleri, Angola'nın başkenti Luanda ve diğer şehirlerde büyük ölçekli altyapı projelerinde faaliyet göstermektedir (Karaoğuz ve Gürbüz, 2021).

Angola, geniş tarım arazilerine sahip olmasına rağmen tarım sektörü yeterince gelişmemiştir. Türkiye, Angola'nın tarımsal üretimini artırmasına katkıda bulunmak için modern tarım teknikleri, sulama sistemleri ve tarım makineleri konusunda destek sağlamaktadır (Gökdemir ve Demirel, 2022).

2.19. Türkiye-Güney Afrika Cumhuriyeti Ekonomik İlişkiler

Tablo 19. Türkiye ile Güney Afrika Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ilişkiler.

Başlık	Detaylar
Ticaret Hacmi	2022 itibarıyla yaklaşık 3 milyar dolar
Türkiye'nin Güney Afrika'ya İhracatı	Otomotiv yedek parçaları, inşaat malzemeleri, beyaz eşya, demir-çelik ürünleri, tarım makineleri, hazır giyim ve tekstil, elektronik ürünler, kimyasal maddeler
Türkiye'nin Güney Afrika'dan İthalatı	Altın, platin, kömür, demir cevheri, çelik, elmas, alüminyum, tarım ürünleri (meyve, şarap, hububat), kimyasal ürünler, petrol türevleri
Madencilik ve Doğal Kaynaklar	Türkiye, Güney Afrika'dan altın, platin, kömür ve elmas ithal etmekte; madencilik yatırımları konusunda iş birliği yapmaktadır
Enerji İş Birliği	Türkiye, Güney Afrika'nın yenilenebilir enerji projelerine (güneş, rüzgar, hidroelektrik) yatırım yapmayı hedeflemektedir
İnşaat ve Altyapı	Türk firmalarının yol, demiryolu, liman, konut ve sanayi tesisi projelerine ilgisi devam etmektedir
Tarım ve Hayvancılık İş Birliği	Tarım makineleri ve hayvancılık ekipmanları alanında Türkiye ile Güney Afrika arasında iş birliği yapılmaktadır
Savunma Sanayii İş Birliği	Türkiye, Güney Afrika'ya askeri teçhizat, zırhlı araçlar ve güvenlik ekipmanları ihraç etmektedir
Turizm ve Kültürel İş Birliği	Vize kolaylıkları ve doğrudan uçuş sayısının artırılmasıyla turizm sektörü gelişmektedir
Eğitim ve Akademik İş Birliği	Türkiye Bursları kapsamında Güney Afrikalı öğrencilere eğitim fırsatları sunulmaktadır
Gelecek Hedefler	Ticaret hacminin artırılması, madencilik ve enerji sektörlerinde yatırımların büyütülmesi, altyapı projelerinde ortak çalışmalar, eğitim ve savunma sanayii iş birliklerinin genişletilmesi

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-guney-afrika-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Güney Afrika, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki en büyük ticaret ortaklarından biri olup, kıtadaki stratejik konumu, gelişmiş ekonomisi ve doğal kaynakları ile Türkiye için önemli bir ekonomik partner konumundadır. Türkiye ile Güney Afrika arasındaki ticaret hacmi 2022 itibarıyla yaklaşık 3 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Türkiye'nin Güney Afrika'ya ihracatı 2 milyar dolar, Güney Afrika'dan ithalatı ise 1 milyar dolar civarındadır. Ticaret dengesi Türkiye lehine olup, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi hedeflenmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Türkiye, Güney Afrika'ya ihraç ettiği ürünler arasında otomobil ve yedek parçalar, demir-çelik ürünleri, çimento ve prefabrik yapı elemanları, beyaz eşya ve elektronik ürünler, kimyasal ürünler ve ilaç sektörü, hazır giyim ve tekstil ürünleri, tarım makineleri ve ekipmanları bulunmaktadır. Diğer taraftan Güney Afrika, Türkiye'ye ihraç ettiği ürünler arasında altın, platin, kömür, elmas ve alüminyum gibi doğal kaynaklar, demir cevheri ve çelik gibi maden ürünleri,

meyve, şarap, hububat gibi tarım ürünleri, kimyasal ürünler ve petrol türevleri bulunmaktadır (Şen, 2019).

2.20. Türkiye-Mozambik Ekomik İlişkiler

Tablo 20. Türkiye ile Mozambik arasındaki ekonomik ilişkiler.

Kategori	Açıklama
Ticaret Hacmi	2022 itibarıyla yaklaşık 200 milyon dolar
İhracat	Türkiye'nin Mozambik'e ihracatı: ~150 milyon dolar. Başlıca ürünler: İnşaat malzemeleri, otomotiv, gıda, tekstil, kimyasal ürünler ve makine ekipmanları.
İthalat	Türkiye'nin Mozambik'ten ithalatı: ~50 milyon dolar. Başlıca ürünler: Doğal kaynaklar (kömür, titanyum, bakır), tarım ürünleri, balıkçılık ürünleri ve orman ürünleri.
Ana İş Birliği Alanları	Madencilik, enerji, tarım, inşaat ve altyapı projeleri, savunma sanayii, eğitim ve kültürel iş birliği.
Önemli Sektörler	Madencilik, enerji (LNG, yenilenebilir enerji), tarım (şeker kamışı, kahve), inşaat ve altyapı projeleri, savunma sanayii, turizm ve kültürel iş birliği.
Türk Firmaları	Türk inşaat firmaları, Mozambik'te büyük altyapı projelerine katılmaktadır. Ayrıca, enerji ve tarım sektörlerinde yatırımlar mevcuttur.
Gelecek Hedefler	Ticaret hacmini 500 milyon dolara çıkarmak, altyapı projelerinde Türk firmalarının daha aktif rol alması, enerji ve savunma sanayii alanlarında iş birliği yapmak.

Kaynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-mozambik-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Mozambik ve Türkiye arasındaki ilişkiler, ticaret, yatırımlar, altyapı projeleri ve enerji alanlarında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ile Mozambik arasındaki ticaret hacmi 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 200 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Türkiye'nin Mozambik'e ihracatı yaklaşık 150 milyon dolar, ithalatı ise 50 milyon dolar civarındadır (TÜİK, 2022). Türkiye'nin Mozambik ile ekonomik ilişkileri daha çok ihracat odaklıdır ve Mozambik'in Türkiye'den satın aldığı ürünler ağırlıklı olarak sanayi ve inşaat malzemeleri olduğu görülmektedir.

Türkiye, Mozambik'e ihraç ettiği ürünler arasında çimento, demir-çelik, seramik, prefabrik yapı elemanları gibi inşaat ürünleri, otomobil, yedek parça, ticari araçlar gibi otomotiv sektörü ürünleri, un, yağ, bakliyat, şeker, süt ürünleri gibi gıda ürünleri, tekstil ve hazır giyim, kimyasal ürünler temizlik malzemeleri, ilaçlar, gübreler gibi kimyasal ürünler, tarım makineleri, jeneratörler, elektrikli aletler gibi makine ve ekipmanlar ulunmaktadır. Diğer taraftan Mozambik'in, Türkiye'ye ihraç ettiği ürünler arasında kömür, titanyum, alüminyum, bakır gibi doğal kaynaklar, şeker kamışı, tropikal meyveler, fındık, kahve gibi tarım ürünleri, karides, ton

balığı, kabuklu deniz ürünleri gibi balıkçılık ürünleri ve tropikal ağaçlar ve ahşap ürünleri gibi orman ürünleri bulunmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Mozambik, Afrika'nın en önemli doğal kaynak rezervlerine sahip ülkelerinden biri olup, özellikle kömür, titanyum, doğalgaz ve alüminyum gibi değerli maden yataklarına sahiptir. Türkiye, Mozambik'ten bu kaynakları ithal etmekte ve madencilik sektöründe ortak projeler geliştirmek istemektedir. Mozambik, büyük doğalgaz rezervlerine sahip bir ülke olup, Türkiye enerji şirketleri Mozambik'te LNG (sıvılaştırılmış doğalgaz) projelerine yatırım yapmayı hedeflemektedir. Ayrıca, Türkiye'nin yenilenebilir enerji sektöründeki deneyimi sayesinde güneş ve hidroelektrik enerji projelerinde iş birliği potansiyeli bulunmaktadır. Mozambik, geniş ve verimli tarım arazilerine sahip olup, şeker kamışı, kahve, tropikal meyveler ve kuruyemişler gibi tarımsal ürünler ihraç etmektedir. Türkiye, tarım makineleri ve sulama sistemleri konusunda Mozambik ile iş birliği yapmaktadır. Türk inşaat firmaları, Mozambik'te yol, köprü, liman, konut ve ticari bina projelerinde yer almaktadır. Özellikle Mozambik'in başkenti Maputo ve diğer büyük şehirlerde altyapı projeleri için Türk firmalarına büyük fırsatlar sunulmaktadır (Şen, 2019).

Türkiye, Mozambik'e savunma sanayii ürünleri (zırhlı araçlar, askeri teçhizat, insansız hava araçları - İHA'lar) ihraç etmekte ve bu alanda iş birliği geliştirmektedir. Mozambik, özellikle deniz güvenliği konusunda Türkiye'nin desteğini talep etmektedir.

Mozambik, Hint Okyanusu kıyısında beyaz kumsalları, tropikal adaları ve dalış turizmi ile ünlüdür. Türkiye ile Mozambik arasında turizm alanında iş birliği yapılmakta ve Türk Hava Yolları'nın uçuşlarının artırılması planlanmaktadır (Pedro, 2019).

2.21. Türkiye-Zambiya Ekonomik İlişkiler

Tablo 21. Türkiye ile Zambiya arasındaki ekonomik ilişkiler.

Kategori	Açıklama
Ticaret Hacmi	2022 itibarıyla yaklaşık 25 milyon dolar
İhracat	Türkiye'nin Zambiya'ya ihracatı: İnşaat malzemeleri, makine, elektrikli ev aletleri, tekstil, gıda ürünleri
İthalat	Türkiye'nin Zambiya'dan ithalatı: Bakır ve türevleri, tarım ürünleri (mısır, tütün, kahve, çay), hayvancılık ürünleri
Ana İş Birliği Alanları	Madencilik, tarım ve hayvancılık, enerji (güneş ve hidroelektrik), inşaat ve altyapı projeleri, eğitim ve kültürel iş birlikleri
Önemli Sektörler	Madencilik: Bakır üretimi ve işlenmesi, Tarım: Sulama sistemleri ve ekipmanları, Enerji: Yenilenebilir enerji
Türk Firmaları	Türk inşaat şirketleri yol, köprü ve konut projelerinde aktif, tarım ve madencilik sektörlerinde yatırım girişimleri mevcut
Gelecek Hedefler	Ticaret hacminin 100 milyon dolara çıkarılması, Türk yatırımcıların madencilik ve tarım sektörüne yönlendirilmesi

Laynak: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-zambiya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ile Zambiya arasındaki ekonomik ilişkiler, özellikle ticaret, madencilik, tarım, enerji ve altyapı alanlarında gelişmektedir. Türkiye'nin Afrika açılım politikası çerçevesinde, Zambiya ile ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmek için çeşitli adımlar atılmıştır. Türkiye ile Zambiya arasındaki ticaret hacmi son yıllarda artış göstermektedir. 2022 itibarıyla toplam ticaret hacmi yaklaşık 25 milyon dolar seviyesindedir (Dışişleri Bakanlığı, 2022). Türkiye, Zambiya'dan bakır ve tarım ürünleri ithal ederken, inşaat malzemeleri, makine, tekstil ve gıda ürünleri ihraç etmektedir (Gökdemir ve Demirel, 2022).

Türkiye'nin 2023 yılı itibari ile Sahra altı ülkeleriyle gerçekleştirdiği ihracat ve ithalat oranları Tablo 22'de verilmiştir.

2.22. Türkiye-Sahra Altı Afrika ile Dış Ticareti

Türkiye ile Sahra-altı Afrika arasındaki ilişkilerin kökeni, Cumhuriyet döneminden çok daha öncesine, Osmanlı İmparatorluğu'na dayanmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu bölgeyle ilişkiler pek gelişmemiş olsa da Osmanlı döneminde önemli temaslar kurulmuştur. Örneğin, Osmanlı Devleti'nin ilk konsoloslugu Güney Afrika'nın Cape Town şehrinde açılmıştır. Bu konsolosluk aracılığıyla kurulan yakın ilişkiler sonucunda Osmanlı yönetimi şehre bir imam gönderme kararı almış ve bu adım, Osmanlılar ile Cape Town'daki Müslüman topluluk arasındaki bağların güçlenmesine katkı sağlamıştır. Böylece Osmanlı toplumunda Afrika'ya yönelik dini ve kültürel ilginin artması mümkün olmuştur. Ayrıca 1894 yılında Nijerya'nın Lagos kentinde inşa edilen ilk caminin ardından, Osmanlı İmparatorluğu bölgedeki Müslüman cemaatin liderliğini üstlenmesi amacıyla bir Osmanlı yetkilisini görevlendirmiştir (Donelli, 2018).

Türkiye, 1926 yılında Etiyopya'da yerleşik bir büyükelçilik kurmasına rağmen, kıta genelinde ilişkiler uzun süre Ankara'daki karar alıcılar tarafından büyük ölçüde göz ardı edilmiştir (Bahçecik, 2021). Bununla birlikte, 1960'ların sonları ve 1970'lerde Türkiye, çoğu Sahra-altı Afrika ülkesiyle sınırlı da olsa diplomatik ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Bu dönemde Namibya, Zimbabwe ve Eritre gibi ülkelere dış yardım sağlanmış, Sierra Leone ve Somali ile “Teknik ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları” imzalanmış ve 1970'ler ile 1980'lerin başında Etiyopya, Tunus ve Mısır gibi bazı Afrika ülkelerine resmi ziyaretler gerçekleştirilmiştir (Tepeciklioğlu, 2017). Ancak tüm bu çabalar, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikasının Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar sınırlı bir kapsamda kalmasına engel olamamıştır (Bilgic & Nascimento, 2014).

Türkiye, diğer yükselen güçlerde olduğu gibi, ekonomik büyümesini sürdürmek amacıyla dış pazarlarla ilişkiler kurma ihtiyacı duymuştur. Bu bağlamda, 1998 yılından itibaren Türkiye, Afrika devletleriyle ortak değerler ve hedefler oluşturarak ticaret ve yatırım fırsatlarını artırmaya yönelik önemli adımlar atmıştır (Donelli, 2018). 21. yüzyılda, özellikle yükselen güçlerin Sahra-altı Afrika'ya olan ilgisinin artmasıyla birlikte, Türkiye de bölgedeki dış politikasını yeniden şekillendirmeye başlamıştır. Türkiye hükümeti, Sahra-altı ülkeleriyle siyasi, ekonomik ve sosyal bağlarını güçlendirmek için yeni siyasi, ekonomik ve insani yardım mekanizmalarına yatırım yapmıştır (Erdoğan, 2013). Bu süreç, 2000'li yılların başından itibaren Türkiye ile Sahra-altı ülkeleri arasındaki ilişkilerin hız kazanmasını sağlamış; 1998'de yürürlüğe giren “Afrika Eylem

Planı” ve 2005 yılında Türkiye’de “Afrika Yılı”nın kutlanması, bu ivmeyi daha da artırmıştır (Akyar, 2019).

Türkiye, 2002 yılından itibaren Sahra-altı Afrika ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmek amacıyla kapsamlı bir dış politika stratejisi izlemiştir. Bu çabaların bir parçası olarak, 2003 yılında Afrika ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik bir strateji başlatılmış ve bu strateji, Sahra-altı Afrika ülkeleriyle Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Sonuç olarak, Türkiye'nin Sahra-altı Afrika ile toplam ticaret hacmi, 2020 yılında 2004 yılına kıyasla iki katına çıkarak 8,5 milyar dolara ulaşmıştır (ihracat: 6 milyar dolar, ithalat: 2,5 milyar dolar) .

2024 yılı itibarıyla Türkiye'nin Afrika kıtasıyla olan ticaret hacmi önemli bir artış göstermiştir. Ticaret Bakanı Prof. Dr. Ömer Bolat'ın açıklamalarına göre, 2003 yılında 5,4 milyar dolar olan Türkiye-Afrika ticaret hacmi, 2024 yılında 36,5 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı 21,8 milyar dolar, Afrika'dan ithalatı ise yaklaşık 15 milyar dolar olmuştur (Trade Map, 2024).

Sahra-altı bölgesi Doğu, Batı ve Güney Afrika olarak ve çok çeşit ülkeler barındırmaktadır. Ancak aşağıdaki tablolarda Sahra-altı ülkelerinden altı ekonomik lider ülkenin Türkiye ile dış ticareti incelenmiştir.

Tablo 22. Yıllara Göre Sahra-altı Afrika Ülkeleri ile Türkiye'nin Dış Ticareti 2016-2020 (Bin ABD \$)

	2016	2017	2018	2019	2020
Nijerya	248 046	340 481	368 675	595 904	610 885
Güney Afrika Cumhuriyeti	423 282	492 435	554 242	569 560	574 115
Gana	303 186	229 336	279 980	374 340	477 530
Senegal	161 910	250 085	394 069	288 934	361 226
Sudan	469 917	405 373	373 766	307 144	375 492
Etiyopya	411 590	347 253	328 704	380 905	231 374
Sahra altı Afrika'ya Toplam İhracat	3.833.943	4.318.839	5.173.872	5.794.323	6.020.881
Sahra altı Afrika'ya Toplam İhracat (%)	3.5	3.2	2.9	2.6	2.6

Kaynak: Trade Map.

Tablo 22, 2016-2020 döneminde Türkiye'nin Sahra-altı Afrika ülkelerine gerçekleştirdiği ihracatın dağılımına ilişkin önemli bulgular sunmaktadır. Bu dönemde ihracatta en yüksek payı alan ülkeler arasında Nijerya, Sudan ve Güney Afrika Cumhuriyeti öne çıkmaktadır. Özellikle 2016, 2017 ve 2018 yıllarında, Türkiye'nin ihracatında en büyük payı Güney Afrika Cumhuriyeti alırken, ikinci sırada Sudan yer almıştır. Bu sıralama, söz konusu yıllarda Türkiye'nin Afrika kıtasında ekonomik ilişkilerini hangi ülkelere yoğunlaştırdığını ve ticari ilişkilerin coğrafi dağılımını göstermektedir. Ancak 2019 ve 2020 yıllarında önemli bir değişim gözlenmiş; Nijerya, ihracatta en yüksek paya sahip ülke konumuna gelerek önceki yıllardaki lider ülkeleri geride bırakmıştır. Bu değişim, Nijerya ile Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin hızla güçlendiğine ve Nijerya'nın Türkiye için stratejik bir pazar haline geldiğine işaret etmektedir.

Buna ek olarak, Gana, Senegal ve Etiyopya da Türkiye'nin Sahra-altı Afrika'ya gerçekleştirdiği ihracatta önemli ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 2020 yılında Gana ve Senegal'in Türkiye'den aldığı ihracat payı, bir önceki yıla göre artış göstermiştir; buna karşılık, Etiyopya'daki ihracat payı düşüş göstermiştir. Bu durum, Türkiye'nin ihracat stratejisinde bazı

ülkelere yönelik yoğunlaşma ve diğerlerinde görece bir daralma eğilimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, 2016-2020 döneminde Türkiye'nin Sahra-altı Afrika ülkelerine toplam ihracatı, özellikle son iki yılda belirgin bir artış göstermiştir. Buna rağmen, bu ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı, 2016 yılında %3,5 iken, 2020 yılında %2,6'ya gerilemiştir. Bu durum, Türkiye'nin genel ihracat hacminin hızla büyümesine karşılık, Sahra-altı Afrika ülkelerine yapılan ihracatın toplam ihracat içerisindeki oranının görece olarak azaldığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, Türkiye'nin Sahra-altı Afrika'ya olan ihracatı miktar olarak artarken, kıta ülkelerinin Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı görece olarak düşüş göstermiştir. Bu durum, Türkiye'nin Sahra-altı Afrika pazarındaki potansiyelinin hala büyük olduğunu ve ilerleyen yıllarda stratejik işbirlikleri ve ekonomik politikalarla bu payın artırılabilirliğini göstermektedir.

Tablo 23. Türkiye'nin Sahra-altı Afrika ile İthalatı 2016-2020 (Bin ABD \$)

	2016	2017	2018	2019	2020
Nijerya	146 089	145 048	143 287	156 021	128 978
Güney Afrika Cumhuriyeti	1 051 912	1 717 270	1 381 694	754 214	887 896
Gana	182 753	122 896	77 653	102 274	294 085
Kotdivuar	232 990	259 324	195 938	183 592	322 638
Sudan	56 825	92 537	86 949	82 266	105 465
Etiyopya	38 589	38 850	39 474	51 484	40 527
Sahra altı Afrika'ya Toplam İhracat	2 151 987	2 978 629	2 451 876	1 810 756	2 552 458
Sahra altı Afrika'ya Toplam İhracat (%)	1.1	1.2	1.1	0.9	1.2

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin ithalatında Sahra-altı Afrika'nın payı, son beş yıl boyunca genel olarak sınırlı bir düzeyde kalmıştır. Bu dönemde bölgenin Türkiye'nin toplam ithalatındaki payı yaklaşık %1 civarında seyretmiştir. Örneğin, 2016 yılında bu oran %1,1 olarak gerçekleşirken, 2019 yılında

%0,4'e kadar gerilemiş, 2020 yılında ise tekrar %1,2 seviyesine yükselmiştir.

2016-2020 döneminde Türkiye'nin Sahra-altı Afrika'dan gerçekleştirdiği ithalatta en büyük payı Güney Afrika Cumhuriyeti, Fildişi Sahili (Kotdivuar) ve Nijerya almıştır. Bu dönemde Gabon, Sudan ve Nijerya'dan yapılan petrol ithalatı, Türkiye'nin toplam ithalatında önemli bir yer tutmuştur. Özellikle Güney Afrika Cumhuriyeti, Türkiye'nin Sahra-altı Afrika ülkelerinden gerçekleştirdiği ithalatta en yüksek paya sahip ülke konumundadır ve Türkiye'nin bölgeden yaptığı ithalatın yarısından fazlası bu ülkeden temin edilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Sahra-altı Afrika'dan yaptığı ithalat miktarı nispeten sınırlı olsa da, belirli ülkeler ve özellikle enerji kaynakları üzerinden stratejik bir yoğunlaşma gözlemlenmektedir. Bu durum, Türkiye'nin bölgeden yaptığı ithalatın hem çeşitliliğini hem de belirli ülkelerle olan ekonomik bağlarını ortaya koymaktadır.

2.23. Türkiye'nin Afrika Kıtası Serbest Ticaret Alanı (AfCFTA) Ülkeleri ile Ticari İlişkileri

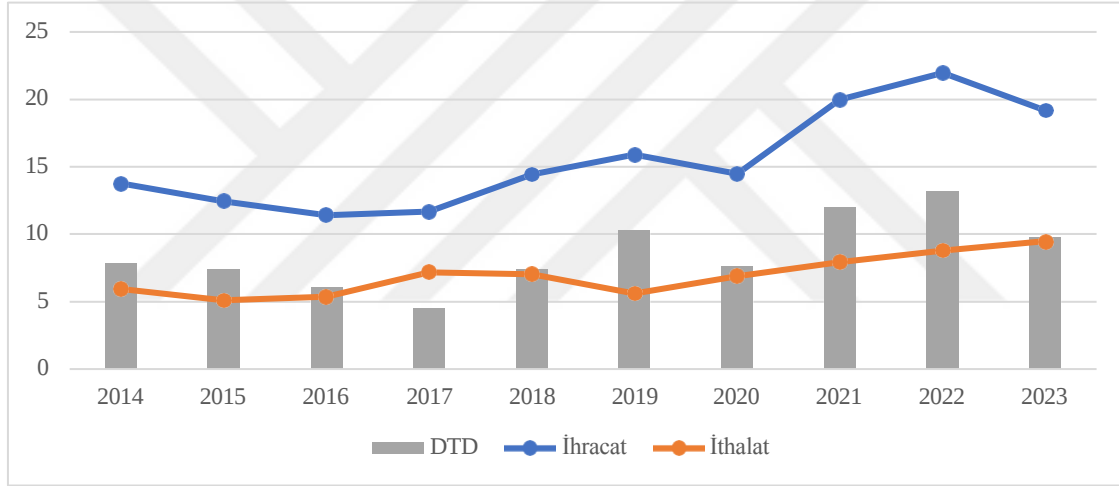
Türkiye ile Afrika arasındaki ticari ilişkilerin kökeni tarihsel süreçte eski dönemlere dayansa da, bu ilişkilerin kurumsal ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşması esasen 1998 yılında hazırlanan Afrika Eylem Planı ile mümkün olmuştur. Bu plan doğrultusunda Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 2003 yılında “Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi” hazırlanmış, ardından 2005 yılı Türkiye’de “Afrika Yılı” olarak ilan edilmiştir (Karagül ve Arslan, 2013). Bu gelişmeler Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik açılım politikasının dönüm noktaları arasında değerlendirilmektedir.

2008 yılında Türkiye, Afrika Birliği tarafından stratejik ortak olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten sonra 2013 yılına kadar Afrika'ya Açılım Politikası uygulanmış, 2013'ten itibaren ise bu yaklaşım Afrika ile Ortaklık Politikası çerçevesinde devam ettirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023).

Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ticaret hacmini artıran en önemli unsurlardan biri de Türk Hava Yolları (THY)'nin kıtaya yönelik uçuş ağının genişlemesidir. Günümüzde THY, Afrika'da yaklaşık 40 ülke ve 60 farklı şehre sefer düzenleyerek ticari ve ekonomik ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlamaktadır (İstiklal, 2022).

Ayrıca, Türkiye'nin Afrika ile ticari ilişkilerini geliştirme hedefi, ulusal politika belgelerinde de yer bulmaktadır. Bu kapsamda “Orta Vadeli Program (2023-2025)” ile “2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı” gibi strateji belgelerinde Afrika ülkeleriyle ekonomik iş birliğinin artırılmasına özel olarak vurgu yapılmaktadır (Resmî Gazete, 2012; 2023).

Şekil 1’de Türkiye ile AfCFTA üyesi ülkeler arasındaki 2014-2023 dönemi ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri gösterilmektedir. İlgili dönemin analizi, hem ihracat hem de ithalatın sürekli artış eğiliminde olduğunu, ancak tüm yıllar itibarıyla Türkiye’nin dış ticaret fazlası verdiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 1. Türkiye- AFCFTA Ülkeleri Ticaret Dengesi (2014-2023, Milyar ABD doları). (Kaynak: Ateş, 2024).

Tablo 24. AFCFTA Ülkeleri ile Yapılan Ticaretin Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Payları (2014-2023, %)

	İhracat	İthalat
2014	8,73	2,45
2015	8,65	2,46
2016	8,00	2,70
2017	7,44	3,07
2018	8,61	3,16
2019	9,26	2,77
2020	9,02	3,29
2021	9,35	3,05
2022	9,34	2,57
2023	8,26	2,80

Kaynak: (Ateş,2024).

Türkiye'nin AfCFTA ülkeleriyle gerçekleştirdiği ihracat ve ithalatın, toplam ihracat ve ithalat içindeki payları Tablo 23'te verilmiştir. Tablo 23 incelendiğinde, söz konusu oranlarda dönem boyunca kayda değer bir değişim olmadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, Türkiye'nin AfCFTA ülkeleriyle ticaretindeki büyüme hızının, Türkiye'nin genel ihracat ve ithalat büyüme hızlarıyla paralel bir seyir izlediği söylenebilir. Bu durum, Türkiye'nin dış ticaretini çeşitlendirme potansiyeline rağmen, AfCFTA ülkelerinin sunduğu ticaret imkânlarından tam anlamıyla yararlanamadığını ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Afrika kıtası, sahip olduğu zengin enerji kaynakları ve ham madde rezervleriyle küresel ekonominin en önemli oyuncularından biri olma potansiyeline sahiptir (TİKA, 2019). Ancak, kıtanın ticaret hacmindeki artış olumlu bir gelişme olarak görülse de, küresel ekonomik düzende Afrika'ya biçilen rol değişmemiştir (Arslan, 2018). Günümüzde Afrika, büyük ölçüde hammadde tedarikçisi olarak konumlanmış olup, işlenmiş ürünler yerine doğal kaynak ihracatı yaparak küresel güçlere hizmet etmektedir. Kıtanın ekonomik göstergeleri, bu yapının devam ettiğini doğrular niteliktedir (Kara, 2019).

Küreselleşme sürecinde Afrika, sahip olduğu geniş doğal kaynaklara rağmen uluslararası ekonomik güçten sınırlı bir şekilde faydalanmaktadır. Mevcut veriler, Afrika kıtasının dünya ekonomisindeki toplam payının %2 seviyesinde olduğunu göstermektedir. Buna karşın, dünya altın üretiminin %79,2'si, elmas üretiminin %76,6'sı, kobaltın %75,5'i, platinin %49'u, vanadyumun %41'i ve uranyumun %20,9'u Afrika'da gerçekleştirilmektedir (Tekin ve Öztürk, 2016). Bu durum, kıtanın büyük ekonomik potansiyeline rağmen, bu zenginliklerden yeterince faydalanamadığını göstermektedir.

Özellikle Sahra Altı Afrika ülkeleri, doğal kaynaklar bakımından çeşitlilik gösterirken, ekonomik gelişmişlik açısından büyük farklılıklar içermektedir. Güney Afrika gibi sanayileşmiş ve büyük ticaret hacmine sahip ülkeler, kıtada ekonomik motor işlevi görürken; Burundi, Çad gibi ülkeler ise en düşük ticaret hacmine sahip, az gelişmiş ekonomiler olarak varlıklarını sürdürmektedir. Sahra Altı Afrika'nın birçok ülkesi, ekonomik bağımsızlığa ulaşamamış olup, dış yardımlara olan bağımlılığını sürdürmektedir (Kara, 2019).

Türkiye, jeopolitik konumu, beşeri sermayesi ve ekonomik kapasitesi açısından stratejik bir ülkedir. Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü görevi gören Türkiye, tarih boyunca önemli göç ve ticaret yollarının kesişim noktasında yer almıştır (Akgün ve Özkan, 2012). Bu durum, Türkiye'nin ekonomik olarak güçlü bir yapıya sahip olmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye, küresel güç dengelerini gözeterek hareket etmekte, dış politikasını ve ekonomik stratejilerini bu çerçevede şekillendirmektedir (Kara, 2019).

Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasında önemli bir konuma sahip olmasına rağmen, yabancı sermaye çekme konusunda potansiyeline tam olarak ulaşamamıştır. Nüfus büyüklüğü, jeostratejik konumu ve ekonomik kapasitesi gibi avantajlara sahip olmasına rağmen, doğrudan yabancı yatırımlardan hak ettiği payı alamamıştır. Oysa Türkiye, geniş iç pazarı, düşük maliyetli iş gücü, gelişmiş telekomünikasyon altyapısı ve stratejik ticaret yolları üzerindeki konumuyla uluslararası yatırımcılar için cazip fırsatlar sunmaktadır. 2001 yılından itibaren uygulamaya konulan reformlarla birlikte, makroekonomik göstergelerde önemli iyileşmeler sağlanmış; kamu maliyesi dengelenmiş, enflasyon düşürülmüş ve ekonomik büyüme istikrara kavuşturulmuştur. Yapısal reformlar, Türkiye'nin küresel ekonomiyle entegrasyonunu hızlandırırken, finans sektöründe gerçekleştirilen düzenlemeler, ülkenin küresel krizlere karşı dayanıklılığını artırmıştır. Türkiye, tarihsel ve coğrafi avantajları sayesinde yalnızca bölgesel bir güç olmanın ötesine geçerek, küresel bir aktör olma hedefini taşımaktadır. Sahip olduğu genç ve dinamik nüfus, enerji kaynaklarını yönetme kapasitesi ve zengin doğal kaynaklarıyla, bu hedefe ulaşma yolunda önemli bir potansiyele sahiptir. Son yıllarda dışa açılım sürecinde belirli ilerlemeler kaydetmiş olsa da, bu süreç kapsamlı bir bilgi birikimi ve deneyim gerektirdiğinden, Türkiye'nin hala atması gereken adımlar olduğu görülmektedir (Arslan, 2018).

Küreselleşme süreci, özellikle 1980 sonrası dünya ekonomilerini büyük ölçüde etkileyerek, ülkeleri dışa açık ekonomik modeller benimsemeye zorlamıştır. Sosyal ve kültürel etkileşimlerin de arttığı bu süreçte, Türkiye 1990'lı yıllardan itibaren kendi konumunu yeniden gözden geçirerek çok yönlü bir dış politika benimsemiştir. Bu çerçevede, küresel ekonomik dengelerin değişimi ve yükselen pazarların sunduğu fırsatlar doğrultusunda, Türkiye Afrika kıtasının önemini kavramış ve bu bölgeyle ekonomik ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmiştir. Kıtadaki ekonomik ve ticari potansiyelin farkına varan Türkiye, Afrika ülkeleriyle karşılıklı fayda sağlayacak iş birliklerini artırarak, kıta ile olan bağlarını derinleştirmeyi hedeflemektedir.

Günümüzde küresel ticaret hacmindeki büyüme ve yoğun rekabet ortamı, ülkelerin pazar paylarını artırmaya yönelik stratejiler geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Uluslararası rekabetin giderek arttığı bir ortamda, ülkelerin ekonomik güvenliklerini sağlama ihtiyacı daha da belirgin hale gelmiştir. Bu çerçevede, sanayileşmiş ülkeler ve sanayileşme sürecindeki devletler, küresel ticaret organizasyonları (Dünya Ticaret Örgütü gibi) ve bölgesel entegrasyonlar (Avrupa Birliği, Gümrük Birliği vb.) içinde kendilerine yer edinme çabası içindedirler (Tekin ve Öztürk, 2016).

Türkiye, 1980'lerden itibaren başlattığı ekonomik reformlarla küresel pazara entegre olmaya çalışmış ve 2000'li yıllardan itibaren dış ticaretini çeşitlendirme yoluna gitmiştir. Bu süreçte Afrika ülkeleri ile olan ekonomik ve ticari ilişkiler hızla gelişmiş ve Türkiye, Afrika'da güçlü bir ekonomik ortak haline gelmiştir. 2000'li yılların başlarında Afrika ile ticarete yönelik kaygılar bulunsa da, ilerleyen yıllarda Türkiye'nin Afrika'daki ekonomik varlığı artmış, ticaret hacmi genişlemiş ve kıta ile olan ilişkiler karşılıklı fayda sağlayan bir yapıya dönüşmüştür (Alabay-demirkıran, 2024).

Türkiye'nin Sahra Altı Afrika ülkeleri ile ekonomik ilişkileri, yalnızca ticaretle sınırlı kalmayıp, yatırım ve altyapı projeleriyle de desteklenmektedir. Türk müteahhitlik firmaları, kıta genelinde enerji, ulaştırma, inşaat ve madencilik sektörlerinde önemli projeler üstlenmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin insani yardımlar ve teknik destek programları da Afrika ülkelerinin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır (Kara, 2019).

Türkiye, tarihsel süreçte Afrika kıtasıyla genellikle olumlu ilişkiler geliştirmiştir. 1960'lı yıllarda bağımsızlığını kazanan tüm Afrika ülkelerini tanıyan Türkiye, 1970'lerde özellikle Kuzey Afrika ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmiş, 1990'lardan itibaren ise Sahra Altı Afrika ülkeleriyle iş birliğini artırma ihtiyacı hissetmiştir (Arslan, 2018). Günümüzde Türkiye, ekonomik büyümesini sürdürmek ve küresel arenada daha etkin bir aktör haline gelmek amacıyla dışa açılım politikalarına hız vermiştir. Bu doğrultuda, uzun yıllar ihmal edilen Afrika kıtası, Türkiye'nin dış politika stratejisinde yeniden önemli bir yer edinmeye başlamıştır (Alabay-demirkıran, 2024).

Uluslararası sistemdeki değişimlerin devletlerin dış politikalarına yansımalarıyla birlikte, Soğuk Savaş döneminin sınırlandırıcı etkileri ortadan kalkmış ve daha önce erişimi kısıtlı olan coğrafyalar dış politika açısından daha ulaşılabilir hale gelmiştir. Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri Osmanlı dönemine hatta daha eski tarihlere kadar uzanmaktadır. 9. yüzyılda Türkler, Asya'dan Afrika'ya göç ederek kıtanın farklı bölgelerine yerleşmişlerdir (Kavas, 2006).

Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkileri tarihsel olarak üç döneme ayrılabilir: Osmanlı dönemi, 1923-1998 arası ve 1998 sonrası Afrika açılımı süreci (Akgün ve Özkan, 2012). Tarih boyunca yeni yerler keşfetme ve yerleşme düşüncesi, Türklerin kültürel ve ekonomik gelişiminde önemli bir rol oynamış; Selçuklu döneminde Alanya, Antalya ve Sinop'un fethedilmesiyle dış ticaret gelişmiş ve ilerleyen süreçte Bizans'a ve dünya pazarlarına açılmanın temelleri atılmıştır

(Akgül, 2006). Göçebe yaşam tarzının sağladığı dinamizm, yeni uygarlıkların ortaya çıkmasına zemin hazırlamış, zamanla bu uygarlıkların zayıflaması ise yeni bir göç ve fetih dalgasının önünü açmıştır (Sander, 1995).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrika'daki genişlemesiyle birlikte toprakları 2.950.000 kilometrekareye ulaşmış, bu hızlı büyüme beraberinde bazı zorlukları da getirmiştir. Osmanlı döneminde Afrika ile ilişkiler güvenlik, ticaret, jeopolitik strateji, din ve siyasi-ekonomik iş birlikleri çerçevesinde şekillenmiştir. Ayrıca, Osmanlı'nın kıtadaki sömürgecilik faaliyetlerini geciktirmesi, Afrika halklarının Osmanlı'ya duyduğu olumlu yaklaşımı pekiştirmiştir (Akad, 1995).

Afrika ülkelerinin bağımsızlık süreçlerine verdiği destek ve sömürgeci bir geçmişe sahip olmaması, Türkiye'nin kıtadaki imajını güçlendiren unsurlar arasında yer almaktadır. Türkiye'nin Müslüman kimliği, Afrika'daki Müslüman toplumların sempatisini kazanmasını sağlarken, laik yapısı Hristiyan Afrikalılar arasında da olumlu bir algı oluşturmuştur. Bu unsurlar, Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkilerini hem siyasi hem de ekonomik açıdan daha sağlam bir zemine oturtmasını desteklemektedir (Arslan, 2018).

Türkiye'nin Afrika politikası, son yıllarda Türk dış politikasının önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Doğal kaynaklar açısından oldukça zengin olan Afrika kıtası, tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de küresel aktörlerin dikkatini çekmektedir. Türkiye'nin 2008 yılında, önümüzdeki yıllarda Afrika'da 15 yeni büyükelçilik açacağını duyurması, Afrika ile ilişkilerine yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu süreçte Türkiye, Afrika ülkeleriyle siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye yönelik önemli adımlar atmıştır. 18-21 Ağustos 2008 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen ve 50 Afrika ülkesinden temsilcilerin katıldığı ilk Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi, bu sürecin önemli bir göstergesi olmuştur. Türkiye, Afrika genelinde 23 konsolosluga ve 20 büyükelçiliğe sahip olup, bunlardan sekizi 2009 yılında açılmıştır (Djmanca ve Çağlar, 2023).

Türkiye'nin Afrika açılımı, 1998 yılında hazırlanan “Afrika’ya Açılım Eylem Planı” ile başlamış ve 2003 yılında “Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi” ile devam etmiştir. 2005 yılı ise Türk hükümeti tarafından “Afrika Yılı” olarak ilan edilmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler, ekonomik ve ticari anlaşmaların imzalanması ve karşılıklı ticaret heyetleri ile Afrika ile ilişkiler yeni bir ivme kazanmıştır (Alabay-demirkıran,

2024).

1990'lı yılların sonlarından itibaren Afrika kıtasına yönelik artan ilgi, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle daha yakın ilişkiler kurmasına olanak sağlamıştır. Özellikle Sahra Altı Afrika'nın stratejik konumu, zengin doğal kaynakları ve gelişen ekonomik potansiyeli, küresel aktörlerin ilgisini çekmiştir. Çin, ABD, Avrupa Birliği, Rusya, Japonya ve Hindistan gibi ülkeler, Afrika ile siyasi ve ekonomik bağlarını güçlendirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Türkiye de bu süreçte aktif bir politika izleyerek Afrika ile ilişkilerini derinleştirmiştir.

Türkiye'nin Afrika kıtasını daha iyi tanınması ve bölge ülkelerine uluslararası alanda destek sağlaması, hem Türkiye'nin hem de Afrika ülkelerinin ekonomik kalkınma çabalarına katkı sunmaktadır. Türkiye, 12 Nisan 2005 tarihinde Afrika Birliği'ne (AfB) gözlemci üye statüsü ile katılmış, 5 Mayıs 2005 tarihinde Addis Ababa Büyükelçiliği'ni AfB nezdinde akredite ettirmiştir. Ocak 2008'de Addis Ababa'da düzenlenen 10. Afrika Birliği Zirvesi'nde Türkiye, AfB'nin stratejik ortaklarından biri olarak ilan edilmiştir. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin Afrika Kalkınma Bankası (AfKB) ve Afrika Kalkınma Fonu üyeliği için yaptığı başvuru, 14-15 Mayıs 2008 tarihlerinde düzenlenen Guvernörler Toplantısı'nda onaylanmış ve Türkiye, AfKB'nin bölge dışındaki 25. üyesi olmuştur (Alabay-demirkıran, 2024).

Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin mevcut durumu değerlendirildiğinde, işbirliğinin daha da geliştirilmesine yönelik yeni stratejiler belirleme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, 18-21 Ağustos 2008 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Birinci Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi, iki taraf arasında kalıcı ve sürdürülebilir işbirliği mekanizmasının kurulmasına yönelik önemli bir dönüm noktası olmuştur. Zirvede hükümetler arası işbirliği, ticaret ve yatırım, tarım, kırsal kalkınma, su kaynakları yönetimi, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler), sağlık, barış ve güvenlik, enerji, ulaşım ve telekomünikasyon, kültür ve eğitim, medya ve iletişim gibi alanlar öncelikli işbirliği konuları olarak belirlenmiştir (Djmanca ve Çağlar, 2023).

Sahra Altı Afrika ülkelerinde ekonomik ve demokratik gelişmeler kaydedilmesine rağmen, hala aşılması gereken önemli engeller bulunmaktadır. Bu süreçte siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini artırmak amacıyla temsilcilik sayısını artırma kararı, Afrika ile ilişkilerin güçlendirilmesi

yönündeki kararlılığın bir göstergesi olmuştur. Bu kapsamda, Türkiye Sahra Altı Afrika’da toplam 28 büyükelçilik açmıştır (Alabay-demirkıran, 2024).

Afrika kıtasına yönelik açılımın kaçınılmaz bir gereklilik olduğu yıllardır Türk hükümetleri tarafından vurgulanmış olsa da bu doğrultuda güçlü bir altyapı oluşturulamamış ve yeterli sayıda uzman personel görevlendirilememiştir. Bu nedenle, yabancı uzmanlardan ve onların çalışmalarından yararlanma zorunluluğu doğmuştur. 1960 ve 1970’li yıllarda sömürgecilik karşıtı hareketlerin başarıya ulaşmasıyla kıta büyük ölçüde bağımsızlığını kazanmış, ancak ardından uzun süren istikrarsızlıklar, açlık ve iç savaşlar dönemi başlamıştır. Çin ve Hindistan gibi ülkeler, ekonomik büyümelerini sürdürmek amacıyla Afrika’nın zengin doğal kaynaklarına yönelene kadar bu bölge küresel ilgiden büyük ölçüde uzak kalmıştır (Turhan, 2021). Türkiye’nin Afrika politikasına yönelik somut adımları ise 2005 yılında hükümetin “Afrika Yılı” ilan etmesiyle hız kazanmıştır. Bu süreci Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Türkiye İşadamları ve Sanayicileri Konfederasyonu (TUSKON) gibi kuruluşların desteği izlemiş ve ilişkiler hızla ilerlemiştir. Bu gelişmelerin etkisiyle Türkiye, Afrika ile ticaretinde önemli bir ivme kazanarak ilk kez ihracat rakamlarının ithalatı geride bırakmasını sağlamıştır. Son verilere göre, Kuzey Afrika’ya yapılan ihracat yüzde 45,2, Sahra Altı Afrika’ya yapılan ihracat ise yüzde 65 oranında artış göstermiştir. Bu durum, Türk ihracatçılarının yeni hedef pazarlarından birinin Sahra Altı Afrika olduğunu ortaya koymaktadır (Djmanca ve Çağlar, 2023).

Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkiler 1990’lı yılların sonlarından itibaren köklü bir dönüşüm geçirmiştir. 1998 yılında kabul edilen Afrika’ya Açılım Eylem Planı, Afrika ülkeleriyle karşılıklı üst düzey ziyaretlerin artırılmasını, uluslararası ve bölgesel kuruluşlar nezdinde işbirliği mekanizmalarının oluşturulmasını, insani yardımların genişletilmesini, Türkiye’nin kıtadaki diplomatik temsilciliklerinin sayısının artırılmasını ve ekonomik, teknik, bilimsel işbirliği ile ticaret anlaşmalarının imzalanmasını amaçlamaktadır. Türkiye, Afrika ile ilişkilerinde öncelikli olarak ekonomik kalkınmaya odaklanmış ve bu doğrultuda Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kıtada etkin bir rol üstlenmiştir. Özellikle Etiyopya, Sudan ve Senegal’deki ofisleri aracılığıyla Afrika’nın farklı bölgelerinde kalkınma projeleri yürütmekte olan TİKA, toplamda 37 Afrika ülkesinde faaliyet göstermektedir. 2008 yılında başlatılan Afrika Tarımsal Kalkınma Programı kapsamında Burkina Faso, Cibuti, Etiyopya, Gine, Gine Bissau, Mali, Senegal,

Komor, Madagaskar, Tanzanya, Kenya, Ruanda ve Uganda’da çeşitli projeler uygulanmaktadır (Özkan, 2008).

Türkiye’nin Afrika ile ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmek amacıyla 2003 yılında “Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi” uygulanmaya başlanmış, 2005 yılı ise “Afrika Yılı” olarak ilan edilmiştir. Aynı yıl Türkiye, Afrika Birliği’nin olağan zirvelerine gözlemci statüsünde katılmaya başlamış, 2008’in Ocak ayında ise Afrika Birliği tarafından stratejik ortak ilan edilmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin kurumsal bir temele oturtulmasını sağlayarak işbirliğini daha da derinleştirmiştir (Turhan, 2021).

Sonuç olarak, Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkiler, kıtanın uluslararası sistemde artan stratejik rolü ve ekonomik potansiyeli doğrultusunda giderek güçlenmektedir. Afrika’nın sahip olduğu doğal kaynaklar, büyüyen pazar yapısı ve jeopolitik konumu, küresel aktörlerin dikkatini çekerken, Türkiye de kıta ile iş birliğini geliştirmeye yönelik kapsamlı bir strateji izlemektedir.

Türkiye, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini “Afrika’nın sorunlarına Afrikalı çözümler” ilkesi çerçevesinde ve karşılıklı yarar temelinde şekillendirmektedir. Tarihsel bağlar üzerine inşa edilen Türkiye’nin Afrika politikası; siyasi, ekonomik, insani ve kültürel boyutları kapsayan çok yönlü bir yapıya sahiptir. İlişkiler, ikili, bölgesel, kıtasal ve küresel düzeyde ilerletilerek sürdürülebilir bir iş birliği çerçevesinde geliştirilmektedir (Turhan, 2021).

1998 yılında kabul edilen Afrika’ya Açılım Eylem Planı ile başlayan süreç, 2005 yılında Türkiye’nin Afrika Birliği’ne gözlemci üye olması ve 2008’de stratejik ortak ilan edilmesiyle ivme kazanmıştır. Bu gelişmelerin ardından Afrika’ya Açılım Politikası, 2013 itibarıyla Afrika Ortaklık Politikası’na dönüşerek daha kapsamlı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmuştur. Kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve insani yardım örgütlerini kapsayan bütüncül bir yaklaşımla yürütülen Afrika Ortaklık Politikası, kıtanın barış, istikrar ve kalkınmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda ikili ilişkiler, eşit ortaklık ve karşılıklı yarar temelinde geliştirilmeye devam etmektedir (Djmanca ve Çağlar, 2023).

Afrika ile ilişkilerin güçlendirilmesinde üst düzey ziyaretler önemli bir rol oynamaktadır. Cumhurbaşkanı, başbakanlık döneminden itibaren 31 Afrika ülkesine ziyaret gerçekleştirmiştir. Türkiye, kıta ile diplomatik bağlarını güçlendirmek adına Afrika ülkelerindeki temsilcilik ağını da genişletmektedir.

Türkiye'nin Afrika'daki varlığı sadece diplomatik temsilciliklerle sınırlı kalmamış, TİKA, AFAD, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, Türkiye Diyanet Vakfı, Anadolu Ajansı ve Türk Hava Yolları gibi kurumlar aracılığıyla kıta genelinde geniş kapsamlı faaliyetler yürütülmüştür. Özellikle TİKA'nın kıtadaki projeleri, eğitimden sağlığa, tarımdan altyapı yatırımlarına kadar birçok alanda somut katkılar sunmaktadır.

Türkiye ile Afrika arasındaki ekonomik ilişkiler de hızla gelişmekte ve ticaret hacmi artış göstermektedir. 2003 yılında 5,4 milyar dolar olan Afrika ile toplam ticaret hacmi, 2022 yılı sonunda 34,5 milyar dolara ulaşmıştır. Türk müteahhitlik firmalarının kıtada üstlendiği projelerin toplam hacmi ise 77,8 milyar doları aşmıştır.

Türkiye, Afrika ile ulaşım ağını güçlendirmek ve iş insanlarının karşılıklı temasını artırmak amacıyla Türk Hava Yolları'nın kıtadaki uçuşlarını teşvik etmektedir. Pandemi öncesinde 39 Afrika ülkesinde 60 noktaya uçuş düzenleyen THY, pandemi sonrası seyahat yasaklarının kalkmasıyla uçuş ağını genişletmeye devam etmektedir. Bu adım, kıtanın dünyaya açılmasında Türkiye'yi önemli bir kavşak noktası haline getirmektedir (Djmanca ve Çağlar, 2023).

Sonuç olarak Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle geliştirdiği ilişkiler, tarihsel bağlar ve coğrafi yakınlık dikkate alındığında stratejik bir boyut taşımaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren bazı Afrika ülkeleriyle kurulan tarihsel ilişkiler, günümüzde Türkiye'nin bu bölgeyle olan iş birliği politikalarına zemin hazırlamaktadır. Özellikle ekonomik, ticari ve siyasi alanlarda geniş bir kalkınma potansiyeline sahip olan Türkiye, sahip olduğu birikim, deneyim ve sanayileşme modeliyle Afrika ülkelerinin kalkınma süreçlerine önemli katkılar sunabilecek kapasitededir. Türkiye'nin sanayileşme düzeyi, Avrupa merkezli gelişmiş ülkelerden farklı olarak, Afrika ülkelerinin ekonomik yapısına ve ihtiyaçlarına daha uygun bir model ortaya koymakta; bu yönüyle iş birliğinin daha sürdürülebilir bir zemine oturmasına imkân tanımaktadır. Bununla birlikte Türkiye, uluslararası sistemde sadece ekonomik ve ticari çıkarlar doğrultusunda hareket eden bir aktör olmanın ötesine geçerek küresel sorumlulukların da bilincinde hareket etmektedir. Özellikle gıda güvenliği, açlıkla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik, eğitim ve sağlık gibi temel insani ihtiyaçların karşılanması noktasında aktif politikalar izlemekte ve Afrika ülkelerinin kalkınma hedeflerini destekleyici girişimlerde bulunmaktadır. Türkiye, bu yaklaşımıyla “insani diplomasi”

perspektifini ön plana çıkararak hem kalkınma yardımlarını hem de insani yardımlarını bütüncül bir çerçevede sürdürmektedir (Yyergin, 2017).

1998 yılı, Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde yürürlüğe konulan “Afrika Açılım Eylem Planı”, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle iktisadi, ticari ve siyasi alanlarda daha güçlü, sürdürülebilir ve kurumsal bir iş birliği altyapısı geliştirmeyi amaçlamıştır. Ancak 1999 ekonomik krizi ve 2001 seçim süreci nedeniyle bu açılımın uygulanması yavaşlamış; buna rağmen 2002 seçimlerinden sonraki dönemde Türkiye-Afrika ilişkileri yeniden canlanarak ivme kazanmıştır.

2003 yılında ilan edilen “Afrika ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri Güçlendirme Stratejisi”, iki taraf arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin kurumsallaşmasına önemli katkılar sunmuştur. Türkiye'nin Afrika açılım politikası, 2005 yılının “Afrika Yılı” ilan edilmesiyle küresel ölçekte dikkat çekmiş; aynı yıl Türkiye, Afrika Birliği'nde (AfB) gözlemci statüsü elde ederek kıta ile diplomatik ilişkilerini daha da derinleştirmiştir. Bu gelişmelerin ardından sivil toplum aktörlerinin katılımıyla gerçekleştirilen Türk-Afrika STK Forumu neticesinde “İstanbul Deklarasyonu” kabul edilmiş, böylece iki taraf arasında sürdürülebilir bir ortaklığın temelleri atılmıştır.

Türkiye-Afrika ilişkilerinin stratejik boyut kazanması, 2008 yılında İstanbul'da düzenlenen I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi ile kurumsal bir çerçeveye oturmuştur. Bu zirvede kabul edilen “İstanbul Deklarasyonu” ve “İşbirliği Çerçevesi” belgeleri, ilişkilerin sürdürülebilirliğini güvence altına almıştır. Ardından 2014 yılında gerçekleştirilen II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, “Sürdürülebilir Kalkınmanın ve Bütünleşmenin Güçlendirilmesi İçin Yeni Bir Ortaklık Modeli” temasıyla düzenlenmiş ve ilişkilerin çok boyutlu gelişimini pekiştirmiştir. Bu sürecin devamında 2010 yılında kabul edilen Afrika Strateji Belgesi, Türkiye'nin Afrika açılımını daha kapsamlı, planlı ve sistematik bir politikaya dönüştürmüştür.

Diplomatik temsil açısından da dikkate değer bir gelişim yaşanmıştır. 1998'de yalnızca Güney Afrika Cumhuriyeti'nde büyükelçiliği bulunan Türkiye, sonraki yıllarda kıtada diplomatik varlığını hızla artırmış; 2009 yılında 7 olan büyükelçilik sayısı günümüzde 39'a yükselmiştir. Benzer şekilde, ticaret müşavirliklerinin sayısı 26'ya ulaşmış; bu durum ekonomik ilişkilerin gelişimine kurumsal bir boyut kazandırmıştır.

Türkiye'nin kalkınma yardımları da Afrika açılımının önemli bir bileşeni olmuştur. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), kıtada 15 ülkede faaliyet göstermekte; özellikle az gelişmiş ülkelere yönelik teknik yardım ve kalkınma projeleri yürütmektedir. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ise 33 Afrika ülkesinde İş Konseyleri kurarak ekonomik iş birliğini desteklemektedir. Eğitim alanında da önemli adımlar atılmış; 2015–2016 eğitim-öğretim yılında Afrika ülkelerinden 1.239 öğrenciye burs tahsis edilmiş, halen Türkiye'de 5.000'in üzerinde Afrikalı öğrenci yükseköğrenim görmektedir. Ayrıca Türkiye'de görev yapan 116 Afrikalı akademisyen, akademik iş birliğinin güçlenmesine katkı sunmaktadır.

Ulaştırma ve turizm alanındaki gelişmeler de ilişkilerin artan niteliğini yansıtmaktadır. Türk Hava Yolları (THY), 2003 yılında yalnızca Kuzey Afrika ülkelerine düzenlediği seferlerini kısa sürede genişletmiş; bugün 31 Afrika ülkesinde yaklaşık 50 destinasyona doğrudan uçuşlar gerçekleştirmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre 2006 yılında Türkiye'yi ziyaret eden Afrikalı turist sayısı 210 bin iken, bu rakam 2015 yılı itibarıyla yaklaşık dört kat artış göstermiştir.

Türkiye'nin insani yardımlarında da Afrika ülkeleri öncelikli konuma sahiptir. 2012 yılında Türkiye'nin resmi kalkınma yardımlarının üçte birini Afrika ülkeleri oluşturmuş, toplam yardımların %31,37'si kıtaya yönlendirilmiştir. Bu dönemde özellikle Somali, Türkiye'nin insani yardım politikalarında öncelikli bir ülke haline gelmiştir. Ayrıca Türkiye, 2013 yılında Afrika Kalkınma Bankası (AfKB)'na üye olarak kıta ile ekonomik iş birliğini uluslararası düzeyde pekiştirmiştir.

Tüm bu gelişmeler ışığında Türkiye'nin Afrika açılım politikası, 1998'de başlatılan ilk girişimlerden günümüze kadar kapsamlı bir dönüşüm geçirmiştir. Bu süreç, yalnızca diplomatik ilişkilerin güçlenmesiyle sınırlı kalmamış; ekonomik, ticari, kültürel, insani ve akademik iş birliği alanlarında da kurumsallaşarak sürdürülebilir bir ortaklık modeline dönüşmüştür. Başka bir deyişle, Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri, yalnızca ikili ekonomik çıkarlar üzerine kurulu bir iş birliği modeli olmanın ötesinde; tarihsel bağlara, karşılıklı kalkınma hedeflerine ve küresel sorumluluk bilincine dayalı çok boyutlu bir stratejik ortaklık niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abukan, G. A. (2023). Sahra Altı Afrika'da kadın ve kalkınma: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı merkezli bir inceleme. *Avrasya Etüdləri*, 62, 67-105.
- Ahmed, M. I. A. (2023). *Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ve Türkiye ekonomik ilişkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Necmettin Erbakan University.
- Akgül, L. H. (2006). *Ekonomide Kurtuluş Savaşı*. İstanbul.
- Akgün, B., & Özkan, M. (2012). Turkey's opening to Africa. *The Journal of Modern African Studies*, 50(1), 1-24. <https://doi.org/10.1017/S0022278X11000662>
- Alabay-demirkıran, İ. (2024). Türk dış politikası ekseninde Sahra Altı Afrika'daki küçük devletler. *Üşküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 23-48.
- Alpağut, S. (2023). Sahra Altı Afrika ülkelerinde ticari açıklık ve doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeye etkisi: Dinamik panel veri analizi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), 673-700.
- Arnold, M., & LeRiche, M. (2013). *South Sudan: From revolution to independence*. Oxford University Press.
- Arslan, K. (2018). Türkiye'nin yeni pazar arayışları içinde Afrika ülkelerinin yeri ve önemi. *Verimlilik Dergisi*, 2, 133-162.
- Atakul, D. (2024). Somali'nin Türkiye için jeostratejik önemi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 13(3), 324-348.
- Ateş, E. (2024). Afrika Kıtası Serbest Ticaret Alanı: Türkiye Açısından Dış Ticarete Potansiyel Barındırıyor Mu?. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(3), 1295-1316.
- Auty, R. M. (1993). *Sustaining development in mineral economies: The resource curse thesis*. Routledge.
- Avom, D., Ntsame Ovono, N., & Ongo Nkoa, E. (2022). Revisiting the effects of natural resources on income inequality in Sub-Saharan Africa. *International Journal of Development Issues*, 21(3), 389-412.

- Ayaz, S. (2021). Globalization phenomenon and its effects. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(24), 1199-1217.
- Aydemir, B., & Bal, K. (2018). Bir dış politika aracı olarak turizm: Gana örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 71-84.
- Azolibe, C. B., & Okonkwo, J. J. (2020). Infrastructure development and industrial sector productivity in Sub-Saharan Africa. *Journal of Economics and Development*, 22(1), 91-109.
- Baier, S. (2006). Economic history and development: Drought and the Sahelian economies of Niger. *African Economic History*, 1, 1-16.
- Banidje, K. H. (2020). *Benin Cumhuriyeti'nde milli kimlik inşası (1894-1975)* . (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi.
- Baoua, M. M. A. (2016). Afrika ülkelerinde ekonomi ve kalkınma: İyileşme, sanayileşme ve dünya ekonomisine entegrasyonu. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, 12-15.
- Barışık, S., & Ergen, K. (2020). Coğrafya gerçekten bir kader mi: Botswana ülkesi örneği. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 40-47.
- Bashir, H. A. (2018). Nigeria-Turkey relations: An overview. *European Scientific Journal*, 14(35), 247-257.
- Baykuş, A. B., & Aliyev, P. (2023). İnsani yardımlardan savunma sanayi işbirliğine: Türkiye-Çad ilişkilerinin derinlemesine analizi. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 54, 1-29.
- Bayram, M. (2014). Afrika genelinde istisnai bir devlet: Botswana. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 4(1), 74-88.
- Bayram, M. (2020). Turkey and Africa in the context of South-South cooperation. *Current Research in Social Sciences*, 6(1), 39-51.
- Bayram, M., & Tanış, C. (2018). Müstesna ortaklık: Türkiye-Fildişi Sahili ilişkileri. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(19), 433-459.
- Bertocchi, G., & Guerzoni, A. (2012). Growth, history, or institutions: What explains state fragility

- in sub-Saharan Africa? *Journal of Peace Research*, 49(6), 769-783.
- Bilali, B. (2020). Energy security in South Sudan: Potentials and challenges. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 3(1), 1-16.
- Bosker, M., & Garretsen, H. (2012). Economic geography and economic development in Sub-Saharan Africa. *The World Bank Economic Review*, 26(3), 443-485.
- Burlacu, S., Gutu, C., & Matei, F. O. (2018). Globalization—pros and cons. *Calitatea*, 19(S1), 122-125.
- Campbell, G. (2005). *An economic history of imperial Madagascar, 1750-1895: The rise and fall of an island empire (Vol. 106)*. Cambridge University Press.
- Cansaran, N. (2012). *Türkiye ve Sahra-Altı Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliği imkânlarının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Chouli, L. (2012). *Burkina Faso 2011: Chronique d'un mouvement social*. Tahin Party.
- Clark, J. F. (1998). Democracy dismantled in the Congo Republic. *Current History*, 97(619), 234-238.
- Collier, P., & Hoeffler, A. (2004). Greed and grievance in civil war. *Oxford Economic Papers*, 56(4), 563–595.
- Daban, C. (2021). 21. yüzyılda Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile siyasi ve diplomatik ilişkileri. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 925-944.
- Daban, C. (2022). Afrika'da askeri-politik faaliyetlerin sosyo-ekonomik yapılar üzerindeki etkileri: Gabon Cumhuriyeti örneği. *İmgelem*, 5(9), 249-279.
- Daban, C., & Aktaş, H. (2024). Savunma iş birliği kapsamında Türkiye-Somali ilişkileri: Türksom askeri eğitim merkezi örneği. *İmgelem*, 14, 73-100.
- Dahir, A. (2021). The Turkey-Africa bromance. *Insight Turkey*, 23(4), 27-38.
- Davenport, T., & Saunders, C. (2000). *South Africa: A modern history*. Springer.
- Devecioğlu, K. (2023). Türkiye–Sudan relations in post-Bashir era. *Ortadoğu Etütleri*, 15(3), 197-

- Djamaanca, A., & Çağlar, A. (2023). Kamu diplomasisi perspektifinden Türkiye–Sahra-Altı Afrika ilişkileri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 513-530.
- Diao, X., Hazell, P. B., Resnick, D., & Thurlow, J. (2007). *The role of agriculture in development: Implications for Sub-Saharan Africa (Vol. 153)*. International Food Policy Research Institute.
- Dodo, M. K. (2016). Understanding new Turkey-Africa relations: Rationale and challenges. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*, 7(4), 612-642.
- Donelli, F. (2021). *Turkey in Africa: Turkey's strategic involvement in Sub-Saharan Africa*. Bloomsbury Publishing.
- Dossou-Yovo, N. (2024). The experience of Benin. *International Journal on World Peace*, 41(1), 59-74.
- Ebron, P. A. (2009). *Performing Africa*. Princeton University Press.
- Echandi, R., Maliszewska, M., & Steenbergen, V. (2022). *Making the most of the African continental free trade area*. World Bank Publications.
- Edme, A. L. E. M., & Ayele, Y. (2023). Geçmişten geleceğe Türkiye-Etiyopya ilişkisi: Etiyopya'nın potansiyel odak noktaları. *Disiplinlerarası Afrika Çalışmaları*, 1(1), 71-90.
- Eldeen, M. K. (2019). *AK parti dönemi Türkiye-Afrika ilişkileri: Sudan örneği (2002-2015)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Erik, N. Y. (2021). Yeni Ortadoğu mu? Sahra Altı Afrika'nın petrol ve gaz potansiyeli, küresel enerji sektöründeki önemi. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 3(2), 25-48.
- Fofack, H., & Mold, A. (2021). The AfCFTA and African trade—an introduction to the special issue. *Journal of African Trade*, 8(Suppl 2), 1-11.
- Foote, K. A., Cohen, B., Hill, K. H., & Pison, G. (Eds.). (1995). *Population dynamics of Senegal*. National Academies Press.

- Gamawa, Y. I. (2017). Turkey-Africa relations: Opportunities and challenges. *Australian Finance & Banking Review*, 1(1), 66-77.
- Gökdemir, H. C., & Demirel, M. (2022). *Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığının Sahraaltı Afrika ülkelerine yönelik açıklamalarının analizi (2002-2015)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Gunn, T. J. P. (2020). The presence of Turkey in Africa. *Results and perspectives.Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 181-190.
- Günay, E. K., & Günsoy, G. (2022). Küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Sahra Altı Afrika ülkeleri örneği. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 17(66), 453-471.
- Haber, S., & Menaldo, V. (2011). Do natural resources fuel authoritarianism? *Annual Review of Political Science*, 14(1), 297-322.
- Hartmann, C. (2016). Sub-Saharan Africa. In T. A. Börzel & T. Risse (Eds.), *The Oxford handbook of comparative regionalism* (pp. 271-294). Oxford University Press.
- Harris, D. J. (2014). *Sierra Leone: A political history*. Oxford University Press.
- Hasan, Y. F. (2005). Sudan özelinde Türk-Afrika ilişkilerinin bazı yönleri. In A. Kavas & H. Öztürk (Eds.), *Yükselen Afrika ve Türkiye I. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi* (pp. 285-295).
- Hazar, N. (2012). Türkiye Afrika'da: Eylem planının uygulanması ve değerlendirme on beş yıl sonra. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 4(46), 23-34.
- Hazar, N., & Tepeciklioğlu, E. E. (2021). *Turkey—Africa relations: A retrospective analysis*. In E. E. Tepeciklioğlu & A. O. Tepeciklioğlu (Eds.), *Turkey in Africa* (pp. 56-74). Routledge.
- Hornsby, C. (2013). *Kenya: A history since independence*. Bloomsbury Publishing.
- Hyde, K. A. (1993). Sub-Saharan Africa. In E. M. King & M. A. Hill (Eds.), *Women's education in developing countries: Barriers, benefits, and policies* (pp. 100-135). World Bank.
- İbrahim, G. (2016). *Türk dış politikasında Afrika: Türkiye-Kamerun ilişkileri örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.

- Ibrahim, R. H. A. (2022). *Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki dış ticaretin sektörel ve yapısal analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi.
- İpek, V., & Biltekin, G. (2013). Turkey's foreign policy implementation in sub-Saharan Africa: A post-international approach. *New Perspectives on Turkey*, 49, 121-156.
- Jørgensen, J. J. (2023). *Uganda: A modern history*. Routledge.
- Kara, M. (2019). *Türkiye'nin Afrika açılımı: Ekonomik ve siyasi boyutlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi.
- Karagül, S., & Arslan, İ. (2013). Türkiye'nin Afrika açılım politikası: Tarihsel arka plan, stratejik ortaklık ve geleceği. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 9(35), 21-55.
- Karaoğuz, E., & Gürbüz, E. S. (2021). *The political economy of Turkey—Africa relations*. In E. E. Tepeciklioğlu & A. O. Tepeciklioğlu (Eds.), *Turkey in Africa* (pp. 93-108). Routledge.
- Kavak, G. (2021). *Nijerya ile kurulan ilişkilerin 500 yıllık geçmişi*. Afrika Vakfı Yayınları.
- Khojely, D. M., Ibrahim, S. E., Sapey, E., & Han, T. (2018). History, current status, and prospects of soybean production and research in sub-Saharan Africa. *The Crop Journal*, 6(3), 226-235.
- Kimambo, I. N., & Maddox, G. H. (2019). *A new history of Tanzania*. Mkuki na Nyota Publishers.
- Kisangani, E. F. (2016). *Historical dictionary of the Democratic Republic of the Congo*. Rowman & Littlefield.
- Köroğlu, S. Ç., & Kalkan, E. (2024). Türk dış politikasında Afrika açılımı: Doğu Afrika'da TİKA'nın faaliyetlerini anlamak. *İmgelem*, 14, 33-72.
- Kwete, D., Binanga, A., Mukaba, T., Nemuandjare, T., Mbadu, M. F., Kyungu, M. T., ... & Bertrand, J. T. (2018). Family planning in the Democratic Republic of the Congo: Encouraging momentum, formidable challenges. *Global Health: Science and Practice*, 6(1), 40-54.
- Langan, M. (2017). Virtuous power Turkey in Sub-Saharan Africa: The 'neo-Ottoman' challenge to the European Union. *Third World Quarterly*, 38(6), 1399-1414.

- Marcus, H. G. (2023). *A history of Ethiopia*. University of California Press.
- Memiş, H., Kara, M., & Tayfur, L. (2010). Yoksulluk, yapısal uyum programları ve Sahra Altı Afrika ülkeleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 325-346.
- Mban, P. M. M., & Ünal, S. (2024). Understanding consumers' country-based positive and negative emotions toward the willingness to buy foreign brands: Case of Turkey and Congo. *Journal of Business Innovation and Governance*, 7(2), 12-29.
- Medina, L., Jonelis, M. A. W., & Cangul, M. (2017). The informal economy in Sub-Saharan Africa: Size and determinants. *International Monetary Fund Working Papers*, 17(156).
- Mehlum, H., Moene, K., & Torvik, R. (2006). Institutions and the resource curse. *The Economic Journal*, 116(508), 1–20
- Middleton, K. (Ed.). (1999). *Ancestors, power, and history in Madagascar (Vol. 20)*. Brill.
- Mshomba, R. E. (2024). *Africa and the global economy*. In N. Cheeseman (Ed.), *Routledge handbook of African politics (pp. 361-374)*. Routledge.
- Nakiboğlu, A., & Levent, M. (2017). Küreselleşmenin ekonomik boyutu ve yoksulluk: Afrika örneği. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(31), 203-216.
- Novignon, J., Atakorah, Y. B., & Djossou, G. N. (2018). How does the health sector benefit from trade openness? Evidence from Sub-Saharan Africa. *African Development Review*, 30(2), 135-148.
- Nyasha, S., Odhiambo, N. M., & Asongu, S. A. (2021). The impact of tourism development on economic growth in Sub-Saharan Africa. *The European Journal of Development Research*, 33(6), 1514-1535.
- Özel, F. (2019). *Afrika açılım eylem planının Türkiye-Afrika ekonomik ilişkilerine etkisinin analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan University.
- Ozkan, M. (2018). *Turkey discovers Africa: Implications and prospects (Policy Brief No. 22)*. SETA Foundation.

- Öztürk, H. (2014). Dönüşüm sürecindeki Sahra Altı Afrika: Kalkınma, güvenlik ve ortaklık. *Bilge Strateji*, 6(10), 157-159.
- Öztürk, E. Ç. (2022). Ruanda'da soykırım siyaseti, uzlaşma ve uzlaşma yaklaşımları. *Alternatif Politika*, 14(2), 332-358.
- Pedro, E. A. (2019). Modernleşme sürecinde Türkiye ve Mozambik: İktidar, kültür ve kalkınma sorunu (1890-2015). *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 79-131.
- Pişkin, M. (2016). Avrupa Birliği ve Sahra-altı Afrika arasındaki ekonomik ortaklık anlaşmalarının ekonomik etkilerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), 201-226.
- Ross, M. L. (2012). *The oil curse: How petroleum wealth shapes the development of nations*. Princeton University Press.
- Sachs, J. D., & Warner, A. M. (2001). The curse of natural resources. *European Economic Review*, 45(4-6), 827-838.
- Sadikova, D. (2023). Features of the development of Turkey's relations with African countries. *Oriental Journal of History, Politics and Law*, 3(03), 322-328.
- Sallah, T. M. (2024). Economics and politics in the Gambia. *The Journal of Modern African Studies*, 28(4), 621-648.
- Sanoh, M. M., & Aygöl, C. (2023). Gine ve Afrika: Bağımsızlıktan bu yana ekonomik deneyimlere ilişkin karşılaştırmalı analiz. *Disiplinlerarası Afrika Çalışmaları*, 1(2), 289-303.
- Sarı, V. İ., & Doğan, T. (2013). Afrika'nın kalkınma trajedisi ve Botswana örneğiyle çıkış umutları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 490-501.
- Sebsebe, M. (2015). Ethiopia and the rising powers: A case study on the post-cold war era Ethio-Turkish relation. *Akademik Hassasiyetler*, 2(3), 83-98.
- Seck, A. (2017). How facilitating trade would benefit trade in sub-Saharan Africa. *Journal of African Development*, 19(1), 1-26.
- Shepherd, B. (2016). Infrastructure, trade facilitation, and network connectivity in Sub-Saharan

- Africa. *Journal of African Trade*, 3(1), 1-22.
- Shihundu, F. (2023). Understanding Turkish soft power in Africa: The deepening of Kenya-Türkiye relations 2000–2022. *International Journal of African Renaissance Studies*, 18(1), 118-135.
- Shimeles, A., Verdier-Chouchane, A., & Boly, A. (2018). *Introduction: Understanding the challenges of the agricultural sector in Sub-Saharan Africa*. In A. Shimeles, A. Verdier-Chouchane, & A. Boly (Eds.), *Building a resilient and sustainable agriculture in sub-Saharan Africa (pp. 1-12)*. Springer.
- Sıradağ, A. (2018). Turkey-Africa alliance: Evolving patterns in security relations. *African Security Review*, 27(3-4), 308-325.
- Siradag, A. (2012). African regional and sub-regional organisations' security policies: Challenges and prospects. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2), 231-255.
- Sillery, A. (2023). *Botswana: A short political history*. Routledge.
- Summers, L. (1992). The challenges of development: Some lessons of history for Sub-Saharan Africa. *Finance & Development*, 29(1), 6-10.
- Şahin, M. (2021). Doğal kaynak laneti üzerine betimleyici bir çalışma. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 1(1), 1-8.
- Şahin, H., & Karaköy, F. (2018). Doğu Afrika'nın dünya'ya açılan penceresi: Cibuti. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 61-78.
- Şahin, M. (2022). Türkiye'nin Somali politikasının incelenmesi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 9(1), 109-147.
- Şen, M. (2019). *21. yüzyılda Türkiye'nin Sahra Altı Afrika ülkeleriyle ilişkileri*. . (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun Üniversitesi.
- Tainika, B., Şekeroğlu, A., Duman, M., & Şentürk, E. Y. (2019). Poultry production in Uganda: Challenges and opportunities. *In International Congress of the Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*. Antalya, Turkey.
- Tanrısever, C., Bektaş, İ., & Koç, D. E. (2019). Dünyada turist rehberliği eğitimi. *Turist*

Rehberliği Dergisi (TURED), 2(1), 44-56.

Tekin, A., & Öztürk, A. E. (2016). Turkey's Sub-Saharan Africa policy: Challenges and prospects. *Perceptions*, 21(2), 29-50.

Tepeciklioğlu, E. E. (2012). Afrika kıtasının dünya politikasında artan önemi ve Türkiye-Afrika ilişkileri. *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 59-94.

Tepeciklioğlu, E. E. (2017). Economic relations between Turkey and Africa: Challenges and prospects. *Journal of Sustainable Development Law and Policy*, 8(1), 1-33.

Tepeciklioğlu, E. E., & Tepeciklioğlu, A. O. (Eds.). (2021). *Turkey in Africa: A new emerging power?*. Routledge.

Thompson, L. M. (2001). *A history of South Africa*. Yale University Press.

TİKA. (2019). *Türkiye'nin Afrika'daki kalkınma yardımları*. TİKA Yayınları.

Tomala, J., Mierzejewski, M., Urbaniec, M., & Martinez, S. (2021). Towards sustainable energy development in sub-Saharan Africa: Challenges and opportunities. *Energies*, 14(19), 6037.

Turhan, Y. (2021). *Türkiye Sahra-Altı Afrika ilişkleri: Ekonomik ortaklıktan stratejik ortaklığa*. In R. Kalaycı & İ. Akdoğan (Eds.), 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası (pp. 463-484).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2024). Türkiye Benin ilişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?12d61ad6-534f-4961-a432-f8b94b5c2cef>

Tüysüzoğlu, G. (2018). Küçük ülke, büyük hesaplar: Cibuti'nin küresel güç mücadelesindeki rolü. *Bilim Kurulu*, 127, 45-62.

Ülker, E. (2016). *Yoksulluktan umuda: Afrika ekonomisi*. Hiperlink.

van der Ploeg, F. (2011). Natural resources: Curse or blessing? *Journal of Economic Literature*, 49(2), 366-420.

Vidal, N., & Chabal, P. (2008). *Angola: The weight of history*. Hurst.

Villalón, L. A. (2004). Senegal. *African Studies Review*, 47(2), 61-71.

Waema, M. T. (2005). *A brief history of the development of an ICT policy in Kenya*. In At the Crossroads: ICT policy making in East Africa (pp. 25-43). East African Educational

Publishers.

- Wing, S. D. (2013). Mali: Politics of a crisis. *African Affairs*, 112(448), 476-485.
- Yabi, G. O. (2010). The role of ECOWAS in managing political crisis and conflict. *FES Peace and Security Series*, 57, 17-32.
- Yacoub, A. M. (2018). Çad-Türkiye ekonomik ilişkileri. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 2(1), 5-18.
- Yalçın, S., & Sözüer, A. (2024). Uluslararası tarım ticaretinde girişimcilik kararları: Gambiya'ya giriş örneği. *Journal of Business and Trade*, 5(1), 24-35.
- Yergin, H. (2023). Analysis Of The Dynamics Of The Trade Corridors, The Conflict Between Gaza And Israel And The Role Of Turkey As An Alternative Route In The Contemporary World. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches*, 9(36), 1-14.
- Yergin, H. (2017). Türkiye'nin Son Dönemdeki Dış Ticaretinin Yönü-Afrika İle İlişkileri Ve Afrikalı Gözüyle Türkiye Turkey's Relevance With the Foreign Trade of the Last Period-Relations With Africa and African Perspective Turkey. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi The Journal Of Social Sciences Institute*, (38), 339-354
- Yıldırım, Y. (2022). Somali ve Kenya arasındaki deniz sınırı anlaşmazlığının hukuki, tarihi ve siyasi bakımdan değerlendirmesi ve Doğu Afrika'da yeni bir krizin önüne geçilmesinde Türkiye'nin muhtemel arabuluculuğu. *Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 7-25.
- Yıldırım, O., & Awa, Y. M. J. (2021). Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği'ne üye ülkelerin ekonomik gelişmeleri. *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 144-163.
- Yılmaz, Ö. (2023). Afrika'da üç ulusal kurtuluş mücadelesi: Kenya, Burkina Faso ve Cabo Verde. *Vira Verita E-Dergi*, 18, 106-130.
- Zengin, İ. (2013). *Geçmişten günümüze Türkiye-Sudan ilişkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : BABACAN TEKİN Fatma

Uyruğu : T.C.

ORCID :

Eğitim

Derece

Eğitim Birimi

Mezuniyet Tarihi

Doktora

Yüksek Lisans : İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

22.08.2025

Lisans :

Yabancı Dil

İngilizce

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Fatma BABACAN TEKİN
Öğrenci No	21920002011
Anabilim Dalı	İktisat Anbilim Dalı
Programı	İktisat
Statüsü	☐ X Yüksek Lisans Doktora

Tez Bilgileri	
Başlığı/Konusu	Türkiye Sahra-Altı Afrika Ülkeleri Arasındaki Ekonomik İşbirliği Diploması ve Geleceğe Dönük Perspektif

Tez Orijinallik Raporu Bilgileri	
Sayfa Sayısı (Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümleri)	111
İntihal Tespit Programı	Turnitin
Benzerlik Oranı (%)	%10
İktisat	22.08.2025

Orijinallik raporu, aşağıdaki filtreler kullanılarak oluşturulmuştur:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimizi ve yukarıda vermiş olduğumuz bilgilerin doğru olduğunu beyan ederiz.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Danışman		Öğrenci
Adı Soyadı	Prof. Dr. Haluk YERGIN	Fatma BABACAN TEKİN
İmza		
		Tarih 22.08.2025